VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Op naar een inclusievere collectie

Interview met Klaas Gravesteijn (VOB)

Nieuwe 'state of the art' bieb in Goes

Ieder kind zijn eigen boek

Nummer **1** | Jaargang 26
Januari 2022

Monique Groeneveld, Collectie- en informatiespecialist bij OBA (Openbare Bibliotheek Amsterdam)

Bibliotheekonline

Veel bibliotheken in Nederland maken al gebruik van het speciaal door Graficom ontwikkelde cloud platform voor bibliotheken: **''Bibliotheekonline''**

Wilt u ook geen omkijken meer hebben naar uw IT-omgeving voor wat betreft kantoor en publiek? Wilt u zeker weten dat uw security op orde is?

Wilt u dat al uw medewerkers inclusief vrijwilligers op alle openingstijden van uw bibliotheek kunnen bellen naar de servicedesk?

Wilt u ook ervaren wat de voordelen en mogelijke kostenbesparingen voor uw organisatie zijn?

Neem dan contact met ons op voor een vrijblijvende kennismaking om te kijken wat we voor u kunnen betekenen via het telefoonnummer: 088 472 34 26 of per e-mail via info@graficom.com

Graficom Group

Graficom Solutions BV
info@graficom.com
www.graficom.com

Wie wordt jeugdspecialist van het jaar?

NBD BIBLION
jeugd
specialist
2022

Ken jij zo'n topper?
Meld deze collega dan snel aan en moedig ook vakgenoten aan om hetzelfde te doen.

Aanmelden kan tot vrijdag 17 februari 2022

De beste jeugdspecialist weet alles over kinderboeken, houdt de collectie op peil, zorgt voor een uitdagende en veilige leesomgeving voor kinderen van 6 tot 18 jaar en weet ook buiten de bibliotheek kinderen te enthousiasmeren met innovatieve initiatieven. Deze bevlogen jeugdspecialist verdient een prijs: de **NBD Biblion Jeugdspecialist 2022!**

Op 2 mei maken we de Top 3 bekend en op 25 mei de uiteindelijke winnaar. De winnaar ontvangt € 500, te besteden aan een project binnen de bibliotheek dat de jeugdafdeling ten goede komt.
www.hebban.nl/nbdbiblionjeugdspecialist2022

nbd biblion

vooruitgang boeken

T 079 3440 344 | www.nbdbiblion.nl | info@nbdbiblion.nl

Colofon

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt tien keer per jaar, waaronder een dubbelnummer. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op Twitter, Facebook en LinkedIn.

Uitgeverij
Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd- eind- en webredactie
Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie
redactie@bibliotheekblad.nl

Website en sociale media
Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:
- facebook.com/bibliotheekblad
- twitter.com/bibliotheekblad
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

Tekstcorrectie
Marijn Mostart

Medewerkers
Johannes Abeling, Jan van Bergen en Henegouwen, Rob Bruijnzeels, Annemiek van de Burgt, Maarten Dessing, Elselien Dijkstra, Dionne Dinkhuijsen, Anne van den Dool, Marianne Hermans, Wendy de Graaff, Roxanne Heemskerk, Jos Heijnen, Wim Keizer, Imke de Korte, Cindy Lammers, Marjolein Lolkema, Ingrid Lutke Schipholt, Anneke de Maat, Tamar van Moolenbroek, Eric van Nieuwland, Marjolein Oomes, Linda van Pelt, Els Rademaker-Vos, Evi Savelkous, Gerrit Serné, Joyce Sternheim, Stan Verhaag, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving
SNEP grafische dienstverlening

Lay-out
Thomson Digital

Opmaakbegeleiding
Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk
Damen Drukkers

Redactieadviesraad
Erik Boekesteijn, Jan Gommer, Wendy de Graaff, Wim Keizer, Gerard Meijer, Wanda Moelands

Abonnementen Nederland
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www. aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter. @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee.
Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementsprijs
Per 1 januari 2022 kost een abonnement in Nederland € 219,95, elk vervolgabonnement op hetzelfde adres € 209,95, los nummer € 30. Abonnementsprijs België: € 238,95. Overige landen € 272,95. Alle bedragen inclusief btw en verzendkosten.

Thuisabonnement met korting
Het is mogelijk om voor medewerkers van bibliotheken In Nederland een kortingsabonnement op hun huisadres te ontvangen voor € 114,95. Aan deze abonnementsvorm zijn voorwaarden verbonden:
- U bent aantoonbaar werkzaam bij een bibliotheek.
- De bibliotheek waar u werkt heeft minimaal 1 regulier abonnement op Bibliotheekblad.
- De factuur voor het privé-abonnement wordt betaald door uw werkgever. De factuur wordt dan ook naar het kantooradres van uw bibliotheek gestuurd. Het blad ontvangt u op uw thuisadres.
- Uw bibliotheek zegt geen lopende abonnementen op om deze service mogelijk te maken.

Adverteren
Op www.bibliotheekblad.nl vindt u onze tariefkaart. Meer informatie kan gegeven worden door accountmanager Rajin Roopram, telefoon: +31 (0)6-1520 17 24, e-mail: rajin.roopram@kbenp.nl.

Overname van tekst
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of verveelvoudigd worden. Voor kopiëren is reprorecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN
1573-9597

INHOUD

6
Collega
Monique Groeneveld is al ruim zeven jaar actief als informatiespecialist bij de OBA, en zij heeft daarnaast nog meer taken en bezigheden.

8
Op weg naar een inclusievere collectie
Een inclusieve bibliotheek zit in een divers personeelsbeleid, maar net zo goed in een even evenwichtige vertegenwoordiging van verschillende landen, volkeren, culturen en seksuele voorkeuren in het boekenaanbod.

14
Leesgedrag en bibliotheekgebruik voor een divers publiek
Nederlanders met een migratieachtergrond lezen over het algemeen minder dan mensen met een Nederlandse achtergrond, en hun leesvoorkeuren zijn voor een deel anders.

16
Hoe zien bibliotheekdiensten eruit in 2025?
Minstens acht miljoen Nederlanders bereiken – met sterk gepersonaliseerde content via alle mogelijke media. Dat ambiëren de provinciale ondersteuningsinstellingen BISC en Cubiss in hun visie Bibliotheek 2025.

20
Klaas Gravesteijn, directeur VOB
Sinds 1 juli is hij directeur van de VOB, die 'roerige jaren' achter de rug heeft. Hoe wil Klaas Gravesteijn (49) het schip weer op koers krijgen?

24
Goes heeft een nieuwe bibliotheek
Goes heeft sinds 25 september 2021 een gloednieuwe bibliotheek. 'Eentje die ons van de jaren tachtig uit de vorige eeuw in één keer het tweede decennium van de 21ste eeuw in heeft geslingerd, aldus directeur Jannie van Vugt.

28
Topstukken uit de KB
Porselein- en lakenkoopman Andries Schoemaker (1660-1735) reisde door Nederland en maakte beschrijvingen van steden, dorpen en gehuchten, waarbij hij allerlei historische en culturele bijzonderheden optekende en fraaie illustraties maakte.

32
De leesconsulent is in opmars
De functie leesconsulent bestaat al langer, maar wint de laatste jaren aan belang. Dat heeft alles te maken met de grote behoefte van (basis)scholen aan advies over en ondersteuning bij leesbevordering.

36
Ieder kind zijn eigen boek
Een bibliotheek kan elk kind het juiste boek aanbieden. Daarvoor zijn twee dingen nodig: weten wat het kind leuk vindt en waar het zich voor interesseert, en weten wat zijn ontwikkelingsniveau is: een tweejarige functioneert anders dan een vijfjarige.

42
Leesoffensief Brabant
De Brabantse bibliotheken en Cubiss hebben in 2020 samen het Leesoffensief Brabant (LOB) opgesteld.

44
Honderdste studiekring gestart
Het Platform Studiekringen50plus startte eind september de honderdste studiekring in de Bibliotheek Velsen. Een mooi hoogtepunt tijdens de start van de *Week tegen Eenzaamheid*.

47
Victorine-initiatiefprijs naar PLEK 3 Bibliotheek Venlo
Jaarlijks onderscheidt het Victorine van Schaickfonds publicaties, initiatieven en scripties op het gebied van het bibliotheek- en informatiewerk.

48
Ton van Vlimmeren, voorzitter EBLIDA
Sinds 2018 is Ton van Vlimmeren, oud-directeur van de Bibliotheek Utrecht, voorzitter van Eblida (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations).

52
Bijzondere bibliotheken
In de collectie Geschiedenis van de Voeding van het Allard Pierson vind je niet alleen kookboeken vanaf 1593, maar ook menukaarten, receptenfolders en boeken over wijn, cocktails en etiquette.

54
Management
Wie de bibliotheek binnenloopt, komt daar de hele wereld tegen. Dat beseft ook Norbert van Halderen, die na een leven in de Japanse bedrijfscultuur de overstap maakte naar de bibliotheeksector.

En verder in dit nummer

4 Colofon
4 Redactioneel
58 Collectieadvies

Rectificatie
In Bibliotheekblad nummer 9/10-2021 stond helaas een storende fout. In de inhoudsopgave en het interview met Barbara Lison werd zij aangekondigd als *president-elect IFLA*. Dit moet uiteraard *president* zijn. Onze excuses voor deze onjuistheid.

Beste lezer,

Dit nummer staat voor een groot deel in het teken van leesbevordering, een van de kerntaken van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob). Een relatief nieuwe functie binnen de bibliotheek is de leesconsulent: iemand die advies geeft over leesbevordering en hierbij ondersteuning biedt aan basis-, maar ook middelbare, scholen. Inmiddels is voor deze functie een speciale opleiding gestart: *de basisopleiding Leesconsulent de Bibliotheek op school*. Deze duurt een halfjaar (vijf lesdagen plus een introductie- en afsluitende bijeenkomst) en is bestemd voor bibliotheekmedewerkers die op basisscholen met de Bibliotheek op school aan het werk zijn of gaan. Bibliotheek Helmond-Peel zet de komende jaren fors in op deze 'nieuwe' poot in de dienstverlening. Directeur-bestuurder Robin Verleisdonk: '*Laaggeletterdheid en afnemende leesvaardigheid bij leerlingen vormen een groeiend maatschappelijk probleem. Als bibliotheek kunnen we met onze expertise bijdragen aan oplossingen en vooral ook aan preventie doen.*' In dit nummer leest u alles over deze nieuwe opleiding en vertellen enkele afgestudeerden over hun ervaringen.

Een bibliotheek kan elk kind het juiste boek aanbieden. Daarvoor zijn twee dingen nodig: weten wat een kind leuk vindt en waar het zich voor interesseert, en weten wat zijn of haar ontwikkelingsniveau is. Ewald Vervaet is ontwikkelingspsycholoog en gespecialiseerd in de psychologische ontwikkeling van het lezen en het schrijven. In zijn artikel *Hoe bied je als bibliotheek een kind het juiste boek aan?* staat Vervaet eerst stil bij de psychologische ontwikkeling in het algemeen. Daarna volgen we de lees- en boekontwikkeling. Hoe een bibliotheek daar optimaal op kan inspelen, komt aan het slot aan bod.

Als laatste artikel over leesbevordering: De Brabantse bibliotheken en Cubiss hebben in 2020 samen het Leesoffensief Brabant (LOB) opgesteld. Veel Brabantse bibliotheken gaven al uitvoering aan 'het leesoffensief', vaak samen met het onderwijs, maar er is behoefte aan een Brabant-brede strategie. In dit artikel de huidige stand van zaken.

Ik wens u veel leesplezier.

Menno Goosen
Hoofdredacteur Bibliotheekblad
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Monique Groeneveld, collectie-en informatiespecialist bij de OBA

‘Slechts 17% van de bezoekers zoekt gericht naar een titel’

Journalist, dat was wat Monique Groeneveld in haar jonge jaren wilde worden, maar na drie keer te zijn uitgeloot voor de School voor Journalistiek zette ze zichzelf op een ander spoor, dat uiteindelijk leidde tot een baan bij de OBA (Openbare Bibliotheek Amsterdam). Inmiddels is ze al ruim zeven jaar actief als informatiespecialist, met daarnaast nog meer taken en bezigheden. ‘Een leven lang leren’ in de praktijk.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO’S (INCLUSIEF COVER): JOS HEIJNEN

Ontvlambaar

‘Leuk! Maar ik hoop dat ik alle vragen kan beantwoorden, want informatiespecialist is een breed begrip’, zo reageerde Monique Groeneveld op het verzoek om een inkijkje in haar OBA-werkzaamheden te geven voor Bibliotheekblad. Een informatiespecialist is (mede)verantwoordelijk voor beleidsbeslissingen van de bibliotheek: van samenstelling van de collectie, de wijze van ontsluiting van het uit te lenen materiaal tot samenwerkingsverbanden met andere (wetenschappelijke) instellingen. Maar eerst even terug naar de start, want hoe belandde Monique op dit informatieve kruispunt van wegen? Eerst studeerde ze een jaartje Nederlands. ‘Deze studie was het echter niet voor mij. Een studie die in het teken staat van taal- en letterkunde is echt iets heel anders dan een studie journalistiek.’ Daarna volgde de switch naar de voormalige Frederik Muller Academie *(tegenwoordig Creative Business Media, Informatie en Communicatie – red.)*. Een positief onvergetelijke ervaring was de opzet van een bibliotheek tijdens haar stageperiode. ‘Het ging om het maken van een overzichtelijk audiovisueel archief van het werk van de Nederlandse regisseur en filmmaker Joris Ivens. Het materiaal stond onder andere op nitraatfilms. Die moesten onder bepaalde omstandigheden worden opgeslagen, want ze konden spontaan ontbranden’, herinnert Monique zich nog. Met de vingervlugheid van een snelle 2 voor 12-deelnemer tovert ze de bevestiging op haar beeldscherm. ‘Cellulosenitraat is het dragermateriaal van de film en extreem brandgevaarlijk.’

Paniekboek

Dit is wat een informatiespecialist moet kunnen: snel de juiste informatie boven water halen. Toen Monique na haar afstuderen in 1991 dat talent graag in de praktijk wilde brengen op de Amsterdamse bibliotheekvloer, bleek de OBA te kampen met een personeelsstop. De helpdesk van een soft- en hardwarebedrijf, een commerciële knipseldienst voor actualiteiten ('Toen zat ik tóch nog bovenop het nieuws') en een octrooibureau vormde het pad naar nieuwe kansen. 'Voor de opening van OBA Oosterdok in de zomer van 2007 zocht deze nieuwe locatie ook nieuwe medewerkers. Gelukkig kon ik er toen aan de slag als bibliothecaris.' In diezelfde periode hervatte Monique ook parttime de studie Nederlandse taal en cultuur. 'De planning van mijn werktijden werd gelukkig zo veel mogelijk afgestemd op het studierooster. Evengoed was het spannend, die beginperiode bij de bibliotheek. Mensen meldden zich aan de balie met de meest uiteenlopende vragen. Wel was er vaak overlap tussen de studieonderwerpen en de gevraagde informatie tijdens mijn werk.' Regelmatig ook kwamen er paniekerige ouders de bibliotheek binnenrennen. 'Mijn zoon (of dochter) heeft morgen een tentamen over een boek dat hij niet gelezen heeft. Is er een uittreksel?' Niks roomser dan de paus bij Monique die goed kon begrijpen dat de literatuurinteresse op jonge leeftijd niet altijd optimaal is. 'Ik herinner me mijn eigen schooltijd maar al te goed, en dus was ik graag bereid zo'n probleem op te lossen. Bijna al mijn collega's waren zo servicegericht, een must in de bibliotheek.'

De kleine cijfertjes

In 2014, na het behalen van haar titel Bachelor of Arts, verdween Monique achter de OBA-schermen. Hoewel het in een bibliotheek vooral draait om de letters, dook zij met plezier in de cijfers. 'Ik heb altijd een voorliefde gehad voor werken met Excel. Een van mijn eerste taken als informatiespecialist was uitzoeken hoe vaak bepaalde boeken nu daadwerkelijk werden uitgeleend. Op de bibliotheekvloer heb je het idee dat een bepaalde collectie interessant is, maar de statistiek geeft soms een ander beeld. Ook de teruggebrachte boeken op de kar verschaffen niet altijd de juiste indicatie. Daarmee heb je namelijk slechts zicht op één vestiging, terwijl ik me als OBA-brede informatiespecialist moet focussen op al onze 27 locaties.' Om bepaalde boeken gerichter onder de aandacht te kunnen brengen, volgde Monique een cursus 'presenteren van de collectie'. 'Het blijkt dat hooguit 17% van de mensen gericht zoekt naar een bepaalde boektitel, dus als bibliotheek kun je mensen soms een handje helpen met een aantrekkelijk, overzichtelijk en in het oog springend aanbod.'

Hiphop en manga's

Nóg meer statistiek die belangrijk is voor een informatiespecialist betreft de bevolkingsopbouw van de verschillende wijken in Amsterdam. 'Een paar jaar geleden waren die gegevens nog relatief gemakkelijk te verkrijgen. Misschien nog wel, want ze zijn uiteraard anoniem. Als je bijvoorbeeld weet dat er in een bepaalde wijk veel nieuwbouw wordt gepland met het oog op jonge gezinnen, is het zinnig om voor het bibliotheekfiliaal in die buurt extra veel jeugdliteratuur aan te schaffen. NBD Biblion heeft de inkoop van nieuwe boeken in 2015 weliswaar van ons overgenomen, maar wij maken zelf wel profielen per vestiging.'
Monique is er trots op dat de OBA de mensen in de diverse buurten steeds meer inspraak geeft. 'Het is voor een moderne bibliotheek belangrijk om mee te bewegen met de wijk, bijvoorbeeld door het zoeken van partners voor gezamenlijke activiteiten. Zoals voor een armoedeproject in Amsterdam-Noord. En in de Bijlmer is, in navolging van OBA Oosterdok, een Huis van Alle Talen[1] gestart. Een mediatheek gevuld met een internationale boekencollectie die multiculturele partners, verhalen en talen samenbrengt. In de Bijlmer is vooral gekozen voor een collectie rondom hiphop, inspelend op de lokale interesse. Het plan is om volgend jaar ook in de OBA-vestiging Slotermeer een Huis van alle Talen te starten.' Monique (naast informatiespecialist ook projectmedewerker Huis van Alle Talen) is blij dat alle generaties leesplezier kunnen hebben. 'Vanuit dat oogpunt is het extra belangrijk de collectie af te stemmen op de behoefte. Zo zijn manga's *(de Japanse versie van het stripverhaal, ook wel anime genoemd – red.)* enorm populair bij de jeugd. Kinderen nemen er het liefst stapels van mee naar huis. Mooi! Maar ook het maken van de begroting en het bewaken van het budget van het Huis van Alle Talen behoren tot mijn taken.'

Zij-instromer

Moniques werkzaamheden vallen onder de noemer van het OBA-team mediaverwerving en -beheer.
'Ik ben de enige fulltimer in een team van zeven, in totaal 4 fte. De meeste collega's hebben een dubbelfunctie.' Zelf is ze lid van veel commissies, en ook van de or. Haar vierjarig lidmaatschap – waarvan het laatste jaar als voorzitter – van de Adviesgroep voordracht e-content *(AVEC, die selecteert welke content interessant is voor landelijke inkoop en de KB Inkoopcommissie adviseert – red.) was* eind 2021 ten einde. 'Voor mijn gevoel is het tijd voor een frisse blik. Dat hoeft overigens niet per se een jonge blik te zijn.' Zelf voelde ze zich in de zomer van 2019 nog jeugdig genoeg voor een zogeheten *crash course* bij Het Schoolbureau, dat belangstellenden omschoolt voor het onderwijs. 'Ik besefte het tekort aan docenten Nederlands, en houd wel van nieuwe dingen proberen.' Haar proefles in een eerste klas vwo werd positief beoordeeld. Evengoed heeft Monique besloten toch geen zij-instromer te worden. 'Niet alleen vanwege de drie maanden verplichte studie voor het diploma didactiek. Na een dagje voor de klas stond ik 's avonds nog stijf van de adrenaline. Ik heb nu nog meer respect voor docenten dan ik al had. Maar deze taak, die al lang op mijn bucketlist stond, is nu wel vervuld.'

Vingers

Inmiddels heeft ze een cursus titelbeschrijving bij GO Opleidingen achter de rug. 'In principe is dit een taak van NBD Biblion, maar zelfredzaamheid blijft belangrijk. Binnen de OBA houden we de vakinhoudelijke kennis nog graag even in de vingers, zeker nu de komende jaren met het pensioneren van een aantal collega's ook deze expertise verdwijnt.' Zelf denkt Monique nog lang niet aan stoppen. 'Ik ben tevreden met mijn taken. Geen enkele dag is hetzelfde, en ik heb ook wat invloed op dagindeling en werkplek. Dit kan ik nog jaren volhouden. Maar of de OBA mij in de toekomst nog steeds interessant vindt?' Er jong bij blijven gaat wel bijna vanzelf. 'Binnenkort koop ik een nieuw paar Dr. Martensschoenen. Ik twijfel alleen nog een beetje over de kleur.'

Naschrift

Lees ook het artikel Bibliotheeksector op weg naar een inclusievere collectie op pagina 8 tot en met 13 waarin Monique Groeneveld vertelt over het Huis van Alle Talen.

Bibliotheeksector op weg naar een inclusievere collectie

‘Wie zich gerepresenteerd

The Black Archives **bestaat uit diverse boekencollecties, archieven en artefacten die de nalatenschap zijn van zwarte schrijvers en wetenschappers. De boeken gaan over racisme feminisme, sociale wetenschappen en ontwikkeling, Suriname, de Nederlandse Antillen, Zuid-Amerika, Afrika en meer.**

voelt, stapt sneller binnen’

Foto: Leonel Piccardo

en hieraan gerelateerde onderwerpen, slavernij en (de)kolonisatie, gender en

De bibliotheek is voor iedereen. Althans, dat roepen we als sector graag. Een inclusieve bibliotheek zit in een divers personeelsbeleid, maar net zo goed in een even evenwichtige vertegenwoordiging van verschillende landen, volkeren, culturen en seksuele voorkeuren in het boekenaanbod. Hoe krijg je je collectie inclusief? Deel II van een tweeluik over diversiteit en inclusiviteit. (Deel I werd gepubliceerd in Bibliotheekblad 6-2021.)

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Iedereen vertegenwoordigd

De OBA is hard op weg de meest multiculturele bibliotheek van Nederland te worden. De organisatie nam de afgelopen jaren niet alleen nog meer medewerkers met verschillende achtergronden aan en richtte niet enkel een Commissie Diversiteit op. Ook in het boekenaanbod zette zij flinke stappen, met name door de oprichting van het Huis van Alle Talen[1]. Binnen dat project geven partnerorganisaties boekensuggesties aan de Amsterdamse bibliotheek, waardoor door hen gecureerde collecties ontstaan. Zo krijgen de meer dan 175 nationaliteiten en ruim 360 talen die in Amsterdam aanwezig zijn een stem in de OBA-collectie en wordt de bibliotheek de plek waar ze leren meer open te staan voor elkaars achtergrond en ideeën. In de collectie van het Huis van Alle Talen zijn meer dan vijftienduizend boeken te vinden: van plat Amsterdams tot Sranantongo en van gebaren- tot straattaal. Nu staan die nog allemaal op de flagshiplocatie aan het Oosterdok, maar later zullen ze over meer vestigingen worden verspreid. Op 24 november werd al het Het Huis van alle Talen in OBA Slotermeer geopend in samenwerking met El Hizjra en het Yunus Emre instituut.
Het is bij zo’n project de kunst om als organisatie een stapje terug te doen, legt OBA-collectiespecialist Monique Groeneveld[2] uit. ‘Het is de bedoeling dat we juist onze partnerorganisaties aan het woord laten. We zetten zeker stappen in ons personeelsbeleid, maar met onze huidige samenstelling creëren we geen diverse collectie. Dankzij het Huis van Alle Talen lukt dat wel.’

Aan twee kanten

Welke gemeenschappen komen bij zo’n stapje opzij aan het woord? Het Huis van Alle Talen herbergt onder meer een collectie rondom *black culture*, LHBTI, hiphopcultuur en vrou-

Foto: Jimena Gauna

De Afro-Bieb is een Amsterdams centrum voor Afrikaanse kunsten, talen, literatuur en cultureel erfgoed. De collectie heeft vier regionale interessegebieden, Noord, West, Oost en Zuid-Afrika, naast het continent Afrika in het algemeen.

Foto: OBA

Een deel van het Huis van alle Talen.

wenstudies – groepen die normaal gesproken niet altijd even goed gerepresenteerd zijn in bibliotheekcollecties. 'Zij brengen ons in aanraking met boeken die we anders niet zouden lezen', licht Groeneveld toe. 'Nu hebben we alleen nog zulke collecties voor volwassenen, maar we willen ook collecties voor kinderen gaan vormgeven. We weten dat het voor kinderen belangrijk is in hun moedertaal te worden voorgelezen: in tegenstelling tot wat je misschien zou verwachten, steken ze daar qua taalgevoel veel meer van op. Ook zijn we druk bezig met het samenstellen van een Chinese collectie.'

Het mes snijdt aan twee kanten: leners komen in aanraking met nieuwe gezichtspunten én een nieuwe groep lezers ontdekt de bibliotheek.[3] 'Wie zich gerepresenteerd voelt, stapt sneller bij ons naar binnen', weet Groeneveld. 'Met het Huis van Alle Talen streven we naar superdiversiteit: we willen laten zien dat mensen niet tot één specifieke groep hoeven te behoren, maar meerdere rollen tegelijkertijd kunnen hebben.' Nu is het Huis van Alle Talen nog een aparte afdeling, maar het uiteindelijke streven is om de boeken volledig te integreren in de reguliere collecties. 'De aanwezigheid van deze titels zou vanzelfsprekend moeten worden', aldus Groeneveld. Ook nu al blijft het niet bij enkel bij collecties: de partners waarmee de OBA samenwerkt brengen ook een heel eigen programmering met zich mee. 'Er wordt bijvoorbeeld in verschillende talen voorgelezen. Het is een vastomlijnd onderdeel van de samenwerking. Alleen een collectie aanleveren is geen optie: de boeken moeten ook tot leven komen.'

Nieuw perspectief

De collectie van een bibliotheek raakt aan veel verschillende aspecten van de organisatie, legt Roel van den Sigtenhorst, coördinator van het Huis van Alle Talen, uit. 'Twee jaar geleden sprak de OBA de intentie uit een inclusieve organisatie te willen worden. Het Huis van Alle Talen is de eerste stap. Een deel van de stad bedienen we goed, maar een ander deel veel minder. Als kennishuis bedienen we al honderd jaar de stad Amsterdam. We komen er nu steeds meer achter dat dat vanuit een bepaald perspectief is gedaan. We zijn ervan overtuigd dat we voor een groter deel van de stad betekenisvol kunnen zijn als we onze interne organisatie inclusiever inrichten én samenwerken met inclusieve partners.'

Door het Huis van Alle Talen wordt contact gelegd met gemeenschappen die onlosmakelijk onderdeel uitmaken van de stad, legt Van den Sigtenhorst uit. 'Zij bepalen het aanbod. Daardoor voelen zij zich niet alleen gerepresenteerd, maar komen ze ook met elkaar in aanraking. Op die manier gaan we ook universele zaken als vereenzaming tegen.' De werkwijze rondom dit project houdt de eigen organisatie ook een spiegel voor, ziet Van den Sigtenhorst. 'Zijn wij zelf wel zo inclusief? Wat betekent het om dat te zijn? Hoe geven we ons personeelsbeleid en onze communicatie vorm? Al die gesprekken moeten we tegelijkertijd voeren: het een kan niet zonder het ander. Inclusiviteit moet een intrinsiek onderdeel zijn van ons beleid.'

Met het Huis van Alle Talen verandert ook de rol van de OBA. 'We worden een platform: in plaats van zelf te bepalen wat we willen maken of laten zien, geven we de controle uit handen. Dat brengt nieuwe uitdagingen met zich mee: we moeten ons dienstbaar opstellen, door goed te luisteren en dingen te faciliteren. Soms betekent dat dat je moet toegeven dat je niet alles weet. Daar heb je zelfvertrouwen voor nodig.' Gelukkig is de assertiviteit van de samenwerkingspartners groot. 'De twintig structurele partners met wie we op dit moment samenwerken kwamen allemaal uit zichzelf naar ons toe', herinnert Van der Sigtenhorst zich. 'De een na de ander klopte bij ons aan. Blijkbaar voorzien we in een behoefte.'

Anders te werk

Hoe verloopt de samenwerking met al die partners? 'Sommige groepen gaan heel anders te werk dan wij. Neem bijvoorbeeld

Foto: Bibliotheek Veldhoven

Steeds meer bibliotheken werken aan diversiteit in de collectie. Zo opende in 2020 in Bibliotheek Veldhoven de zogeheten *Chinese Children's Book Zone* waar meer dan 200 prentenboeken in het Chinees te leen zijn. Maandelijks wordt er voorgelezen en is er aansluitend een bijpassende activiteit in het Chinees.

SMIB, een jong hiphopcollectief uit de Bijlmer. Zij zijn experts in marketing en communicatie voor hun eigen doelgroep. Als zij een feestje organiseren, is het binnen no-time uitverkocht. Wij als bibliotheek weten op onze beurt weer hoe we een boekencollectie moeten vormgeven: hoe we de logistiek regelen, welke organisatie erbij komt kijken, hoe je goede zakelijke afspraken maakt. Zo leren we van elkaar.' De collectie van SMIB is een van de populairste van het Huis van Alle Talen én van de OBA als geheel. Er zijn onder meer boeken over ondernemerschap en *black culture* in te vinden, maar ook over geldzaken, oosterse filosofie en spiritualiteit. 'Een samenwerking die de tijdgeest goed weet te vangen', bestempelt Van den Sigtenhorst de band met SMIB, een omkering van Bims, straattaal voor de Bijlmer. 'Zij dragen de volledige verantwoordelijkheid voor de collectie. Wij proberen die vrijheid ook te geven, niet steeds te vragen: kan dit boek wel? Soms schuurt het en gaan we met elkaar in discussie. Dat levert altijd waardevolle inzichten op.' Van den Sigtenhorst denkt bijvoorbeeld aan de discussie die hij voerde over de boeken met zwartepietfiguren erin die de OBA uit haar collectie wilde verwijderen. 'Black Archives gaf aan: wij willen graag een deel overnemen als cultureel erfgoed.'

Jagen en verzamelen

Niet alle gewenste boeken zijn altijd even makkelijk te verkrijgen. 'Soms moeten we op internet zoeken naar een tweedehands exemplaar, dat geregeld uit het buitenland moet komen. De kosten en efficiëntie zijn voor ons een vraagstuk: het is tijdrovender en duurder dan het reguliere aanschafproces, en daardoor minder schaalbaar. Daarom bieden we de boeken tot nu toe alleen nog in kleine aantallen aan.' Ook worden veel boeken op andere manieren verzameld. 'We hebben meerdere bruikleencollecties. Ook doneren veel partnerorganisaties boeken aan ons, evenals Amsterdammers zelf. Daarnaast hebben we bijvoorbeeld een goedlopende samenwerking met bibliotheken uit Frankrijk. Dat is niet alleen prettig voor de Franse gemeenschap, maar ook voor Amsterdammers met een francofone achtergrond – denk bijvoorbeeld aan mensen uit Algerije, Ivoorkust en Kameroen. Deze collecties overlappen deels met onze Afrobieb en onze Arabische collecties. Ze raken met elkaar verbonden en kunnen vervolgens gebruikt worden om samen een programma op te zetten. Zo hebben we eens vrouwelijke wetenschappers uit verschillende landen uitgenodigd. Met zo'n activiteit slaan we meerdere vliegen in één klap. Het maakt ons netwerk nog sterker.'

Aanbevelingssystemen

Het Huis van Alle Talen is een succesvol voorbeeld van de vormgeving van een inclusieve collectie. Tegelijkertijd laat het proces zien tegen welke zaken een bibliotheekorganisatie allemaal aan kan lopen. Zo blijkt het verkrijgen van deze typen boeken niet altijd via de reguliere wegen te kunnen verlopen en is het kostenplaatje zelden voordelig. Toch is het belangrijk dat bibliotheekcollecties leners niet alleen maar de boeken voorschotelen die zij uit zichzelf al lezen, weet dr. Cynthia Liem, onderzoeker aan de TU Delft. 'In een samenleving die steeds digitaler wordt, verandert de rol van de lokale bibliotheek', legt Liem uit. 'We gaan er misschien niet meer naartoe als primaire bron van kennis, daarvoor kijken we inmiddels liever online, maar de bibliotheek blijft nog steeds een toegankelijke en sociale ontmoetingsplek voor diverse gemeenschappen. En gaan we naar een bibliotheek, dan staan we er misschien wel voor open om iets nieuws te proberen. Via hun collectie en ontmoetingsfunctie kunnen bibliotheken gebruikers dus confronteren met meer verschillende perspectieven, opinies en uitdrukkingen dan men uit zichzelf zou tegenkomen.' Kan de bibliotheek op dit moment wel aan die verwachtingen voldoen? Lang niet altijd, blijkt uit een eerste inventarisatie in het kader van haar onderzoek, *Recommender requirements for*

Ook de jeugdafdeling van de OBA aan het Oosterdok in Amsterdam heeft een zeer uitgebreide collectie in alle mogelijke talen.

pluriform perspectives in local public libraries getiteld, onderdeel van het Future Libraries Lab.

Machine learning

Wanneer is een bibliotheekcollectie inclusief en pluriform, wat is er nodig om dit te realiseren en hoe kan technologie daaraan bijdragen? Die vragen probeert Liem in haar onderzoeksproject, een samenwerking met de KB, te beantwoorden. Dat doet zij in een twaalf maanden durend project waarin zij in gesprek gaat met de sector, de leengegevens van meerdere bibliotheken analyseert en deze informatie visualiseert. Op grond van cocreatieworkshops met professionals wordt verkend wat 'inclusiviteit' en 'pluriformiteit' momenteel concreet in de bibliotheek betekenen. Op basis van *machine learning*-technieken wordt vervolgens gekeken naar de huidige stand van zaken op dit gebied in bibliotheekcollecties en naar het leengedrag van bibliotheekleden. Daarbij worden collectie- en uitleendata uit KB's Datawarehouse geanalyseerd om huidige leenpatronen te leren begrijpen.
In de bibliotheekwereld is veel interesse voor het inzetten van automatische aanbevelingen. Een aanbevelingssysteem voor een bibliotheek die wil inzetten op confrontatie met nieuwe perspectieven, moet je echter waarschijnlijk niet op dezelfde manier bouwen als een aanbevelingssysteem voor een webwinkel.
'Door zowel *hands-on* met professionals te spreken en werken als de huidige data te analyseren, kunnen we een set vereisten formuleren. Die vereisten kunnen de basis vormen voor aanbevelingssystemen die expliciet recht doen aan de veelvormigheid en meerstemmigheid van de bibliotheek', legt Liem uit. 'Zo kan ervoor worden gezorgd dat bibliotheekbezoekers niet alleen boeken lezen die bij hen passen, maar ook in aanraking komen met verrassingen. Ook zullen de resultaten van het onderzoek in de vorm van expositiemateriaal worden aangeboden. Zo kunnen ze het gesprek aanwakkeren in lokale bibliotheken.'

Regelrechte must

De ruim vijftig deelnemers aan de startsessie bleken stuk voor stuk enthousiast om met dit vraagstuk aan de slag te gaan. Met de rel rondom de bibliotheekboeken met Zwarte Piet nog vers in het geheugen, beseffen steeds meer bibliotheken dat een inclusieve en pluriforme bibliotheekcollectie geen leuk extraatje is, maar een regelrechte must. Bibliotheken moeten met hun tijd meegaan, en dit is een van de manieren, is het idee. Maar de discussies werpen ook nieuw licht op dagelijkse collectiepraktijken. Bibliotheken kopen bijvoorbeeld vrijwel al hun titels in via het bestelsysteem van NBD Biblion. Als een titel daar niet wordt aangeboden, is aanschaf niet alleen minder voordelig, maar moet de bibliotheek het boek eigenhandig plankklaar maken: het boek moet dusdanig worden verstevigd en geplastificeerd dat het

Inzicht in de keten

Welke rol kunnen andere partijen in de collectieketen spelen bij het inclusiever maken van Nederlandse bibliotheekcollecties? Het webinar *Inclusiviteit in jeugdliteratuur*, in december vorig jaar verzorgd door Stichting Lezen, geeft een inkijkje. Aan het woord kwam onder meer kinderboekenauteur Mylo Freeman, die zo'n zestig prentenboeken op haar naam heeft staan, waaronder de reeks over het donkere prinsesje Arabella. Met deze boeken vult ze een hoognodige niche, namelijk prentenboeken met meer diversiteit. Mediawetenschapper en auteur Reza Kartosen-Wong vertelde over de impact van maatschappelijke stereotypen op kinderen en de rol die media en jeugdliteratuur kunnen spelen in het al dan niet tegengaan van dit soort stereotypen. Sayonara Stutgard, medeoprichter van uitgeverij Chaos, gaf aan de digitale tafel inzicht in het perspectief van de uitgever: welke rol kunnen en moeten uitgeverijen spelen om het boekenaanbod diverser te maken en ruimte te creëren voor nieuwe literaire stemmen? Joan Windzak, eigenaar van kinderboekwinkel EduCulture in Amsterdam, gespecialiseerd in diversiteit en inclusie, gaf een inkijkje in de kant van de boekhandel. Volgens Windzak moeten kinderboeken een weerspiegeling zijn van de wereld waarin hun jonge lezers leven. Het webinar is terug te kijken via bibliotheekblad.nl/bronnen

Foto: screenshot webinar

Foto's: Menno Goosen

meerdere uitleenbeurten mee kan. Betekent dit dat een boek dat niet door NBD Biblion wordt aangeboden hierdoor extra weinig kans maakt om in een collectie te worden opgenomen?

Auteur tot collectiespecialist

Bij het aanschafproces is een veelheid aan partijen betrokken: van auteur tot uitgever, van distributeur tot collectiespecialist. Steeds meer jeugdauteurs laten bijvoorbeeld personages met verschillende achtergronden een rol in hun boeken spelen. Ook uitgevers krijgen in toenemende mate oog voor diversiteit in literatuur voor jeugd en volwassenen. Wanneer NBD Biblion deze titels vervolgens ook aanbiedt en de aanschaffende medewerker bij de bibliotheek in het vizier houdt, en of verschillende achtergronden wel in gelijke mate in de collectie worden gerepresenteerd, kunnen stappen worden gezet. Allemaal moeten zij een duit in het zakje doen om te komen tot een inclusievere bibliotheekcollectie. Dat hoeft niet direct de grootschalige vorm te krijgen die in Amsterdam wordt nagestreefd: het kan ook gaan om de toevoeging van enkele titels.

Dat blijkt nog niet altijd even simpel. De Nederlandse jeugdliteratuur kent helaas nog maar weinig verscheidenheid op het vlak van etnisch-culturele diversiteit, laat recent onderzoek van Sara Van den Bossche en Anne Klomberg, beiden verbonden aan de Universiteit van Tilburg, zien. Het merendeel van de Nederlandse jeugdboeken stelt de beleving en ervaring van witte personages centraal, terwijl het perspectief van personages van kleur vaak afwezig is of onderbelicht blijft.

In hun onderzoek gaan Van den Bossche en Klomberg na hoe jeugdboeken gebruikt kunnen worden om over diversiteit en inclusiviteit na te denken – ook in de wereld buiten het boek, en hoe jonge en volwassen lezers de (impliciete) culturele denkbeelden in jeugdboeken kunnen leren herkennen en kritisch bevragen. De publicatie reikt lezers handvatten aan om hun kritische denkvermogen op vlak van etniciteit en cultuur – hun cultuurkritische geletterdheid – aan te scherpen.

Lokaal collectioneren

Culturele diversiteit is slechts een van de vele vormen van verscheidenheid die bibliotheken in hun collecties kunnen aanbrengen. Dat realiseren ze zich ook bij Rozet in Arnhem, waar sinds kort wordt gestreefd naar een collectie die beter weet te beantwoorden aan de wensen van de lokale bevolking.

'We zijn allereerst druk bezig de huidige collectie onder de loep te nemen en beslissingen te nemen over wat we willen doen met boeken die qua taalgebruik of afbeeldingen niet meer van deze tijd zijn, en soms zelfs een discutabele inhoud kunnen hebben', legt community librarian Lin Megens uit. 'Ook zijn we bij het collectioneren bewust bezig met het creëren van een diverse collectie waarin ieder mens zich vertegenwoordigd zou kunnen voelen. Met name voor de jeugd willen we genoeg boeken beschikbaar maken waarin zij rolmodellen tegenkomen waarin zij zichzelf kunnen herkennen.'

Dat betekent soms ook dat bij de inkoop verder moet worden gekeken dan naar wat NBD Biblion aanbiedt. 'We kopen bijvoorbeeld in bij kleinere uitgeverijen die gespecialiseerd zijn in diversiteit', aldus Megens. 'Ook betrekken we Arnhemmers bij onze collectie. We willen de gemeenschap de kans geven invloed uit te oefenen op wat wij aanbieden. We denken daarbij bijvoorbeeld aan een boekenplank – online of fysiek – van een steeds wisselende Arnhemmer. Ook aanschafsuggesties van Arnhemmers nemen we mee, maar ook het idee van een huisverteller of huisdichter zou goed bij onze ideeën kunnen passen.'

Een inclusiever aanbod betekent, kortom, lang niet altijd dat bibliotheken ver over de grenzen van hun eigen werkgebied moeten kijken. Soms gaat het er juist om oog te hebben voor wat zich voor onze neus afspeelt: de mensen die de bibliotheek binnenwandelen en daar wel of niet hun lokale wensen weerspiegeld zien. Maar ook het faciliteren van de confrontatie met het onbekende is een belangrijke taak voor de toekomstbestendige bibliotheek. Gelukkig stellen steeds meer partners in de keten zich op die omslag in. Hopelijk kan de immer voortschrijdende technologie voor een extra zetje zorgen.

Naschrift en bronnen

1. www.huisvanalletalen.nl
2. Lees ook het interview met Monique Groeneveld op pagina 6 en 7.
3. Lees ook het artikel *Leesgedrag en gebruik van de bibliotheek voor een divers publiek* op pagina 14 en 15.

E-learning diversiteit en inclusie

Probiblio heeft onlangs een e-learning over diversiteit en inclusie ontwikkeld speciaal voor medewerkers van bibliotheken. Je leert aan de hand van oefeningen, filmpjes en theorie van alles over dit onderwerp en wat jij hier als bibliotheek mee kunt. Meer informatie en de e-learning vind je via de verkorte link: https://tinyurl.com/ymhd32ny

Leesgedrag en gebruik van de bibliotheek door een divers publiek

Nederlanders met een migratieachtergrond lezen over het algemeen minder dan Nederlanders met een Nederlandse achtergrond. Hun leesvoorkeuren zijn voor een deel anders, maar ze maken meer gebruik van werkplekken en pc's. Toch is de bekendheid van andere bibliotheekdiensten dan de uitleen van materialen onder deze doelgroep relatief onbekend.

TEKST: MARIANNE HERMANS, ADVISEUR ONDERZOEK EN KENNISDELING BIJ DE KB • FOTO: SHUTTERSTOCK

Nederland is een 'superdivers' land: er zijn meer mensen met een migratieachtergrond en het aantal verschillende groepen is groter dan ooit. Ook op andere vlakken neemt de diversiteit in Nederland toe. De laatste jaren is er meer aandacht voor homoseksualiteit, transseksualiteit, interseksualiteit en aseksualiteit ontstaan (Dekker et al., 2019a). De tolerantie ten aanzien van deze minderheidsgroepen stijgt mee (Dekker et al., 2019b). Daarnaast is er steeds meer aandacht voor de diversiteit binnen minderheidsgroepen, die onderling evengoed verschillen in hun geloofsovertuiging en opvattingen (Jennissen et al., 2018).

Culturele diversiteit

De groep Nederlanders met een migratieachtergrond is zeer divers en wordt steeds gevarieerder nu mensen niet voornamelijk meer uit de klassieke herkomstlanden als Indonesië, Suriname, Marokko, Turkije en de voormalige Nederlandse Antillen en Aruba naar Nederland komen. Toch zijn dit nog de grootste groepen met een migratieachtergrond. Uit onderzoek naar leesgedrag en bibliotheekgebruik onder Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond blijkt dat er belangrijke verschillen zijn in leesvoorkeuren, in de mate waarin ze gebruikma-

Nederland is een 'superdivers' land: er zijn steeds meer mensen met een migratieachtergrond en het aantal verschillende groepen is groter dan ooit.

ken van de bibliotheek en in de activiteiten die ze in de bibliotheek ondernemen.

Leesgedrag verschilt

Onder de Nederlanders met een migratieachtergrond zijn minder lezers dan onder het overige publiek. Zo leest 54% van de Turkse, 43% van de Marokkaanse, en 52% van de Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders wel eens een boek. Onder inwoners met een Nederlandse achtergrond is dat 80%. De populariteit van boekgenres verschilt tussen de culturele groepen. Veel Turkse en Marokkaanse Nederlanders lezen religieuze boeken. Ook lezen zij, net als Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders, informatieve boeken, autobiografieën en waargebeurde verhalen. Inwoners met een Nederlandse achtergrond lezen in verhouding meer spannende fictie en literaire romans (Damen & Ait Moha, 2018).

Redenen om niet te lezen

De redenen om géén boeken te lezen, zijn voor alle groepen min of meer hetzelfde. Ze vinden lezen niet leuk, doen liever andere dingen of hebben er geen tijd voor. Nederlanders met een migratieachtergrond geven echter vaker dan mensen met een Nederlandse achtergrond als reden dat ze het lezen moeilijk of inspannend vinden (21% Turkse en 13-14% overige etnische groepen, versus 2% van de mensen met een Nederlandse achtergrond). Ze lezen naast Nederlandse ook anderstalige boeken, waarvan een groot deel Turkstalig is (Damen & Ait Moha, 2018).

Leesactiviteiten met kinderen

Mensen met een Nederlandse achtergrond en Turkse Nederlanders lezen vaker voor (31% en 24%) dan Surinaamse en Antilliaanse (17%), en Marokkaanse Nederlanders (10%). Laatstgenoemde groepen bezoeken de bibliotheek ook minder vaak met kinderen (Marokkaanse 3%, Surinaamse en Antilliaanse 6%, Turkse 9%, mensen met Nederlandse achtergrond 12%) (Damen & Ait Moha, 2018).

Betrouwbaar en veilig

Bij Turkse Nederlanders, Antilliaanse Nederlanders en mensen met een Nederlandse achtergrond is in circa 40% van de gevallen iemand in het huishouden lid van de bibliotheek. Voor Surinaamse en Marokkaanse Nederlanders is dat in circa 33%. Die verhouding zien we terug in het bibliotheekbezoek. Onder Turkse Nederlanders, Antilliaanse Nederlanders en mensen met een Nederlandse achtergrond bezoekt circa een derde met enige regelmaat de bibliotheek. Bij de Surinaamse en Marokkaanse Nederlanders is dat respectievelijk 24% en 18%. Het beeld dat mensen hebben van lezen en van de openbare bibliotheek (imagoaspecten) komt onder de verschillende groepen redelijk overeen. Over het algemeen zien zij de bibliotheek als betrouwbaar en veilig (Damen & Ait Moha, 2018).

Drempels voor gebruik bibliotheken

De belangrijkste reden om de bibliotheek niet te bezoeken is dat mensen niet van lezen houden. In totaal geeft 33% van de Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders dit aan. Onder Marokkaanse en Turkse Nederlanders bedraagt dat percentage respectievelijk 20% en 25%. Mensen met een Nederlandse achtergrond noemen deze reden in 17% van de gevallen. De inwoners met een Nederlandse achtergrond geven het vaakst als reden dat ze hun boeken elders vandaan halen (25%) en dat ze internet gebruiken (17%) (Damen & Ait Moha, 2018).

Werkplekken en pc's

In de bibliotheek maken Nederlanders met een migratieachtergrond vaker dan mensen met een Nederlandse achtergrond gebruik van werkplekken en pc's. Daarnaast komen zij vaker naar de bibliotheek om informatie op te zoeken en maken ze meer gebruik van werk-/studieplekken (zonder computer) en veel minder van de uitleen van materialen voor zichzelf. Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders maken meer gebruik van de ontmoetingsfunctie van de bibliotheek (Damen & Ait Moha, 2018).

Overige dienstverlening onbekend

De bekendheid met en het gebruik van andere diensten dan het lenen van materialen is relatief laag. Bijna drie kwart van de Turkse, Marokkaanse en Surinaamse Nederlanders en 65% van de Antilliaanse Nederlanders kent genoemde diensten niet. Dat er boeken, kranten en tijdschriften in een andere dan de Nederlandse taal beschikbaar zijn, is slechts bij 13% tot 16% van deze groepen bekend. De bekendheid van de overige diensten ligt nog lager. Bij Turkse en Marokkaanse Nederlanders is de bekendheid met de brede dienstverlening van de bibliotheek lager dan onder Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders (Damen & Ait Moha, 2018).

Naschrift en bronnen

Dit artikel is een bewerking van een artikel op Bibliotheekinzicht. De literatuurlijst bij dit artikel vindt u op bibliotheekblad.nl/bronnen. Lees ook het artikel *Bibliotheeksector op weg naar een inclusievere collectie* op pagina 8 tot en met 13.

Migratieachtergrond in cijfers

In de afgelopen decennia is het aandeel inwoners met een migratieachtergrond gestegen van 9,2% in 1972 tot 25,2% in 2021 (CBS, 2021). Van de totale Nederlandse bevolking heeft 10,8% een westerse migratieachtergrond en 14,3% een niet-westerse migratieachtergrond. Van alle Nederlanders met een migratieachtergrond is bijna de helft (46,3%) in Nederland geboren; deze groep behoort daarmee tot de tweede generatie. Waar Nederland in de eerste decennia na de oorlog vooral grote aantallen migranten uit Indonesië, Suriname, de Antillen, Turkije en Marokko ontving, waren in 2017 de migranten afkomstig uit 223 verschillende herkomstlanden (Jennissen et al., 2018). In 2070 zal naar schatting 42% van de bevolking een migratieachtergrond hebben (CBS, 2021).

BISC en Cubiss willen een breder publiek bereiken

Hoe zien bibliotheek-diensten eruit in 2025? Praat mee!

Minstens acht miljoen Nederlanders bereiken – met sterk gepersonaliseerde content via alle mogelijke media. Dat ambiëren de provinciale ondersteuningsinstellingen BISC en Cubiss in hun visie Bibliotheek 2025. Hoe krijgen we dat voor elkaar? De bibliotheek moet zich online sterker profileren, vinden ze: 'Want daar brengen mensen uren per dag door.' Enkele vernieuwende ideeën die BISC en Cubiss presenteren zijn: de Bibliotheekverrijker, een Bieb-ID en Biebtokens.

TEKST: ANNEKE DE MAAT • FOTO'S: SHUTTERSTOCK

BISC-directeur Peter van Eijk, Cubiss-programmaleider Egid van Houtem en digital experience designer Almar van der Krogt, vertellen hoe zij hopen dat bibliotheekdiensten er in de toekomst uitzien. En ze nodigen iedereen uit om via www.Bibliotheek2025.nl of op de bijeenkomst op 24 november in de Lochal feedback op hun visie te geven. 'We willen samen met collega's een innovatieve aanpak bedenken om een groter dan het traditionele publiek te bereiken, boeien én binden.' Najaar 2020 organiseerden BISC en Cubiss een online bijeenkomst over de toekomst van de bibliotheek. 'Naast collega's uit de bibliotheeksector, van onder andere de Koninklijke Bibliotheek en NDB Biblion, hebben we mensen van buiten uitgenodigd: hoogleraren en medewerkers van de Nederlandse Publieke Omroep (NPO) en Beeld en Geluid. Zij zijn belangrijke partners voor het bieden van inspirerende relevante content', vertellen ze enthousiast. In de bijeenkomst stelden ze samen met hen een eerste schets op, die ze daarna gedrieën zijn gaan uitwerken.

Via krantenkoppen op reis naar de toekomst

Het eindresultaat is een website waarin de visie op originele wijze gepresenteerd wordt. Eerst word je via (deels fictieve) krantenkoppen uit de jaren 2020 tot en met 2025 mee op reis genomen naar de toekomst. Is tunnelvisie dan de nieuwe pandemie met cultuur als medicijn? Kun je dan een cursus 'geld verdienen met crypto's' volgen bij de bibliotheek? En heeft in 2025 elke cao een opleidingsbudget voor een leven lang leren? Via de krantenkoppen en missie kom je uit bij vijf verhalen waarin door middel van personae een beeld geschilderd wordt van hoe de Bibliotheek van de Toekomst eruit zou kunnen zien.

Een groter bereik van minstens 8 miljoen mensen

De missie wil: 'van een teruglopend aantal leden naar een groter bereik van minstens 8 miljoen mensen'; 'van reactief naar proactief en persoonlijk relevant' en 'van vooral fysiek naar aandacht voor het analoge én digitale spectrum met de focus op de informatiebehoefte'. Van Eijk steekt van wal: 'Bibliotheken moeten naar onze mening veel meer digitale diensten gaan bieden. En als we het publieksbereik willen vergroten, moeten we niet langer denken in termen van individuele abonnementen voor een specifieke lokale bibliotheek met beperkte openingstijden. Wij willen naar bibliotheekdiensten in 7 miljoen huishoudens. Kijk naar Netflix waar verschillende mensen gebruik kunnen maken van één abonnement en waarmee je overal en wanneer je maar wilt films kunt bekijken.' Van Houtem vult aan: 'We hebben de laatste jaren veel geïnvesteerd in het aantrekkelijk maken van de bibliotheekgebouwen; dat is nu op orde. De bibliotheek was op digitaal gebied ooit een voorloper, inmiddels lopen we digitaal achter. Daar moet nu de focus op komen te liggen.'
Mensen brengen tegenwoordig vele uren per dag online door. Volgens onderzoek van Newcom Research uit 2021 zijn 13,7 miljoen Nederlanders actief op één of meerdere sociale media. Van der Krogt: 'Als de bibliotheek meer mensen wil bereiken, moeten we ons online profileren en mensen nieuwsgierig maken met voor hen persoonlijk interessante informatie. Er moet heel wat gebeuren voordat mensen naar de bibliotheek komen. Bovendien zijn er naast boeken online veel andere media te vinden waarmee je informatie kunt overdragen. Maar de mensen moeten wel weten dat die informatie er is! We willen de rijkheid aan informatie van de bibliotheek laten zien en *serendipity* stimuleren.'

Content van NPO, musea en archieven

Op sociale media zie je vaak interessante berichten, grappige filmpjes en memes, die de aandacht trekken en breed gedeeld worden, vervolgt Van der Krogt. 'We zijn gaan denken hoe we als bibliotheek bij die berichten, die mensen *triggeren*, kunnen aanhaken; hoe we mensen nieuwsgierig kunnen maken naar meer informatie gerelateerd aan dat onderwerp – in de bibliotheek, maar ook daarbuiten. Want de bibliotheek is niet de enige op de wereld met een collectie, ook de NPO, onderzoeksinstellingen, musea en archieven bieden online veel interessante content. Het doel is een leven lang leren, en voor de gebruiker maakt het niet uit wie de content aanbiedt.'

Bibliotheekverrijker

Zo werd de Bibliotheekverrijker geboren, waarmee afgelopen jaar een pilot is gedraaid. Van der Krogt: 'We keken welke berichten veel geliket en gedeeld werden op Twitter, Instagram en Facebook. Vanuit het onderwerp van zo'n bericht zijn we als een bibliothecaris denkend gaan kijken "wat zou iemand die dit interessant vindt nog meer interessant vinden". Iemand had bijvoorbeeld een geanimeerd gifje gemaakt van de cover van een oud stripboek "Wally Wood's Weird Science". Dat bericht werd enorm geliket. We hebben er aan de hand van drie *keywords* – animatie, science fiction en cartoon – links bij gemaakt naar een grote diversiteit aan bronnen. Van bibliotheekboeken over Studio Ghibli en zelf animaties maken, sciencefictionfilmmuziek op Muziekweb en een Smurfen-tekenfilm tot en met een educatieve website en afleveringen van NPO-programma's Willem Wever en het Klokhuis over sciencefictionfilms en animaties. We hebben dit in totaal voor dertig "trigger"-berichten gedaan. Bij elk bericht hebben we drie subthema's gedefinieerd en op de website Bibliotheekverrijker een landingspagina gemaakt met een overzicht van en links naar ver-

diepende en inspirerende content. Een aantal bibliotheken in het land heeft voor ons de originele socialemediaberichten geretweet of gedeeld met de link naar de Biblitoheekverrijker-landingspagina. In drie maanden hebben we zestig berichten geplaatst over acht verschillende bibliotheekaccounts. Via Google Analytics hebben we gekeken hoeveel mensen we bereiken en welke content aanslaat. We zien dat zo'n 25 procent van de mensen die vanuit het socialemediabericht doorklikken naar de Bibliotheekverrijker, later nog een keer terugkomt naar de Bibliotheekverrijker-website.'

Aandacht voor NPO-programma's

We zien dat mensen doorklikken naar de content van de bibliotheek, en ook de content van de NPO deed het boven verwachting goed, vertelt Van der Krogt enthousiast. 'Als je niet weet dat iets er is, ga je er ook niet naar op zoek. We helpen mensen met de Bibliotheekverrijker op weg. Doordat wij verwijzen naar CollectieNederland.nl en het archief van het Rijksmuseum worden mensen zich bewust van het bestaan van deze bronnen. Zo gaat er een nieuwe wereld voor ze open. Het mechanisme werkt dus.'

Mensenwerk of algoritme?

Is het verzamelen van die gerelateerde content handwerk of gebruiken jullie algoritmes? Dat is nu nog volledig handwerk van bibliothecarissen geweest, zegt Van der Krogt. 'In de toekomst willen we ook met algoritmes gaan werken. Je kunt een algoritme databases laten doorzoeken en zo voorwerk laten doen, maar de uiteindelijke selectie is fingerspitzengefühl en dus mensenwerk. En we moeten heel transparant zijn over de algoritmes die we gebruiken. De bibliotheek is de contentcurator en je digitale gids. We moeten uitleggen hoe je weet of online informatie betrouwbaar is of niet. Google is niet discriminatoir.' Van Houtem ziet ook een belangrijke taak voor bibliotheken in de digitale opvoeding van kinderen. 'Dat komt nu op het bordje van scholen, die er ook niet veel van weten. De bibliotheek mengt zich nog te weinig in dit gesprek.' De pilot is geslaagd genoeg om door te gaan met de Bibliotheekverrijker, vindt Van Eijk. 'Als oud-sportfanaat maak ik onderscheid tussen een ontwikkel- en een prestatiedoel. We weten dat veel mensen elke dag uren online zijn én wij hebben als bibliotheek mensen veel te bieden. Het mechanisme van de Bibliotheekverrijker lijkt te werken, maar we moeten het socialemediaspel nog beter in de vingers krijgen. Dit was een klein experiment met beperkte middelen. In ons lab is dit nog in ontwikkeling. We moeten nu een slimme manier vinden om ons bereik op sociale media als bibliotheken collectief te vergroten.' De online aanwezigheid van bibliotheken is naar Van Eijks mening nu nogal mager. In 2014 ging op initiatief van Van Eijk en Van der Krogt – met steun van Rijnbrink – onder leiding van Margot Bosch een landelijk socialemediateam aan de slag om De Bibliotheek online op de kaart te zetten. Dit heeft geleid tot een aanzienlijke groei van het Twitter-account van De Bibliotheek. Dat had een beperkt aantal volgers en groeide na intensivering van de samenwerking en professionele campagnes naar de huidige 30.000 volgers.

Gevecht om de aandacht van het publiek

'Maar,' merkt Van Eijk op, 'alle berichten op dat De Bibliotheek-Twitter-account gaan nu alleen over de digitale bibliotheek: over e-books en luisterboeken. De digitale bibliotheek heeft nu ruim 400.000 actieve accounts. Dat is mooi, want die hadden we tien jaar geleden niet, maar er wonen 17,4 miljoen mensen in Nederland. En ons doel is om van een dalend aantal leden te gaan

naar minstens 8 miljoen verbonden bibliotheekgebruikers. Die willen we niet alleen bereiken, maar we willen de mensen boeien en binden.' Daarvoor moet het bibliotheeknetwerk gezamenlijk de maatschappelijk-educatieve programmering veel meer online onder de aandacht brengen, meent Van Eijk. 'Samen zullen we het "gevecht om de aandacht" van diverse publieksgroepen moeten aangaan. We moeten mensen via sociale media verrassen met wat de bibliotheek allemaal biedt. Het brede publiek is online, dus we moeten proberen om daar het eerste contact te maken. Wij willen nu meer partijen interesseren om te kijken of we dit samen in de vingers kunnen krijgen. We nodigen iedereen uit om mee te doen! Bibliotheken die de Bibliotheekverrijker-pagina's alsnog willen gebruiken, kunnen dat doen.'
Volgens de wet is een van de functies van de bibliotheek Ontmoeting en Debat, benadrukt Van Eijk. 'Community librarians moeten met de sociale media en programmering goed aansluiten bij de actualiteit en bij wat lokaal speelt. Als er een IPPC-Klimaatrapport uitkomt, zoals nu, kan de bibliotheek via sociale media content aanreiken over de energietransitie en daarnaast in de bibliotheek een bijeenkomst met de wethouder en klimaatspecialisten organiseren over de situatie in de wijk. De bibliotheek moet zorgen dat we er een betekenisvol gesprek over kunnen hebben met elkaar. Bibliothecarissen kunnen zich ook nog meer verdiepen in de informatiebehoefte van doelgroepen als senioren en jonge ouders, en daar beter op inspelen.'

Innovatieaanpak Netwerkagenda

Het bereiken van 8 miljoen mensen met de bibliotheek is ook de ambitie van de Netwerkagenda 2021-2023 van de Vereniging Openbare Bibliotheken, de Samenwerkende POI's Nederland en de Koninklijke Bibliotheek. Om dat doel te behalen, moet volgens Van Eijk meer ruimte komen voor experimenten. 'De innovatieaanpak van de Netwerkagenda noemt regionale en nationale fieldlabs. Ik wil daar graag onze ervaringen met de Bibliotheekverrijker delen en deze verder ontwikkelen. BISC en Cubiss gaan zeker verder met Bibliotheekverrijker. Ik roep collega's op mee te gaan doen.'
Hoe gaan we laaggeletterden en de 4 miljoen mensen met lage digitale vaardigheden bereiken? Gaat De Bibliotheek ook op TikTok, waar jongeren nu elkaar voor *young adult books* weten te interesseren? Van Houtem: 'Laaggeletterden en mensen met weinig digitale vaardigheden zitten wél op Facebook en TikTok. Als je digitaal vaardig genoeg bent, kun je die kanalen ook prima gebruiken. Maar we moeten als bibliotheken mensen wel eerst zo gezegd digitaal leren zwemmen. En het is belangrijk dat we als bibliotheek de mechanismes achter media als YouTube, TikTok en nieuwsbriefdienst Revue goed leren kennen en met een kritische blik kijken wat we van hen kunnen leren.'

Inloggen en afrekenen met Bieb-ID

Van Houtem noemt als voorbeeld de zogenoemde *creator economy*. Mensen maken zelf content, bijvoorbeeld een gitaarles op YouTube, en verdienen daar geld mee. De gebruikers betalen via *micropayments*. Als de bibliotheek daar onderdeel van wil zijn, moeten we daar nu echt mee gaan experimenteren, meent Van Houten, die voor de Netwerkagenda manager wordt van Fieldlab Zuid. 'Wij zouden het mooi vinden als je als bibliotheekgebruiker niet meer lid bent van een specifieke bibliotheek, maar met een nationaal Bieb-ID, dat gekoppeld is aan een prepaid betaalsysteem, kunt inloggen en afrekenen voor bibliotheekdiensten in heel Nederland.'

Waardering uiten met Biebtokens

In twee van de visieverhalen op bibliotheek2025.nl is sprake van Biebtokens. Via het webplatform van de bibliotheek belandt persona Yassir, die met zijn gezin een uitstapje naar de Veluwe wil maken, op de inspiratiepagina van boswachter Ed, die daar o.a. een wandelroute met het thema 'de wolf' aanbiedt. Yassir toont na afloop zijn waardering voor Eds wandeling met Biebtokens. Ed krijgt van veel mensen Biebtokens voor alle leuke content die hij aanbiedt op het bibliotheekplatform. Dat idee is gebaseerd op blockchain-technologie, waarmee je online heel kleine betalingen kunt doen, legt Van Houtem uit. Van der Krogt vult aan: 'Ons idee is dat je straks bij je abonnement 1.000 Biebtokens krijgt. Daarmee kun je kleine betalingen doen en je kunt ze uitdelen om je waardering te uiten. Zo'n Biebtoken is echt wat waard, in tegenstelling tot een *like* die je kunt geven bij een socialemediabericht. Die tokens kunnen bibliotheken ook helpen om te zien wat gebruikers waarderen. We hebben nu als indicatoren namelijk grofweg alleen het aantal bezoekers in de vestiging en het aantal uitleningen.' Hij hoopt dat mensen in de toekomst ook zelf content gaan delen via het bibliotheekplatform.

Ideeën uitproberen in fieldlabs

Van Houtem vindt vooral de verbinding met burgers in de digitale wereld belangrijk. 'Het moet niet uitmaken of je wel of niet een abonnement hebt. De bieb moet gewoon aanwezig zijn in de digitale wereld van burgers. De bibliotheek werkt met publiek geld en heeft al veel goede programma's, maar we moeten meer mensen bereiken, zodat we een grotere impact krijgen.' Hij ziet ernaar uit de ideeën uit te proberen in de fieldlabs. 'We hebben het brede publiek nog niet gevraagd op de visie te reageren. Dit stuk is in de eerste plaats bedoeld om de discussie met professionals aan te zwengelen. Denken jullie ook dat het deze richting uitgaat, of een heel andere? En welke kennis en vaardigheden hebben we nodig voor de toekomst?', besluit Van Eijk.

BISC en Cubiss Innovatieplatform

In 2017 hebben de POI's BISC en Cubiss hun krachten gebundeld in een lab voor digitale innovatie. Vanuit dit innovatielab werken ze met partners aan digitale innovaties, waarmee de meerwaarde van bibliotheken structureel kan worden vergroot. Denk aan de inzet van CRM, internettechnologie en bibliotheekautomatisering.

Klaas Gravesteijn, directeur VOB

‘Mensen weten ons weer

Klaas Gravesteijn: ‘Lobbyen en belangen behartigen is de rode draad in mijn werkzame leven.’

Sinds 1 juli is hij directeur van de VOB, die ‘roerige jaren’ achter de rug heeft. Hoe wil Klaas Gravesteijn (49) het schip weer op koers krijgen? ‘De diversiteit aan bibliotheken is enorm. Het is zaak om in die verscheidenheid focus te vinden met elkaar.’

TEKST: STAN VERHAAG • FOTO’S: IVONNE ZIJP

‘Lobbyen en belangen behartigen is de rode draad in mijn werkzame leven,’ zegt Klaas Gravesteijn. Sinds 2018 werkt hij bij de VOB. Voordat hij op 1 juli directeur werd, was hij beleidsadviseur verenigingszaken. ‘Ik heb een langjarige achtergrond in brancheverenigingen, daarvoor in de medezeggenschap. En dáárvoor werkte ik op allerlei plekken in de PvdA.’

Wat is het leuke van directeur zijn?

‘Dat ik verbindingen kan maken met mensen. Het bij elkaar brengen van belangen en ideeën, en zorgen dat we die ook kunnen uitdragen. Dat deed ik deels natuurlijk ook in mijn vorige functie. Ik ondervind nu de lol van eindverantwoordelijkheid en meer vanuit de *driver’s seat* kunnen opereren, maar ik zeg wel altijd: het is een rol die je invult vanuit dienstbaarheid aan het ledenbelang. Ik moet ervoor waken dat het om het bureau of de directeur draait. Ik heb er heel veel plezier in, maar dat is omdat ik de hele tijd bij de mensen thuis mag komen. In de gesprekken met mensen en in telefoongesprekken denk ik te kunnen bijdragen aan het in elkaar knopen van al die verhalen en het daaruit destilleren van de gezamenlijke belangen. Daarnaast zie ik dat mensen met concrete vragen bij me komen, of dat nu gaat over het coronaprotocol, werkgeverszaken, iets over pensioenen of over de Netwerkagenda. Mensen weten de VOB weer steeds beter vinden, heb ik het idee. Soms gaat het om kleine dingen, maar ook daarmee help je mensen op weg.’

Toen u directeur werd, kende u de vereniging dus al van binnen?

‘Klopt. En gezien de roerige vijf à zes jaar die we achter de rug hadden, heeft dat als voordeel dat ik een aantal van de in gang gezette veranderingen van dichtbij heb meegemaakt of mee heb geïnitieerd.’

Werd het als een pre gezien dat u de vereniging al kende? Of had men net zo makkelijk kunnen kiezen voor een

steeds beter te vinden’

buitenstaander met een frisse blik?
‘Dat laatste was al enkele jaren achter elkaar geprobeerd. Kijk, voor beide is wat te zeggen, maar waar volgens mij op dit moment niemand op zit te wachten, is dat we weer vanaf nul zouden beginnen met het proces waar we al begin 2020 mee zijn gestart. Ook gezien het netwerkconvenant en de lobby voor nieuw geld is het goed om het nu rond de vereniging en bestuurlijk *steady* te hebben.’

Hebben leden de VOB verlaten vanwege de ‘roerige jaren’?
‘Nee. We hebben 146 leden, inclusief provinciale ondersteuningsinstellingen en een aantal buitengewone leden ... Dat aantal is de afgelopen jaren licht gedaald omdat er nogal wat fusies hebben plaatsgevonden. Waar vroeger één gemeente één bibliotheek had, zijn er nu bibliotheekorganisaties die tot wel dertien gemeenten bedienen. En elke gemeente heeft zijn eigen wensen en vragen, zijn eigen specifieke budgettering, dus dat is zoeken. Daarin zie je een deel van de diversiteit terug die ik eerder noemde.’

Wat maakte de afgelopen jaren zo ‘roerig’?
‘Dat is moeilijk te zeggen, want daarvoor zit ik wat te veel op afstand, maar we moeten wel constateren dat we in relatief korte tijd verschillende directeuren hebben gehad. Dat is niet bevorderlijk voor de rust. Het maakte dat er – zeker ook bestuurlijk – veel tijd en energie opging aan randzaken, terwijl je die tijd en energie zou willen besteden aan andere dingen.’

Zegt dit iets over de VOB?
‘Ik denk dat het vooral een ongelukkige samenloop van omstandigheden is geweest. Maar misschien speelt ook mee de manier waarop je met elkaar de nieuwe rol in het netwerk aan het vormgeven bent. Dat zijn best complexe processen. En vergis je niet, de bibliotheeksector is een ontzettend diverse sector. Er zijn grote en kleinere bibliotheken, bibliotheken met veel en weinig vrijwilligers, bibliotheken op het platteland en in de stad, er zijn gemengde instellingen en zelfstandige. De diversiteit aan bibliotheken is enorm, en dus is het zaak om in die verscheidenheid focus te vinden met elkaar. Waar vind je elkaar? Wat is je gezamenlijke belang? En dan helpt het als we de *struggles* die we gehad hebben achter ons kunnen laten en met elkaar kunnen zeggen: “Nu richten we ons op samenwerking, er ligt een convenant dat we gaan uitwerken in een netwerkagenda.”
Waar mensen zich nog wel eens in vergissen, is dat een brancheverenigingecht iets anders is dan een gewoon bedrijf. Bij een bedrijf is iemand de baas, denk aan de DGA of de directeur, maar een brancheverenigingis altijd een samenspel van al die leden bij elkaar. En dat is een gesprek dat je goed moet organiseren, omdat je anders niet goed de gedeelde belangen vindt en je niet naar elkaar toe komt, maar alleen maar van elkaar af drijft. Dat maakt het ook lastiger om recht vooruit te varen.’

Zou het ook te veel gevraagd kunnen zijn om al die verschillende bibliotheken op één lijn te krijgen?
‘Het is een illusie dat iedereen altijd honderd procent tevreden is, maar bibliotheken hebben natuurlijk wel een heel duidelijke opdracht meegekregen in de wet. Dat is de eerste gemene deler. Ten tweede lopen alle bibliotheken tegen dezelfde financieringsvraagstukken aan. In gemeenteland is sprake van een enorme druk op het sociaal domein. Dan is de bibliotheek naast het zwembad, de sportclub en de muziekschool een plek waar je als gemeente makkelijk naar kijkt als het gaat om bezuinigingen. Tegelijkertijd zijn bibliotheken heel goed geworteld in hun lokale gemeenschap. Ze weten heel goed wat er speelt en kunnen maatwerk leveren. Juist die lokale nabijheid maakt het gesprek met de gemeente heel krachtig, omdat bibliotheken de taal van de straat kennen. Er komt niet iemand uit Den Haag vertellen hoe het in Venray of in Harderwijk of in Leeuwarden moet. Dat weten bibliotheken als geen ander. Door de directe subsidierelatie is dat de plek waar het gesprek gevoerd moet worden.’

Dat betekent ook dat de gemeenteraad en de wethouder het beleid bepalen, niet de VOB.
‘De VOB bepaalt sowieso het beleid niet. De leden bepalen hun eigen beleid. Een aantal gedeelde belangen behartigen ze samen via ons. Denk aan de cao, het lobbyen in Den Haag voor geld, het afsluiten van convenanten, het centraal voeren van gesprekken met partners als de KB. Maar het zijn bibliotheken die zelf hun individuele afwegingen maken voor wat ze lokaal doen. Sommige brancheverenigingen denken het hoofdkantoor te moeten zijn. Dat is natuurlijk niet zo. We faciliteren leden. En we luisteren heel goed naar ze en zorgen dat we de rode draad vinden in die gesprekken. Daar kunnen we dan weer mee verder.’

Waar staat de VOB in het bibliotheeklandschap?
‘De VOB was van oudsher behalve werkgeversvereniging en belangenbehartiger ook sectorinstituut. De afgelopen jaren is daarin van alles veranderd. Je hebt de drie overheidslagen: rijk, provincie en gemeente. En aan de stelselkant zijn er de KB, provinciale ondersteuningsinstellingen (POI’s) en de openbare bibliotheken met de VOB als belangenbehartiger.’

Voor alle duidelijkheid: de KB en de VOB zijn dus niet hetzelfde aan het doen?
‘Nee. De KB is een zbo [zelfstandig bestuursorgaan, red.] die in

de wet wordt genoemd en die wettelijke taken heeft meegekregen. Wij zijn een brancheverenigingen, en brancheverenigingen worden niet in de wet genoemd. De KB is als zbo direct verbonden aan het ministerie. Ze is daarmee een belangrijke gesprekspartner voor ministeries, want daar ressorteert ze direct onder. Ministeries zien de KB als dichtbij, als "een van ons". Dus als het gaat over subsidieregelingen et cetera, dan wordt de KB als betrouwbaar geaccepteerd. Die situatie is zo sinds de Wsob uit 2015. Iedereen heeft eraan moeten wennen, iedereen heeft zijn positie opnieuw moeten bepalen, maar volgens mij zijn we inmiddels een heel eind op weg om dat goed neer te zetten.'

Hoe merkt u dat?

'Aan de goede verstandhouding onderling, de goede verstandhouding met het ministerie en de constructieve gesprekken met hen. We hebben de afgelopen tijd stappen gezet. De basis is nu stevig genoeg om verder te bouwen met elkaar.'

U sprak zojuist over 'focus'. Dat predikt tegenwoordig iedereen, van bedrijven tot voetbalclubs, van artiesten tot sporters, van gemeenten tot brancheverenigingen. Is het lastig om als VOB de juiste focus te vinden?

'Rond corona was die focus wel redelijk goed aan te brengen, want iedereen zat in hetzelfde schuitje: "Moeten we open? Moeten we dicht? Als we openblijven, hoe moet dat dan? Hoe werkt het met protocollen voor medewerkers? Hoe houden we onze boeken schoon?" Als het gaat om focus, dan helpt soms een crisissituatie, een beetje reuring van buitenaf. We zien dat die storm nu is gaan liggen.'

En wat is nu uw belangrijkste taak als VOB?

'Dat we méér dan in het verleden een vereniging zijn *voor*, *met* en *door* de leden. We willen beter bij onze ledengemeenschap aanhaken. Denk aan 1) de werkgeversrol die we hebben, 2) onze belangenbehartigersrol en 3) onze rol als kenniscentrum, als knooppunt van ideeënuitwisseling, als plek waar bibliotheken elkaar ontmoeten. Eigenlijk zijn dat de drie klassieke branchetaken.'

Hoe doe je dat, 'beter bij de leden aanhaken'?

'Dat betekent dat de inzet van vereniging en bureau moet zijn dat we mensen vroegtijdig betrekken, expertise gebruiken van leden, ze juist informeren, zorgen dat we hun diversiteit erkennen, maar wel op zoek gaan met elkaar naar wat de grote gemene deler is, want een van de belangrijkste taken van een brancheverenigingen is lobby. En het is – dit klinkt misschien wat oneerbiedig – ook geen hogere wiskunde. Kijk, de VOB is niet meer het sectorinstituut. Wij moeten zorgen dat we ophalen wat er in de ledengemeenschap leeft en zorgen dat we daarmee met zijn allen aan de slag kunnen. Dat is iets anders dan dat wij op hoog niveau oekazes uitvaardigen die vertellen waar bibliotheken naartoe moeten.

Klaas Gravesteijn: 'Het leuke van directeur zijn is dat ik verbindingen kan maken met mensen. Het bij elkaar brengen van belangen en ideeën, en zorgen dat we die ook kunnen uitdragen.'

Want dat hebben ze dankzij het gesprek met hun gemeente(n) en hun lokale partners prima zelf in beeld. Maar het is wel goed dat we via ons netwerkconvenant een gezamenlijke ambitie hebben neergezet.'

Lobby is belangrijk, hoor ik u zeggen.
'Wij zitten natuurlijk aan tafel als er onderhandeld wordt over bedragen rond de IDO's, de Informatiepunten Digitale Overheid. Wij zijn gesprekspartner voor het onderwijs, voeren op koepelniveau gesprekken met de PO-Raad en de VO-Raad, maar ook met Sociaal Werk Nederland, Rechtshulp, en de ministeries van VWS en OCW. Die gesprekspartner kunnen we alleen maar zijn als we goed in verbinding zijn met onze leden. En inderdaad, bibliotheken vinden het heel belangrijk dat we onze lobby voor meer geld, met name bij OCW, succesvol afronden.'

Is het niet aan de gemeenten om te beslissen hoeveel geld ze geven aan een bibliotheek?
'Zeker, gemeenten bepalen hoeveel subsidie ze aan een bibliotheek geven. Maar wat wij willen voorkomen, is dat extra rijksgeld een-op-een in de algemene gemeentepot verdwijnt. Toen een paar jaar geleden de zogenaamde Asschergelden beschikbaar kwamen om bibliotheken te heropenen op plekken waar ze door bezuinigingen waren verdwenen, kwam tegelijkertijd een gemeente in zo zwaar weer dat het geld van Asscher in de algemene middelen verdween.'

Uw lobby is dus dat er van rijkswege meer geoormerkt geld naar de gemeenten gaat?
'Ja, en dat is natuurlijk altijd een gesprek dat we moeten voeren met de rijksoverheid én met de gemeenten. Je kunt je bijvoorbeeld voorstellen dat de rijksoverheid zegt: "Als we daarmee aan de slag gaan, zoeken we daar ook commitment van de gemeente bij in de vorm van matching of cofinanciering." Dus dat als de rijksoverheid er een euro in steekt, een gemeente dat ook doet. Daarmee zorg je ook voor lokaal commitment. Maar je kunt je ook voorstellen dat de rijksoverheid heel specifieke doelen financiert. Wat onze exacte inzet wordt, daar zijn we nog niet uit. Dat zal nog wel een stevig gesprek opleveren, want ik kan me ook voorstellen dat gemeenten zeggen: "De taak is bij ons belegd, dus dan willen wij ook iets vinden van de manier waarop die gefinancierd wordt." En vergeet niet dat de wet hier soft in is. Daarin staat weliswaar een zorgplicht in voor de overheden, maar wat ontbreekt, is een harde eis om een bibliotheek in stand te houden. Wat daarbij meespeelt, is dat als de rijksoverheid die instandhouding wél verplicht, er ook geld bij moet om als gemeente aan die verplichting te kunnen voldoen. Kortom, dat gesprek is nog niet ten einde, maar de politieke signalen rond en na de laatste Tweede Kamerverkiezingen leken heel positief, dus we moeten daarmee door. Eerst moet dat nieuwe kabinet er komen en dan gaan we het hebben over de verdeling.'

Wat wordt nog meer een speerpunt voor u naast lobbyen voor meer geld?
'Punt twee is de positionering van bibliotheken als maatschappelijke partner. Dat is al jaren gaande en is met de Wsob 2015 wettelijk geborgd en verankerd, maar nog steeds niet in de harten en hoofden van alle burgers, beleidsmakers en ambtenaren geland. Op heel veel plekken trouwens wel. Ik was zaterdag in Wassenaar en ik sprak daar de wethouder. Nou, die weet heel goed waar de bibliotheek mee bezig is, en hij is daar heel enthousiast over. Hij wil meedoen en meebetalen. Maar er zijn natuurlijk ook plekken waar mensen nog steeds denken dat je in de bibliotheek alleen maar komt om een boek te lenen. U weet dat, als journalist van het Bibliotheekblad, maar als u een kleine rondvraag zou doen onder uw familie en vrienden, dan vermoed ik dat niet iedereen weet dat je er ook voor heel veel ander dingen terechtkunt. Wat nog ontbreekt, is een brede perceptie dat de bibliotheek gezien, herkend en erkend wordt als een natuurlijke partner midden in de samenleving. Je wilt ook dat die mensen bij jou binnenkomen. In dat verband is zo'n coronacheckapp een mooie kans. In de bibliotheek kunnen ze die app voor je aan de praat krijgen en/of vragen erover beantwoorden. Dat krijgt volop aandacht en vormt een mooi signaal richting politieke beleidsmakers, maar ook richting gebruikers van bibliotheken.'

Dat is een mooi voorbeeld van hoe de bibliotheek maatschappelijk van betekenis kan zijn?
'Precies, en zo zijn er heel veel voorbeelden. Denk aan taal, zelfontplooiing, informatie op allerlei gebieden, van een Juridisch Loket tot belastingaangifte tot het aanmaken van een DigiD. Dat is enorm breed, en die functie van de bibliotheek zou nog veel meer bekendheid moeten krijgen en ingebed moeten worden in al die lokale sociale en maatschappelijke systemen.'

Wat kan de VOB concreet bijdragen aan dat mooie streven?
'Vanuit onze lobby dat gesprek blijven voeren met landelijke overheden, met politici en met belangenbehartigers van gemeenten, zoals de VNG, want dat is een belangrijke gesprekspartner.'

Wat zegt u dan tegen de VNG? 'Beste gemeenten, jullie moeten meer doen voor de bibliotheken'?
'Daar komt het op neer, maar dat is natuurlijk niet hoe je zo'n gesprek voert. We zijn met elkaar op zoek naar mogelijkheden om elkaar te versterken, en dat betekent dat we met gemeenten bekijken hoe zij hun achterban bekend kunnen laten worden met het Bibliotheekconvenant en met de netwerkagenda. Want we hebben in dat convenant afspraken gemaakt en het is belangrijk dat je je daar als partijen voor blijft inzetten.'

Die partijen zijn wethouders en gemeenteraden?
'Bijvoorbeeld, maar ook ambtenaren. Kijk, wij snappen ook wel dat gemeenten nog andere problemen op hun bordje hebben dan alleen bibliotheekwerk. Ze zitten met enorme tekorten in het sociaal domein, maar als je geen geoormerkte of geborgde financiering hebt – dat geldt voor bibliotheken, zwembaden, sportverenigingen en culturele instellingen, dan ben je op het moment dat er bezuinigd wordt heel kwetsbaar.'

Bibliotheek Oosterschelde opent ‘state of the art’ bibliotheek in Goes

Focus op het bereiken van de jeugd

Goes heeft sinds 25 september 2021 een gloednieuwe bibliotheek. ‘Eentje die ons van de jaren tachtig uit de vorige eeuw in één keer het tweede decennium van de 21ste eeuw in heeft geslingerd, aldus directeur Jannie van Vugt.

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO’S: MARCO HEYDA

Op het moment dat we elkaar spreken ligt de officiële opening van de nieuwe bibliotheek in Goes al een paar maanden achter haar, maar het gezicht van Jannie van Vugt straalt nog steeds een en al vreugde uit. De directeur-bestuurder van de Bibliotheek Oosterschelde, een organisatie die op 33 locaties op het Zeeuwse platteland te vinden is met vestigingen, afhaalbiebs, biebs in de buurt en leespunten: ‘Het algemene gevoel is heel erg fijn. Op de openingsdag hebben we in Goes een ontzettend

leuk programma gehad, met muziek, de kinderburgemeester, twaalfjarige biebvloggers die filmpjes van het hele bouwproces gemaakt hadden, en interviews met architect Aat Vos, de burgemeester en de wethouder. Een even afwisselend als speels programma. Ook na de officiële plichtplegingen bleef men nog lang met elkaar napraten. Precies wat ons met de *third place*-gedachte voor ogen staat. Ook de publieksdag kende een gezellige aanloop, waar mijn team en ik veel tijd hebben besteed om met bezoekers in gesprek te gaan. Vrijwel iedereen toonde zich enthousiast over de nieuwe bibliotheek, dus dit alles maakt dat we met elkaar kunnen terugblikken op een mooi evenement.'

Belemmeringen

De vraag waarom een nieuwe bibliotheek noodzakelijk was in Goes noopt Van Vugt tot een duik in het verleden. 'Toen ik hier bijna vijftien jaar geleden directeur werd, ging ik alle vestigingen van Oosterschelde langs, maar in Goes kon ik de entree aan de Oostwal niet vinden. Dat geeft je al een idee van de belemmeringen waar we tegenaan liepen als het gaat om het verleiden van publiek dat jouw instelling niet héél graag wil bezoeken. Na het beklimmen van een trap kwam je terecht op de eerste verdieping van een gebouw uit de jaren tachtig. Een soort betonnen bak waar de collectie centraal stond. Vanaf het begin had ik dan ook zoiets van: hoe kunnen we ervoor zorgen dat de bibliotheek wel een uitnodigende sfeer krijgt? Maar alle ontwikkelingen die we in onze andere vestigingen doormaakten, kon ik daar niet realiseren. Plat gezegd: omdat het ons vastgoed was. Zolang we dat gebouw niet konden verkopen, was het een blok aan ons been.

Samen met de gemeente zijn we toen een traject gestart om de bibliotheek een plek aan het zogeheten cultuurplein in Goes te geven. In dit plan zou Theater de Mythe gekoppeld worden aan het een straat verder geleden poppodium, terwijl bibliotheek en muziekschool als verbindende factor fungeerden. Een mooi plan dat tussen de acht en tien miljoen euro zou kosten. Maar toen kwam de Icesave-affaire, en zat de gemeente Goes ineens met een geldprobleem. Met als gevolg dat alle plannen in de ijskast verdwenen. Voor de bibliotheek betekende dit pas op de plaats. Later, toen de ergste financiële nood gelenigd was, besloot de gemeente om enkel noodzakelijk onderhoud aan het poppodium en de muziekschool te laten uitvoeren. Hierdoor verdween de oorspronkelijk beoogde mix van functies meer en meer uit beeld. Als bibliotheek hadden we iets van: en wij dan?

Als je al zolang met een traject als dit bezig bent, vrees je dat het nooit meer zal lukken, maar afgelopen voorjaar meldde zich een projectontwikkelaar die aangaf ons pand te willen overnemen. Weliswaar tegen een lagere prijs dan we in gedachten hadden, maar samen met de raad van toezicht en de gemeente kwamen we tot de slotsom: met het voorliggende bod kunnen we weliswaar niet al onze ambities realiseren, maar als we dit bod niet accepteren, komt de bibliotheek hier nooit weg. Na het tellen van onze knopen hebben we gezegd: oké, we kunnen nu in ieder geval door.

Op 3 juni vorig jaar viel de beslissing en op 3 september zaten we met architect Aat Vos en zijn collega in een ontwerpsessie, waarbij ook de binnenstadmanager van de gemeente aanwezig was. We hebben stevig ingezet op een goede aanbestedingsprocedure en op de selectie van de aannemer, en zodoende kwam alles in een stroomversnelling. We belandden in een *rollercoaster*, mede omdat ook de coronabelemmeringen zich nog deden gelden, maar als ik nu zie dat het gebouw op 1 september van dit jaar is opgeleverd en dat wij op 25 september officieel opengingen voor het publiek, kan ik enkel met een tevreden gevoel terugblikken.'

Beleidsvisie

Hoe zou Van Vugt het nieuwe concept van de Bibliotheek Goes in hoofdlijnen typeren? 'Als ontmoetingsplek waar alle lijnen op maatschappelijk, cultureel, educatief en informatief gebied samenkomen. Onze nieuwe beleidsvisie gaat over verrijken en verbinden. Je verrijkt de omgeving met alles wat je hebt aan kennis, menskracht en bronnen, maar je verbindt de burgers ook. Je gebouw speelt daar een ondersteunende rol in. Men moet zich bij ons organisch thuis voelen. We zetten in op een sfeer die omarmt. Dat krijg ik ook terug van bezoekers. Ik hoor vaak: wat is het hier prettig toeven. Dat verblijfsklimaat wordt ondersteund door de horeca en door faciliteiten die invulling geven aan de verrijking, zoals het podium, de werkplaats, de cursusruimte en plekken waar je kunt gaan zitten zonder dat je daar per se iets geacht wordt te doen. De term "huiskamer van de stad" vind ik inmiddels wat sleets – de wachtruimte van het station krijgt nu ook al dat etiket opgeplakt – maar als ik hoor dat mensen die omschrijving aan de bibliotheek geven, stemt dat toch blij.

We hebben de horeca in dit pand niet uitbesteed maar in eigen beheer gehouden. Achter de toog staat een nieuwe collega, een voormalige horecaondernemer die voorheen een *vegan* restaurant dreef. Zelf hebben wij nu ook een volledig plantaardige kaart. Dat past goed in de duurzame doelstellingen die je als bibliotheek nastreeft. Misschien een kleine stap, maar ook kleine stappen helpen je vooruit.

Wat ook anders is dan vroeger: eerst zaten onze medewerkers achter een balie en beantwoordden zij keurig vragen van het publiek, maar nu lopen ze tussen de mensen en vragen ze of ze hen kunnen helpen. Op die manier kunnen we bezoekers veel beter informeren over alle mogelijkheden van de bibliotheek. Dat wordt gewaardeerd, hoor ik van diverse kanten. Het gonst echt in Goes: "Joh, je moet eens naar de nieuwe bieb gaan. Die is zo mooi geworden. En wat je er niet allemaal kunt doen …" Samen met het team ben ik ook reuze benieuwd naar de cijfers over september, want op een gegeven moment konden we de nieuwe pasjes niet meer aanslepen. Niet alleen nieuwkomers, maar ook mensen die afgehaakt waren, weten ons nu gelukkig weer te vinden.
Zeven vluchtelingen uit Afghanistan lieten aan een medewerker van het Taalhuis weten dat ze Nederlands willen leren. Een Syriër gaf spontaan een prachtig recital achter de piano. Dat is toch wat

Foto: Bibliotheek Oosterschelde

Directeur Jannie van Vugt tijdens de opening.

je als bibliotheek wilt bewerkstelligen. Ook voor het team is dit buitengewoon inspirerend.'

Vaak is er in nieuwe bibliotheken minder plek voor de collectie. Geldt dat ook voor Goes?

'In de filosofie van dit gebouw staat de collectie om de faciliteiten heen. In plaats van in het midden is de collectie dus aan de wanden geplaatst. Dit betekent dat we goed gekeken hebben: wat nemen we nog wel mee naar het nieuwe gebouw en wat niet? Zo vond er een flinke sanering van ons boekenbestand plaats, waarbij we diverse nullijsten hebben afgeschreven, maar tegelijk intensiveren we de attendering op onze online-bibliotheek. Naast de dertigduizend banden die hier staan hebben we eenzelfde aantal e-books. En er is de luxe van het Zeeuwse netwerk, waar we een beroep op kunnen doen.'

Jeugd

De openbare bibliotheek is er voor iedereen, maar bij de Bibliotheek Oosterschelde ligt de focus op het bereiken van de jeugd. 'Een keuze die we al jaren geleden gemaakt hebben. Als je alle ballen in de lucht probeert te houden, als je alles probeert te doen, doe je per saldo niks goed. Toen we ruim een decennium geleden extra subsidies konden aanvragen voor pilotprojecten in het kader van de Bibliotheek op school (dBos) hebben we twee jaar lang geïnvesteerd in een andere aanpak van het jeugdbibliotheekwerk door niet in de bibliotheek te gaan zitten wachten totdat kinderen bij ons kwamen, maar naar scholen toe te gaan. Dat bleek heel succesvol, want sinds de start met de eerste vier pilotscholen maakt negentig procent van de basisscholen gebruik van een van onze twintig leesconsulenten.
Toen we ons op een bepaald moment afvroegen wie we nou precies met de bibliotheek bereiken, bleek niet alleen dat we heel veel jeugdleden (en vijftigplussers) tot onze klandizie mogen rekenen, maar dat we in de tussenliggende leeftijdscategorieën volledig de boot missen. Terwijl we die ouders juist hard nodig hebben om ervoor te zorgen dat lezen voor kinderen niet alleen iets van school is, maar dat het ook een generatieverbindend fenomeen is. We willen dat ouders hun kind weer gaan voorlezen en in de bibliotheek laten deelnemen aan activiteiten. We hebben nu ook een voorleescoach. De leesconsulenten nodigen schoolklassen uit voor een bezoek aan onze vestiging. We mikken op leesplezier en leesvaardigheid voor de lange termijn. Om dat doel dichterbij te brengen, hebben we de bibliotheek zo aantrekkelijk mogelijk ingericht voor de doelgroep van twintig- tot veertigjarigen. Er is een hoek in de bibliotheek waar jonge ouders relaxed met hun kind kunnen zitten. Ook is er, op suggestie van een teamlid, een rustruimte gekomen waar een moeder haar baby kan voeden. Zo'n openbare plek was er voordien nergens in Goes. Hoe fijn is het dat de bibliotheek die mogelijkheid nu wel biedt?'

Tips

Wat waren leermomenten voor Van Vugt? 'Het belangrijkste in zo'n traject is dat je moet beseffen dat het nooit alleen maar een gebouw is, dat het nooit enkel over inrichten gaat. Het gaat altijd om de vraag: wat wil je met dit gebouw bereiken? En: hoe neem je je collega's mee in een andere werkwijze. Doe je die exercitie niet, dan heb je een prachtige doos waar gebruikers feilloos

doorheen prikken. Ook heel belangrijk: realiseer je dat aanbesteden een vak is. Onderschat dat niet en weet dat je baat hebt bij een serieuze voorfase. Onze projectleider heeft daar een geweldige rol in gespeeld. Dat heeft er mede toe geleid dat de opgestelde documenten nu als raamdocumenten beschikbaar zijn voor andere bibliotheken die er gebruik van willen maken. Die aanpak heeft ons grof geld gekost, maar anderen kunnen er tegen een kleine *fee* gebruik van maken. Nogmaals: het is essentieel dat je er aan de voorkant voor zorgt dat je in een later stadium van het proces niet in de problemen komt.

Deze bibliotheek is echt van Goes. Qua schaal en invulling past zij puur bij wat deze gemeente nodig heeft en waar de inwoners blij van worden. Daarom kan de bibliotheek van Goes niet een-op-een gekopieerd worden in bijvoorbeeld Heinkenszand of Burgh-Haamstede.
Onderscheidend in mijn ogen is ook de verankering tussen beleid en gebouw. In de loop der tijd hebben we wel meer vestigingen aangepast – zoals 's Gravenpolder en Zierikzee – maar als je ziet hoe de bibliotheekwereld intussen is veranderd, dan constateer je dat ontwikkelingen als de *community librarian* tot een andere inrichting leiden, dan stel je vast dat het speelveld vraagt om flexibiliteit. In de in Goes gevolgde opzet hebben we daar veel aandacht aan besteed, omdat de situatie over vijf jaar wellicht nieuwe ingrepen vereist. Zonder dat je alles overhoop hoeft te halen.
Ten slotte wil ik graag vermelden dat ik het teamspel in dit hele project zeer gewaardeerd heb. Voorgaande projecten deden we op eigen kracht, maar bij deze grote klus hebben we ons op advies van de raad van toezicht door diverse experts laten ondersteunen. Aanvankelijk moest ik even slikken, maar mede dankzij de ervaren projectleider heb ik daar veel stut en steun aan gehad. Al was het maar omdat je als opdrachtgever in je rol kunt blijven. In het begin van dit traject zag ik de cultuurverschillen tussen een creatieve architect, een voortvarend bouwbedrijf en de gemeente die zich er ook tegenaan bemoeide, maar als je bij de opening ziet dat alle partijen elkaar hebben gevonden en elkaar zijn gaan waarderen, dan beschouw ik het resultaat als een enorm cadeau.'

Algemene informatie

De bibliotheek Goes is gevestigd aan het Bleekveld, het cultuurplein. Bedoeling is dat dit plein door de komst van de bibliotheek meer gaat leven. Alle culturele partijen daar – de Buren van het Bleekveld – gaan samen programmeren. Op 25 september 2021 ging de nieuwe bibliotheek officieel open. Kosten verbouwing/inrichting: 1,2 miljoen euro. In combinatie met extra kosten, zoals trainingen voor medewerkers, bedrijfskleding en ICT: 1,6 miljoen euro. De grootte van de bibliotheek is 980 vierkante meter. De bibliotheek is gevestigd in een huurpand dat bestaat uit drie voormalige winkelpanden waarvan er twee jarenlang leeggestaan hebben. De interieurarchitect is Aat Vos.
Zie voor aanvullende informatie: bibliotheekatlas.nl.

De Atlas Schoemaker

Uit liefde voor het Nederlandse landschap

Porselein- en lakenkoopman Andries Schoemaker (1660-1735) reisde door Nederland en maakte beschrijvingen van steden, dorpen en gehuchten, waarbij hij allerlei historische en culturele bijzonderheden optekende en fraaie illustraties maakte. Het resultaat, de *Atlas Schoemaker*, is een enorm rijke bron voor informatie over Nederland in de achttiende eeuw die tot op de dag van vandaag regelmatig bij de KB wordt geraadpleegd.

TEKST: JEROEN VANDOMMELE, CONSERVATOR NAMIDDELEEUWSE EN MODERNE HANDSCHRIFTEN
FOTO'S: KB BEELDSTUDIO (AFBEELDING 2 T/M 4). AFBEELDING 1: RIJKSMUSEUM

'Denkend aan Holland, zie ik breede rivieren, traag door oneindig laagland gaan.' Iedereen kent deze eerste zin van het gedicht *Herinnering aan Holland* van Hendrik Marsman (1899-1940). Het gedicht vat op treffende manier samen hoe wij gehecht zijn aan het Nederlands landschap, maar die liefde voor dat landschap met zijn dorpen, kerktorens, boerderijen, weides en rivieren bestaat al veel langer. Andries Schoemaker (1660-1735) wijdde in de achttiende eeuw een groot deel van zijn leven aan het beschrijven en afbeelden van alle steden, dorpen en gehuchten van de Nederlandse Republiek. Toen hij stierf, bestond zijn levenswerk – de zogenaamde Atlas Schoemaker – uit ongeveer 45 banden. De KB, de nationale bibliotheek van Nederland, heeft het grootste aantal manuscripten van deze Atlas in bewaring: elf handschriften in zeventien banden.

Om te loven en te danken

Andries Schoemaker was een rijke porselein- en lakenkoopman uit Amsterdam die gefascineerd was door Nederlandse geschiedenis. Vanuit zijn doopsgezinde achtergrond zocht hij in het verleden naar bewijzen voor de uitverkorenheid van het Nederlandse volk. Zo beschouwde hij het ontstaan van de Nederlandse Republiek tijdens de Tachtigjarige Oorlog als een van de 'wonderdaden' van God. Volgens hem waren er drie dingen ('ambten') in de wereld waar een mens zich aan moest wijden. Eerst en vooral was er de 'geestelijke oefening', de godsdienst, waarmee men het zielenheil veiligstelde. Daarna kwam de 'tijdelijke oefening': de dagelijkse werkzaamheden om op aarde in het levensonderhoud te voorzien. De overige tijd mocht men besteden aan 'geoorloofde oefening': vrijetijdsbesteding en liefhebberij.
Voor Schoemaker was dat lange tijd de numismatiek, de studie van oude munten en penningen. Hij legde een verzameling munten aan en hield in verschillende handschriften zijn onderzoek naar oude munten bij. In 1720 deed hij deze collectie van de hand en begon hij historische en topografische informatie te verzamelen over steden, dorpen, gehuchten, kerken en kastelen in Nederland. Hiervoor raadpleegde hij diverse bronnen en bezocht hij verschillende plaatsen.
Zo ondernam hij in 1713 een rondreis door het hertogdom Kleef (nabij Nijmegen). In 1714 deed hij de Zuid-Hollandse regio aan. In 1725-1726 volgden de Noord-Hollandse dorpen, steden en landhuizen. In 1732 ondernam hij een grote reis door Friesland, Drenthe, Gelderland en Overijssel. Hij schrijft over deze reizen dat hij trachtte zijn 'ledige uuren, niet met stilsitten door te brengen'. Zijn beschrijvingen van Nederland waren manieren om God te loven en te danken door dagelijks te genieten van 'de grootheit van dien schepper in sijne schepselen'.

Illustraties in fraaie kleuren

Schoemaker ging erg methodisch te werk in het schrijven van zijn Atlas. Hij bezocht de verschillende locaties die hij wilde beschrijven, of stuurde vrienden ernaartoe. Op basis van waarneming en onderzoek maakte hij vervolgens een beschrijving van elke plaats met veel historische en culturele bijzonderheden. Zo schreef hij over de jaarmarkt die men vierde in de Beemster ter herdenking van de droogmakerij, of over de herberg van Schakenbosch bij Leidschendam, waar men brandewijn en jenever kon drinken. Anekdotische verhalen werden vaak afgewisseld met informatie die Schoemaker haalde uit historische naslagwerken. Daarnaast zorgde hij voor illustraties bij de beschrijvingen, meestal aquarellen in zeer fraaie kleuren. Deze tekeningen maakte hij zelf of liet hij maken door zijn goede vriend kunstenaar Cornelis Pronk (1691-1759), die samen met zijn leerling Abraham de Haen

(1707-1748) regelmatig met Schoemaker meereisde. Ook Gerrit Schoemaker (1692-1736), Andries' zoon, maakte soms schetsen wanneer hij zijn vader vergezelde. In zijn 'atlas', zoals een dergelijk werk werd genoemd, nam Schoemaker bovendien afbeeldingen op van stads- en familiewapens, penningen, zegels, munten en historische klederdrachten.
Uiteindelijk omvatte de atlas een meerdelig werk van ongeveer 9000 bladzijden, waarvan meer dan 2600 met kleurtekeningen. Hij beschreef alle toenmalige provincies, alfabetisch naar plaats geordend binnen elke provincie. Voor sommige regio's, zoals Zuid-Holland en Noord-Holland, maakte hij zelfs meerdere manuscripten.

De Atlas ontmanteld

Na de dood van Andries Schoemaker geraakten de handschriften van de Atlas verspreid. Toch vonden veel delen hun weg naar de openbare verzamelingen van verschillende Nederlandse musea, bibliotheken en archieven, zoals het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap in Amsterdam of Tresoar in Leeuwarden. De KB heeft elf handschriften uit de Atlas: één beschrijving van heel Nederland, één beschrijving van de landhuizen in Noord-Holland en beschrijvingen van de steden en dorpen van de volgende regio's: Noord-Holland, West-Friesland, Zuid-Holland, Zeeland, Utrecht, Gelderland, Overijsel, Friesland en de Neder-Betuwe.
De Atlas Schoemaker is een enorm rijke bron voor informatie over Nederland in de achttiende eeuw. Zowel academici als heemkundigen verzoeken regelmatig om inzage. Voor bezoekers van de KB die de mogelijkheid hadden een van de delen in te kijken, is het ook vooral een bron van herkenning: 'Daar ben ik opgegroeid!' 'Die kerk staat er nog!' 'Dat is nu een veel drukkere straat!' Veel afbeeldingen van de Atlas Schoemaker zijn terug te vinden op de KB-site via de verkorte link: tinyurl.com/2p96e225.

Wie de site bezoekt, zal verzuchten hoe mooi Nederland kan zijn.

Afbeelding 1: Johannes van Vilsteren naar Norbert van Bloemen, *Portret van Andries Schoemaker*, gravure, 1750.

Afbeelding 2: Andries Schoemaker, 'Voorschoten', uit: *Afbeelding der steeden, dorpen, gehugten en buurten van Zuyt Holland*, tekening en aquarel.

Afbeelding 3: Andries Schoemaker, 'De Beemster', uit: *Korte Beschrijving van de Steden, Dorpen, Heren Huijsen etc. van West-Friesland*, tekening en aquarel.

Afbeelding 4: Andries Schoemaker, 'Zierikzee', uit: *Beschrijving van Zeeland*, tekening en aquarel.

Actacom

‘De toekomst ligt in partnerships’

Afgelopen september is Wibo van der Meulen Kunée aangetreden als nieuwe algemeen directeur van IT-dienstverlener Actacom. Hij volgt Lex Prozée op. Met het aantreden van Kunée slaat Actacom een nieuwe richting in. ‘We gaan 100 procent voor partnerships.’

Waarom Wibo de uitdaging van Actacom is aangegaan? ‘Mijn vrouw vond het wel weer eens tijd dat ik aan het werk ging. En mijn kinderen ook’, grapt hij. Na 17 jaar aan het roer te hebben gestaan van een IT-dienstverlener in Amsterdam had Wibo in eerste instantie besloten om het een tijdje rustig aan te doen. Toen hij het telefoontje kreeg of hij de leiding op zich wilde nemen van Actacom ging het vlammetje branden. ‘Ik houd ervan om organisaties te laten groeien, beter te maken, samen aan te bouwen. Ik zit hier dan ook vol energie.’

Nieuw plan voor Actacom

Die energie heeft onder meer geleid tot een nieuw plan voor Actacom. ‘We richten ons volledig op partnerships’, zegt Wibo. ‘We willen meedenken met bibliotheken en ze zo veel mogelijk ontzorgen rond de automatisering.’ Die gedachte sluit ook erg goed aan bij de dienst die Actacom aanbiedt – uniek in Nederland: niet alleen de hosting bieden, maar ook het functioneel beheer van de systemen. ‘We zien in bibliotheken toch een vergrijzing optreden, waardoor er minder mensen beschikbaar zijn. Tegelijkertijd is het noodzakelijk om steeds meer kennis te hebben van IT. Wij kunnen ervoor zorgen dat er altijd iemand beschikbaar is, eventueel ook op locatie. Is er iemand ziek? Wij regelen het. Wij hebben mensen in dienst die kennis hebben van zowel V-smart als van BiCat-Wise, én een achtergrond hebben in het bibliotheekwezen.’

Zorg wegnemen

Mensen zijn voor Wibo de eerste focus. ‘Voor mij komen altijd de mensen eerst, niet de systemen. Samen met ons team zijn we steeds in gesprek met onze klanten hoe we de dienstverlening voor hen kunnen verbeteren. Hoe we hun werk net weer iets makkelijker kunnen maken.’ Kunée wil benadrukken dat Actacom op IT-gebied de bibliotheken volledig kan ontzorgen. ‘Van wifi tot telefonie en van uitleensysteem tot hardware. Ons innovatieve Acta365, een soort schil om Office365 die het werken daarmee veel makkelijker maakt, is nog een voorbeeld. We hebben bovendien een landelijke dekking, dus elke bibliotheek in Nederland kan bij ons aankloppen.’

Stapje erbij

Ook als het gaat om het beschermen tegen hackers en DDOS-aanvallen, ondersteunt Actacom bibliotheken. ‘We bieden daarbij de tools, maar ook bewustwordingstrainingen. Want uiteindelijk beginnen de meeste hackerspartijen met een menselijke fout bij de aangevallen partij. Bijvoorbeeld wanneer een medewerker op een verkeerde link klikt. Het is daarom belangrijk om je bewust te zijn van de risico’s, want de gevolgen van één verkeerde klik zijn soms dramatisch.’

Onderdeel grotere groep

Sinds 2020 is Actacom onderdeel van Total Specific Hosting (TSH), een groep waar nu acht IT-bedrijven onder vallen. In tegenstelling tot sommige grotere groepen is TSH gericht op de lange termijn en op het behoud van de eigen identiteit van elk bedrijf. ‘Het voordeel is bovendien dat we gebruik kunnen maken van de expertise van anderen in de groep. Dat maakt ons alleen maar krachtiger en helpt onze klanten.’

De toekomst

De komende jaren wil Wibo flink groeien met Actacom zonder de kwaliteit uit het oog te verliezen: momenteel zijn er 46 mensen in dienst, dat moeten er 100 worden. ‘We gaan ook een nieuwe markt aanboren: het archiefwezen. Dus bijvoorbeeld de provinciale en staatsarchieven. Dat past heel goed bij wat we al doen en er is in die branche veel behoefte aan een verdere automatisering.’

Nieuwe slogan

Met het nieuwe plan lanceert Actacom ook een nieuwe slogan: ‘Meester in IT’. ‘We werken niet alleen in het bibliotheekwezen, maar ook in de onderwijs- en cultuursectoren, dus daar is het een referentie naar’, licht Wibo toe. ‘Bovendien willen we natuurlijk laten zien dat we écht goed zijn in ons vak. Want dat zijn we. Ik ben dan ook ontzettend trots op het team en de expertise die we aan bibliotheken mogen aanbieden.’

V.l.n.r. Eric Conderaerts van Axiell, en Louis Dröge en Roy Hogendorp van Actacom.

Axiell en Actacom winnen samen aanbesteding bibliotheek Den Haag

Internationaal softwarebedrijf Axiell en IT-dienstverlener Actacom hebben samen de aanbesteding voor de automatisering van de bibliotheek Den Haag gewonnen. Per april is de Haagse bibliotheek volledig overgestapt op het Axiell-systeem V-smart, dat wordt gehost en beheerd door Actacom.

Sinds een aantal jaar werken Axiell (voorheen: Infor Library & Information Solutions) en Actacom samen in de bibliotheekbranche. 'Het is eigenlijk een turn-key-oplossing', zegt Eric Conderaerts, als Directeur Product Management verantwoordelijk voor de ontwikkeling van o.a. V-smart . 'Wij leveren de applicatie, Actacom de hosting en het functioneel beheer. Als bibliotheek heb je zo een compleet pakket.' Ook in andere bibliotheken werken de twee partijen samen, bijvoorbeeld voor bibliotheken in Gelderland en West-Brabant. Die keuzes gingen op basis van gunning.

Objectieve beoordeling

Den Haag moest aanbesteden, omdat het ging om een totaalwaarde boven de drempelwaarde.
'Voor een aanbesteding wordt gebruikgemaakt van een objectieve beoordelingssystematiek', zegt Eric. 'Ze kijken naar functionaliteiten, kosten en ze bellen referenties na. Dat je dan wint, dat stemt extra trots.' Ook omdat het niet alleen de gemeentebibliotheek (de openbare bibliotheek) betreft, maar ook het Koninklijk Conservatorium, het Nederlands Muziekinstituut en de bibliotheek van het Haags Gemeentearchief.

Goedkoopste bibliotheeksysteem

Al jaren zijn de producten V-smart en Iguana (zoekinterface) gecombineerd met Actacom de goedkopere variant in de markt – terwijl de kwaliteit hoog is. Daarnaast is uit diverse onderzoeken, waaronder die van de Koninklijke Bibliotheek, gebleken dat het V-smart-systeem van Axiell het goedkoopste bibliotheeksysteem is zonder dat er aan kwaliteit wordt ingeboet. Eric: 'Wellicht dat de bezuinigingen een rol spelen, maar door het aantal informatieverzoeken merken wij dat bibliotheken zich aan het oriënteren zijn om kosten te besparen opdat ze de dienstverlening op peil kunnen houden.'

Keuzes maken

Roy Hogendorp van Actacom: 'Ik denk dat het ook te maken heeft met het gegeven dat het landelijke systeem niet doorgaat. Bibliotheken moeten keuzes maken voor een langere periode. Dan ligt het voor de hand dat je eerst kijkt naar dergelijke oplossingen, voordat je noodgedwongen moet snijden in de uren van je personeel.'

Livegang Den Haag

Het doel is om in Den Haag in het paasweekend live te gaan. Daarvoor ligt een periode van circa zes maanden aan testen en datamigratie. 'We zijn er met een team van zo'n tien man bezig om de migratie soepel te laten verlopen', zegt Louis Dröge van Actacom. En de ambitie van de twee partijen? 'Die is erg bescheiden', lacht Eric. 'Uitgroeien tot het grootste bibliotheeksysteem van Nederland.'

Meer weten?

Wilt u meer weten over de mogelijkheden voor uw bibliotheek? In het eerste kwartaal 2022 heeft u de gelegenheid een audit te laten uitvoeren om de kosten beter in kaart te brengen. Wij kunnen u daarbij helpen.

axiell

ACTAcom Nederland B.V.

Steeds belangrijker binnen de dienstverlening van bibliotheken

De leesconsulent is in

De functie leesconsulent bestaat al langer, maar wint de laatste jaren aan belang. Dat heeft alles te maken met de grote behoefte van (basis)scholen aan advies over en ondersteuning bij leesbevordering. Dankzij de opleiding Leesconsulent de Bibliotheek op school primair onderwijs kunnen bibliotheken tegemoetkomen aan die behoefte.

TEKST: BEA ROS • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Aysegül Kuyumcu is meester in de rechten. Jarenlang gaf ze les in het hbo en was ze met contracten in de weer. 'Maar ik vond er geen voldoening in.' Door haar vrijwilligerswerk in Bibliotheek De Plataan in Maassluis kwam ze op een ander spoor. Toen er een vacature langskwam voor leesconsulent hoefde ze niet lang na te denken. 'Al jarenlang brandt er een leesvlammetje in mij. Nu kan ik meehelpen om dat vlammetje bij leerlingen op de basisschool ook aan te steken.'

Specialist leesmotivatie

Kuyumcu is niet de enige 'zij-instromer' in de bibliotheek. De leesconsulent is in opmars en wordt steeds belangrijker binnen de dienstverlening van bibliotheken. Niet alleen in kwantiteit – vandaar de vele zij-instromers – maar vooral ook wat betreft inhoudelijke kwaliteit.

Marijke Joosten, manager van de afdeling Educatieve Bibliotheek van Bibliotheek Helmond-Peel, heeft de functie de laatste jaren

Foto: Dave van Hout

Robin Verleisdonk (directeur-bestuurder) en Marijke Joosten (manager afdeling Educatieve Bibliotheek), Bibliotheek Helmond.

opmars

zien veranderen. ‘Het werk van de leesconsulent is veelzijdiger en gecompliceerder geworden. Je moet op veel vlakken iets kunnen. Als leesconsulent ben je niet meer louter praktisch uitvoerend bezig, je moet ook beleidsmatig en strategisch kunnen opereren. Je bent als specialist leesmotivatie en digitale geletterdheid een regisseur die alle partijen bij elkaar brengt.’
De leesconsulent is de spil in de Bibliotheek op school, de aanpak waarbij bibliotheken en scholen samen werken aan een stimulerend leesklimaat. De Bibliotheek op school startte zo’n tien jaar geleden en inmiddels hebben 128 van de 143 bibliotheken samenwerkingsovereenkomsten met ruim 3.000 basisscholen. ‘In eerste opzet was het de bedoeling dat een medewerker van school, de leescoördinator, de kar zou trekken’, vertelt Joosten. ‘Maar in de praktijk mist die persoon de tijd, ruimte en expertise om dat te doen. Die rol en taak hebben wij ons als Bibliotheek steeds meer toegeëigend.’ Op dit moment gaat het nog vooral om basisscholen, maar ook met voorschoolse instellingen, en in het voortgezet onderwijs, mbo en pabo’s komt de samenwerking op gang. Dat is belangrijk, stelt Robin Verleisdonk, directeur van Bibliotheek Helmond-Peel. ‘Zo kun je werken aan een doorgaande leeslijn.’ Zijn bibliotheek zet de komende jaren fors in op deze poot in de dienstverlening. ‘Laaggeletterdheid en afnemende leesvaardigheid bij leerlingen vormen een groeiend maatschappelijk probleem. Als bibliotheek kunnen we met onze expertise bijdragen aan oplossingen en vooral ook aan preventie doen.’

Stevige basis

Dit alles was reden voor Verleisdonk en Joosten om binnen hun organisatie de functie-eisen voor leesconsulenten aan te scherpen en te actualiseren, en om zittende en aanstaande medewerkers waar nodig te scholen en te coachen. ‘Want de vraag vanuit scholen groeit, maar dan moeten we wel kwaliteit leveren’, aldus Verleisdonk. Daarom zijn ze blij met scholingsmogelijkheden zoals de opleiding Leesconsulent, ontwikkeld en georganiseerd vanuit het landelijke leesbevorderingsprogramma de Bibliotheek op school (zie ook kader).
Dat geldt ook voor Thea van der Meer. Als ervaren lees- en mediaconsulent bij Bibliotheken Noord Fryslân begeleidt zij startende collega’s, maar alleen meelopen met een collega is niet voldoende. ‘In de drukte van alledag is er minder tijd om echt te sparren en diep op het werk in te gaan. Daarom voorziet deze opleiding echt in een behoefte: het is de enige opleiding die mensen vaardigheden bijbrengt voor dit werk.’
Michelle Knot, sinds 1 januari 2021 leesconsulent bij Biblionet Groningen, is het daarmee eens. ‘Meelopen met een ervaren collega is te smal. Dan leer je alleen haar of zijn manier van werken kennen en ontdek je niet waar je eigen capaciteiten liggen.’ Ze werkte eerder vanuit de bibliotheek als invalkracht op basisscholen, maar daarmee had ze het werk van leesconsulent nog niet in de vingers. Ze is dan ook blij dat haar teammanager haar naar de opleiding stuurde. ‘Ik had geen idee wat er allemaal bij het werk kwam kijken. Door de opleiding heb ik nu een stevige basis voor het opstarten en vormgeven van de Bibliotheek op school. Alle dingen vallen op hun plek.’ Ook Kuyumcu is blij dat ze de opleiding heeft gevolgd. Officieel zou ze per november 2020 als leesconsulent aan de slag gaan op haar eerste basisschool. Door corona liep dat anders. ‘Dat uitstel gaf mij ruimte om alvast te neuzen in lesmateriaal en me in te lezen. Mijn teamcoördinator gaf me boeken, bijvoorbeeld over voorlezen en jeugdliteratuur. Zo was de start op school geen koude plons.’
De echte basis kreeg ze echter dankzij de opleiding. ‘Ik had helemaal geen titelkennis of ervaring in het basisonderwijs. De opleiding gaf me een veilige omgeving om te groeien. Ik kon al mijn vragen stellen, niet alleen tijdens de lesdagen, maar ook in onze Biebtobieb-groep. Als ik onzeker was over hoe ik iets moest aanpakken, kreeg ik van alle kanten tips en feedback.’

Foto: Bibliotheek De Plataan

Aysegül Kuyumcu, leesconsulent bij Bibliotheek De Plataan.

Overtuigingskracht

Het is de taak van een leesconsulent om een positieve leescultuur in school te stimuleren. Dat is iets anders dan een of twee keer

Foto: Biblionet Groningen

Michelle Knot, leesconsulent bij Biblionet Groningen.

per jaar binnenvliegen met een boekenactiviteit of een wisselcollectie. Binnen de Bibliotheek op school gaat het om structurele samenwerking. De Bibliotheek op school zorgt niet alleen dat het aanbod in de schoolbibliotheek actueel en aantrekkelijk is, met voor elk kind wat wils, maar ook dat er in de klas structureel aandacht is voor (het belang van) vrij lezen, boekpromotie en leesplezier.
De leesconsulent ondersteunt en adviseert het schoolteam en de directie hierin. 'Het gaat om accountmanagement', stelt Verleisdonk. 'En dat vraagt om goede communicatieve vaardigheden en overtuigingskracht. Je moet beleidsmatig kunnen meedenken. Niet alleen reageren op vragen van scholen, maar proactief werken en onze missie, het neerzetten van die positieve leescultuur, over het voetlicht brengen.'
Dat is precies wat Knot heeft geleerd tijdens de opleiding. 'Je moet een vertrouwensband met een school opbouwen en het team met enthousiasme en deskundigheid kunnen overtuigen van het belang van leesmotivatie. Daarvoor moet je op alle niveaus het gesprek aan kunnen gaan, van leerlingen tot en met de directie.' De opleiding prikkelt cursisten om daarin een vorm te vinden die bij hen past. 'Zelf ben ik extravert en uitbundig, maar het kan ook op andere manieren. Zolang je maar deskundig en overtuigend over komt.'
Voor Kuyumcu was communicatie een aandachtspunt in haar persoonlijke talentontwikkelingsplan. 'Als jurist had ik geleerd om formeel en zakelijk in de omgang te zijn. Dat werkt misschien nog net bij de schooldirecteur, maar niet bij de leraren en zeker niet bij de leerlingen. Ik heb geleerd om minder formeel te zijn en om mensen te enthousiasmeren.' De basisscholen waarmee ze nu samenwerkt, waren al overtuigd van het belang van leesmotivatie en leesplezier, maar hadden slecht zicht op wat de bibliotheek allemaal te bieden heeft. Inmiddels weten ze haar steeds beter te vinden. 'De leraren komen bij me en vragen bijvoorbeeld: "Ik heb hier een jongen uit groep 6 die nog niet zo goed leest. Weet jij een geschikt boek voor hem?" Of ze vragen advies over boekpromotie in de klas. Allemaal kennis die ik door de opleiding verworven heb en nu kan overdragen.'

Zelfreflectie

De afgelopen tien jaar zijn 738 leesconsulenten opgeleid. Binnen de opleiding fungeren ervaren leesconsulenten als trajectcoach: een persoonlijke begeleider en sparringpartner voor een of twee cursisten. Van der Meer loopt al een aantal jaren mee als trajectcoach. In de sinds dit jaar vernieuwde opleiding, waarin de focus ligt op persoonlijke leerdoelen (zie ook kader), heeft ze moeten leren meer op haar handen te zitten. 'Ik moet de cursisten niet meer beoordelen, maar vooral luisteren en hen met vragen stimuleren tot zelfreflectie. En dan geen waaromvragen, die zijn confronterend, maar liever "vertel-eens"-vragen.'
Het leuke van trajectcoach zijn is dat je mensen ziet groeien. In haar begeleiding benadrukt ze dat je als leesconsulent vooral een inhoudelijke bijdrage wilt leveren aan de ontwikkeling van het leesbeleid van de school. 'Je moet niet het hulpje van de school worden, maar stevig in je schoenen staan. Jij bent er om leesplezier en leesmotivatie te verkopen, niet om allerlei klusjes op te knappen. Je moet dus heel goed weten wat je missie is en wat je te bieden hebt.'
Knot herkent dit helemaal. Ze steekt veel werk in het laten zien aan scholen wat er allemaal mogelijk is. 'Er was een school die wilde stoppen met de Bibliotheek op school. Na drie jaar zagen ze er de meerwaarde niet meer van in. Die uitdaging ging ik graag aan. Ik wist dat de school iets wilde met poëzie, dus ik heb als praktijkopdracht voor de opleiding allerlei werkvormen voor hen bedacht en uitgewerkt. "Hé, doen jullie dit ook?!" kreeg ik te horen. Leraren dachten: af en toe boekje bestellen bij de bibliotheek en dat is het. Destijds werd deelname hun in de schoot geworpen en was er geen echte intrinsieke motivatie. Die is er nu wel door de gesprekken die ik met hen had en de activiteiten die ik heb gedaan.'
Ook wijst Knot haar scholen op het belang van een uitleenpas en het invullen van de bij de Bibliotheek op school behorende Monitor. 'Ik hoor daar op scholen vaak gemopper over, ze vinden het vooral veel rompslomp. Tijdens de opleiding heb ik geleerd wat de meerwaarde is en kan ik dat uitdragen en scholen laten zien hoe die pasjes en de Monitor hun inzicht geven in de leesgewoontes en leesbehoeftes van leerlingen.'
Ondertussen leert Van der Meer ook van de mensen die ze begeleidt. 'Mensen die net binnenkomen, hebben een frisse blik. Ze stellen kritische vragen en laten jou weer op andere manier naar je werk kijken. En ik doe leuke praktische ideeën op door de opdrachten die ze maken.'

Doorgroeien

Knot en Kuyumcu draaien inmiddels mee als volleerde leesconsulenten, elk met een aantal basisscholen onder hun hoede. Stiekem kijken ze al verder vooruit. 'Ik houd heel erg van verbinden en innoveren, meedenken en mogelijkheden ontdekken, en ik heb gemerkt dat ik daar ook goed in ben', vertelt Knot. Gelukkig vindt ze bij Biblionet Groningen voldoende kansen

en een breed netwerk om zichzelf verder te ontwikkelen. In de coronaperiode heeft ze veel digitaal aanbod ontwikkeld. 'Zo werd ik zichtbaar in onze organisatie. Ik mag nu helpen een e-Lab op poten te zetten voor de regio. Prachtig om zo te kunnen groeien binnen een organisatie.' Ook gaf ze onlangs een workshop aan mbo-docenten over het bevorderen van leesmotivatie. Dat is haar goed bevallen. 'Ik zou op termijn wel meer trainingen willen geven, misschien wel voor de Leesconsulent-opleiding.'
Kuyumcu ontdekte door de opleiding dat ze graag meer zou willen doen rondom het thema meertaligheid. 'Het boekenaanbod voor meertalige kinderen is nog steeds erg beperkt. Dat kan en moet beter. Ik ben zelf van Turkse komaf en moslima. Toen ik opgroeide, miste ik boeken waarin ik me kon herkennen, maar zodra er moslims in jeugdboeken voorkwamen, ging het alleen maar over eerwraak of je bevrijden van de hoofddoek.' Als leesconsulent komt ze op scholen met veel meertalige kinderen en ze wil hen motiveren met boeken die echt over henzelf gaan. 'Ik heb bijvoorbeeld de serie *Planeet Omar* getipt, ze waren dolenthousiast.' Ze wil zich dan ook graag ontwikkelen tot specialist meertaligheid. De steun van haar teammanager heeft ze al. 'Zij ziet hoe belangrijk cultuursensitiviteit is voor onze dienstverlening.'
Verleisdonk en Joosten ondertussen proberen als organisatie door te groeien. Waar hun leesconsulenten op scholen de missie van leesbevordering verbreiden, doen zij het op bestuurlijk niveau. Bijvoorbeeld door wethouders te overtuigen dat investeren in BoekStart of de Bibliotheek op school geen luxe, maar noodzaak is. 'Binnenkort starten we op vijf consultatiebureaus in Helmond met BoekStart', vertelt Verleisdonk. En met OMO, het grote schoolbestuur voor het voortgezet onderwijs in Brabant, heeft hij ook onlangs een samenwerkingscontract getekend. Binnenkort hoopt hij als bibliotheekdirecteur aan te mogen schuiven bij de Lokale Educatieve Agenda (LEA). 'We hebben al korte lijntjes met bestuurders, maar we willen ook graag formeel deel uitmaken van dit lokale onderwijsoverleg.' Binnen LEA worden bijvoorbeeld afspraken gemaakt over de gemeentelijke besteding van de gelden van het Nationaal Programma Onderwijs. 'Daar willen we als bibliotheek graag over meepraten, want we hebben wel iets te bieden als het gaat om het tegengaan van taalachterstanden.'
Verleisdonk doet ook mee aan het Leesoffensief Brabant (LOB). 'Dit is een netwerk waarbinnen Cubiss en Brabantse bibliotheken samenwerken om hun dienstverlening aan scholen te verbeteren en te vergroten. En uiteraard neemt binnen dat netwerk opleiding en scholing van medewerkers een belangrijke plaats in. Die zijn essentieel om een kwaliteitsimpuls aan onze dienstverlening te geven.'

De opleiding in het kort

De basisopleiding Leesconsulent de Bibliotheek op school primair onderwijs (niveau minimaal mbo4+) duurt een halfjaar (vijf lesdagen plus een introductie- en afsluitende bijeenkomst) en is bestemd voor bibliotheekmedewerkers die op basisscholen met de Bibliotheek op school aan het werk zijn of gaan. De opleiding is afgelopen jaar herzien, met meer aandacht voor de startsituatie (eerdere ervaring en opleidingen) van de cursist en persoonlijke ontwikkelvragen, en een intensievere persoonlijke begeleiding door de trajectcoach.
Tijdens de eerste bijeenkomst maken cursisten een eigen talentontwikkelingsplan (TOP): wat kan ik al en wat wil ik leren? Gedurende de opleiding houden ze hierin hun vorderingen bij en bespreken ze die met hun trajectcoach. Ze verwerven kennis over leesontwikkeling, leesmotivatie en jeugdliteratuur, ze leren omgaan met diverse leesbevorderende werkvormen en de inzet van de Monitor Bibliotheek op school, en ze oefenen gesprekstechnieken. Daarnaast voeren ze drie praktijkopdrachten uit op een basisschool: verkenning van de leescultuur, implementatie van een boekenkring of een leeskring (volgens de Vertel eens-aanpak van Aidan Chambers), en een leesadvies voor specifieke leerlingen. Na succesvolle afronding zijn cursisten startbekwaam als leesconsulent.
Vanuit de Bibliotheek op school is er veel inzet op deskundigheidsbevordering (met opleidingen, congressen, webinars) voor bibliotheekpersoneel en partners uit het netwerk. Het opleidingshuis BoekStart en de Bibliotheek op school bieden naast de basisopleiding Leesconsulent ook verdiepende vervolgcursussen aan, zoals 'Meertaligheid' of 'Onderwijsrelaties bouwen en borgen'. Daarmee sluiten ze aan bij de Netwerkagenda van het Bibliotheekconvenant, waarin de ambitie staat dat de dienstverlening beter en professioneler wordt doordat medewerkers hebben deelgenomen aan trainingen en kennisbijeenkomsten. De Bibliotheek op school is ontwikkeld door Stichting Lezen in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek. De bibliotheeksector voert het programma uit. Het wordt onder de noemer Kunst van Lezen gefinancierd door het ministerie van OCW.
Meer informatie is te vinden op:
pro.debibliotheekopschool.nl/opleidingen.

Naschrift

Een schema met de 'stapelmogelijkheden' van opleidingen voor *BoekStart* en de *Bibliotheek op school* vindt u op bibliotheekblad.nl/bronnen

Foto: Bibliotheken Noord Fryslân

Thea van der Meer, lees- en mediaconsulent bij Bibliotheken Noord Fryslân.

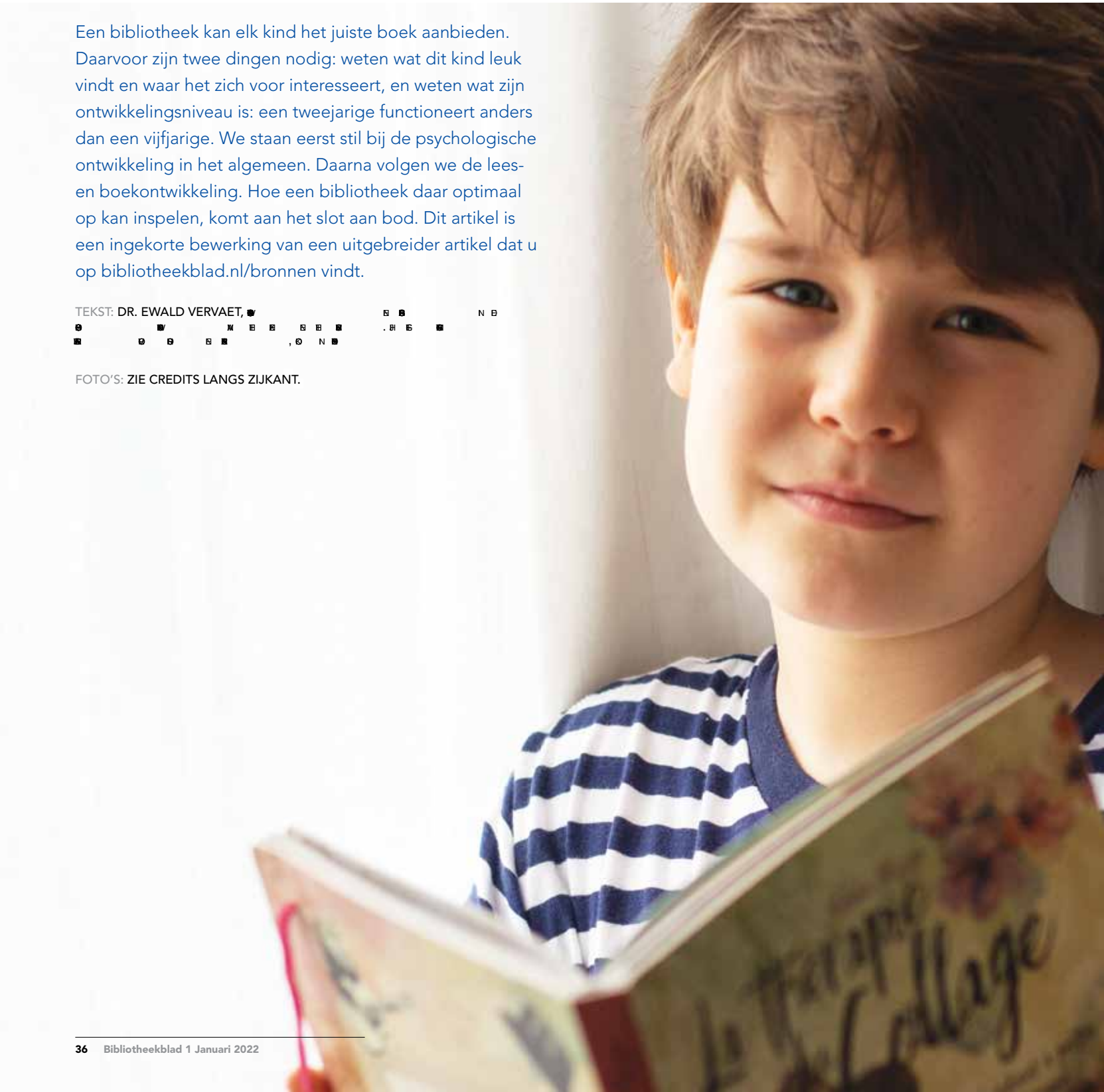
Ieder kind zijn eigen boek

Hoe bied je als bibliotheek een

Een bibliotheek kan elk kind het juiste boek aanbieden. Daarvoor zijn twee dingen nodig: weten wat dit kind leuk vindt en waar het zich voor interesseert, en weten wat zijn ontwikkelingsniveau is: een tweejarige functioneert anders dan een vijfjarige. We staan eerst stil bij de psychologische ontwikkeling in het algemeen. Daarna volgen we de lees- en boekontwikkeling. Hoe een bibliotheek daar optimaal op kan inspelen, komt aan het slot aan bod. Dit artikel is een ingekorte bewerking van een uitgebreider artikel dat u op bibliotheekblad.nl/bronnen vindt.

TEKST: DR. EWALD VERVAET,

FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT.

kind het juiste boek aan?

Foto: Anita Jankovic / Unsplash

1. De psychologische ontwikkeling

We gaan onze kennis over de psychologische ontwikkeling van het kind toepassen op het boekaanbod aan kinderen van geboorte tot en met het aanvankelijke leesonderwijs, dus tot ongeveer 8;6[1]. Een kind wordt namelijk doorgaans tussen 6;6 en 8;6 leesrijp. De ontwikkeling tot 8;6 telt 14 fasen[2]. Een fase staat los van kalenderleeftijd en wordt gekenmerkt door een manier van functioneren – we zullen daar vele voorbeelden van tegenkomen. We vatten die 14 fasen als volgt samen:

- 7 maanden na de bevruchting-1;6: de *sensorimotorische hoofdfase*; de intelligentie bestaat uit zintuiglijk-motorische reacties.
- 1;6-3;0: de *symbolische hoofdfase*; de intelligentie overstijgt het sensorimotorische; symbolen worden mogelijk.
- 3;0-8;6: de *cognitief-relationele hoofdfase*; de intelligentie bestaat uit verbanden tussen symbolen.

We beperken ons tot die fasen waarin een nieuw soort boeken mogelijk wordt. In het uitvoerige internetartikel[3] bij dit artikel dat gepubliceerd is op bibliotheekblad.nl staan alle fasen.

2. De boekontwikkeling tot 1;6

Bij de geboorte functioneren de zintuigen en de spieren. Daarom is de psychologische ontwikkeling voorlopig zintuiglijk en motorisch van aard[4]. Er zijn zes zintuiglijk-motorische fasen.

Fase 3 (0;4-0;8): tussen twee zintuiglijk-motorische reacties is er gerichtheid van de ene op de andere. Zo reikt het kind naar wat het ziet: ogen --> hand. Fase 3 maakt *knisperboekjes*[5] en *badboekjes* mogelijk. Door het grijpen ontstaan ook slaan, sabbelen en duwen. Vandaar dat deze boekjes van stevig materiaal moeten zijn. Omdat het fase 3-kind gevaren niet kan overzien, moeten ze onder meer ronde randen hebben.

Fase 4 (0;8-1;0): de reacties van fase 3 worden gecombineerd. Het kind kan bijvoorbeeld twee keer grijpen om een gehinderd doel te pakken: het verwijdert de hindernis en pakt het gewenste voorwerp. In fase 4 dicht het kind voorwerpen/personen vaste plaatsen toe: als het een speeltje twee keer op plaats A heeft zien verdwijnen, zoekt het daar de derde keer eveneens, ook als het duidelijk heeft gezien dat het op plaats B is verdwenen. Dit is het 'vertrouwde plek'-verschijnsel, dat maakt dat het aan *zoekboekjes* toe is: een hondje achter een luik zoeken, een poesje tevoorschijn halen door aan een strook te trekken.

Fase 5 (1;0-1;3): het kind varieert in de reacties van fase 4 en heeft

Foto: Landelijke Huisstijl / KB

aandachtscontact. Aandachtscontact houdt in dat het zijn directe omgeving met zijn blik kan verkennen, zonder iets aan te hoeven raken. Het wijst onder meer egocentrisch naar personen en voorwerpen: het wil de ander nergens op attenderen en begrijpt ook andermans wijzen niet.
Variëren en aandachtscontact maken klanknabootsingen mogelijk: het kind hoeft dat blaffende hondje niet aan te raken en kan binnen zijn eigen klankenpalet variëren om dat blafgeluid zo goed mogelijk te benaderen. Aandachtscontact maakt *prentenboeken* mogelijk en klanknabootsingen maken *boekjes met geluidmakende dieren en voorwerpen ('boe', 'brr')* mogelijk.

3. De boekontwikkeling van 1;6-3;0

In fase 7 wordt het louter zintuiglijk-motorische overstegen: mentale beelden ontstaan, zodat symbolen mogelijk worden. Er zijn vier symbolische fasen.

Fase 7 (1;6-1;10): mentale beelden ontstaan. We beginnen met een niet-taalvoorbeeld.
Toen het kind in de fasen 3-6 op de keukenvloer met een deksel speelde, sloeg het daarop en daarmee, gooide het weg en zo meer. In fase 7 daarentegen kan het een deksel ook gebruiken om er bijvoorbeeld mee te doen alsof het aan het sturen is – vaak zegt het er dan 'Brr, brr' bij om het geluid van een auto na te doen. Het deksel is dan een symbolisch voorwerp: het staat dan voor een stuur. Tevens is het kind dan tot uitgesteld imiteren in staat – op de keukenvloer ziet het immers niemand autorijden die het direct na zou kunnen doen.
Woorden als 'poes' en 'eten' berusten ook op mentale beelden: de klankreeks 'poes' staat voor een kat en de klankreeks 'eten' voor het nuttigen van voedsel. In de fasen 5 en 6 waren er klanknabootsingen als 'woef', 'bèh', 'brr' en dergelijke, maar vanaf fase 7 komen woorden als 'poes', 'eten' en zo erbij.
Vanwege de eigenlijke taalontwikkeling worden *prentenboeken met los van elkaar staande afbeeldingen van basale woorden* mogelijk[6]. In fase 7 kan de ene afbeelding gerust een kist, een kaart en gras bevatten, een andere een kapstok, een brief en een boom en een derde een gang, een boek en een tuin.
Bij elke afbeelding kun je een zoekspelletje doen: 'Waar is de kist?', 'Wijs de boom eens aan.'

Fase 8 (1;10-2;2): verzamelingen van mentale beelden. Het kind somt geregeld allerlei verzamelingetjes op, van de namen van het bezoek dat zojuist is geweest, van gerechten die het zojuist heeft gegeten en zo meer.
Ook gaat het fase 8-kind verzamelingswoorden als 'ook', 'nog', 'mee' en 'samen' gebruiken en begrijpen: 'poes, ook poes, ook poes' bij een foto van drie poezen – in fase 7 zei het dan 'poes, poes, poes'.
Vanwege de 'verzamelingen' worden *prenten met bij elkaar horende afbeeldingen van basale woorden* mogelijk. Afbeeldingen met speelgoed, met kledingstukken, met dieren en zo meer vallen nu in goede aarde.
Ook hier kan men bij elke afbeelding een zoekspelletje doen: 'Waar staat de hijskraan?', 'Zoek de laars eens', 'Zie jij waar de eekhoorn zit?'

Fase 9 (2;2-2;7): hadden de woorden in de fasen 7 en 8 betrekking op iets in de directe omgeving, in fase 9 komen ze los van de directe omgeving – de zogeheten representaties ontstaan; daarin is alles afwezig. Het recente verleden is een voorbeeld van een representatie. Op taalgebied ontstaan dan ook woorden in de verleden tijd als 'gepakt' en 'gegeten'.
Vanwege het besef van het recente verleden worden *voorleesboekjes met een heel eenvoudige verhaallijn over een direct herkenbaar onderwerp* mogelijk. Het verhaaltje is bijvoorbeeld dat een kind gaat wandelen, valt, huilt en van zijn moeder een kusje op de zere plek krijgt. Dan moet het zich bij het huilen kunnen herinneren dat het kind was gevallen en bij het kusje dat het kind huilde.

Daarnaast ontstaan in fase 9 kleurnamen en andere bijvoeglijke naamwoorden. Vandaar dat een afbeelding met enkele basale kleuren mogelijk wordt: een bruine beer, een gele zon, groen gras enzovoort.

4. De lees- en boekontwikkeling van 3;0-8;6

In fase 11 wordt het louter symbolische van de fasen 7-10 overstegen. Het kind zit dan in de cognitief-relationele hoofdfase. Deze hoofdfase bestaat eveneens uit vier fasen: de fasen 11-14.
We bespreken deze hoofdfase op een andere manier dan de fasen 1-10. In § 4A schetsen we de psychologische ontwikkeling tussen 3;0 en 8;6. Dan volgt in § 4B de lees- en boekontwikkeling.

4A. De psychologische ontwikkeling van 3;0-8;6

We bekijken de psychologische ontwikkeling tussen 3;0 en 8;6 voor twee onderwerpen: het schrijven en het lezen. In het internetartikel komen ook het begrip 'horizontaal' en het zelfportret aan bod[7].

A1. Het schrijven

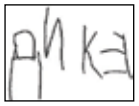
Men vraagt kinderen tussen 3;0 en 8;6 enkele woorden op te schrijven: de eigen voornaam, de woorden 'mamma' en 'pappa' en nog andere woorden – doorgaans namen van broertjes, zusjes, neefjes, nichtjes, vriend(innet)jes. Er zijn vier principieel verschillende reacties. We geven voorbeelden van Anke Lakerkerk[8].

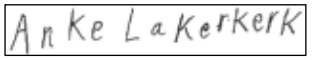
Als jonge peuter zet Anke krabbel na krabbel en doet ze geen poging om bijvoorbeeld in verband met de vier 'k'-klanken in haar naam een figuur voor de 'k'-klank terug te laten teken: het vrijvormige schrijven van fase 11 (3;0-3;9).

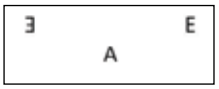
Als oudere peuter schrijft Anke haar naam 'Anke', de naam van haar zus Sonja en de naam van haar vriendinnetje Debbie. Haar letters zijn eigen figuren. Ze keren terug, maar staan niet voor vaste klanken: het eigenfiguurlijke schrijven van fase 12 (3;9-4;6).

Als kleuter schrijft Anke haar naam met letters uit het alfabet van het Nederlands. 'N' en 'E' zijn gespiegeld: het gespiegelde schrijven van fase 13 (4;6-6;6).

Als jong schoolkind (fase 14; 6;6-8;6) schrijft Anke haar naam zonder spiegelingen: het conventionele schrijven. We lichten het gespiegelde schrijven van fase 13 en het conventionele schrijven van fase 14 eruit. Fase 13- en fase 14-kinderen zijn in staat tot abstracties, waardoor ze kunnen begrijpen dat lettertekens voor klanken staan en geen afbeeldingen van voorwerpen zijn. Fase 11- en fase 12-kinderen zien in het letterteken 'Y' bijvoorbeeld een molen, in 'A' een tentje enzovoort. Vanwege de letterteken-klank-abstractie schrijft Anke in de fasen 13 en 14 met de letters uit ons alfabet.
Om het spiegelen van fase 13 te plaatsen, nemen we Ankes gespiegelde 'E'. Als fase 13-kind denkt ze in één richting en als fase 14-kind in twee richtingen. Als Anke de laatste letter van haar naam onthoudt als 'een staande streep met daar drie liggende strepen aan vast die van me af gaan', dan zijn dit twee goede letters:

A is de plaats waar Anke zich ten opzichte van 'E' en 'E' bevindt. Pas als Anke in twee richtingen denkt, begrijpt ze dat alleen 'E' juist is. Dan beheerst ze de begrippen 'links' en 'rechts' en weet ze dat die liggende strepen zich rechts van de staande streep moeten bevinden.

A2. Het lezen

Ook fase 11- en fase 12-kinderen geven reacties op teksten die ze onder ogen krijgen, maar die laten we hier nu rusten omdat ze vanwege hun opvatting over letters als afbeeldingen een tekst niet kunnen lezen.
Stel dat Anke ANKE, MAMA, PAPA en SONJA schrijft. Kan ze dan leren lezen? U maakt met haar letters nieuwe klankzuivere woorden zoals MOP, JAS en KAMP. Als Anke MOP als 'm, o, p' leest, duidt dat op fase 13 en als 'm, o, p; mop' op fase 14. Leren lezen van een woord van drie letters gaat namelijk in vijf stappen, als volgt:

- Anke ziet het letterteken 'M' en zet dat om in de klank 'm'.
- Ze ziet het letterteken 'O' en zet dat om in de klank 'o'.
- Met de klank 'o' gaat ze in gedachten terug naar de klank 'm' en vormt ze de klankreeks 'mo'.
- Ze ziet het letterteken 'P' en zet dat om in de klank 'p'.
- Met de klank 'p' gaat ze in gedachten terug naar de klankreeks 'mo' en vormt ze de klankreeks 'mop'.

Vanwege het in gedachten teruggaan met klanken naar een eerdere klank of klankreeks, is kunnen denken in twee richtingen een voorwaarde. Daar is in fase 14 aan voldaan en in fase 13 niet. Vandaar dat Anke MOP in fase 13 als 'm, o, p' leest (hakkend lezen) of als 'm, o, p; klomp (of 'pot', 'pim') (hakkend-en-gissend lezen. En in fase 14 als 'm, o, p; mop' (hakkend-en-plakkend lezen) of, na enkele maanden, als 'mop' (onmiddellijk lezen).

4B. Boeken en lezen in de fasen 11-14

Na de schets van de fasen 11-14 in § 4A kunnen we de draad van § 2-3 weer oppakken.

Fase 11 (3;0-3;9): de jonge peuter beschikt over concrete verbanden die in één richting gaan; vrijvormig schrijven. De jonge peuter functioneert op concreet-feitelijk vlak, maar kan meegaan in *boeken waarin verzonnen combinaties voorkomen*, bijvoorbeeld dat een stuk zeep vliegt of dat een aap met een rietje limonade drinkt. Hij verzint ook zelf allerlei verhalen. De voorlezer kan hem daarom op zeker ogenblik vragen hoe het verhaal misschien zal aflopen. De verhaallijn is herkenbaar en rechttoe-rechtaan en het verhaal loopt goed af. Na afloop kun je met de jonge peuter bespreken wat hij bij bepaalde passages denkt (of hij zelf een hond kent, hoe bij hem het tandenpoetsen gaat) of hoe hij er zich bij voelde (blij, bedroefd).

Foto: Gabriel Tovar / Unsplash

Fase 12 (3;9-4;6): de oudere peuter beschikt over het vermogen concrete verbanden te leggen die in twee richtingen gaan: eigenfiguurlijk schrijven. De oudere peuter geniet van onmogelijke combinaties, verzint die ook zelf ('pies-en-poephumor') en houdt van boeken met *eenvoudige, spannende, ook onmogelijke, avonturen die goed aflopen*, maar houdt niet van griezelen.

Fase 13 (4;6-6;6): de kleuter beschikt over abstract-logische verbanden die in één richting gaan; spiegelend schrijven; hakkend lezen en hakkend-en-gissend lezen. De kleuter houdt van *sprookjes als* Roodkapje, Sneeuwwitje *en* Doornroosje *en van licht griezelige maar goed aflopende verhalen* (Agent en boef). De kleuter houdt van *boeken met klank- en vormenspelen zoals* Klank- en vormspel. Zie bijlage I in het internetartikel[9].

Fase 14 (6;6-8;6): het jonge schoolkind beschikt over het vermogen abstract-logische verbanden te leggen die in twee richtingen gaan; ontspiegeld schrijven; hakkend-en-plakkend lezen en onmiddellijk lezen. Bijlage II in het internetartikel[10] gaat over het lezen van het jonge schoolkind. Van zijn boeken stippen we hier het onderwerp *meeleesboeken* aan (zie kader). Het internetartikel bespreekt ook het hergebruik van prentenboeken[11].
Vanaf ongeveer de 'ei' kan een kind alle teksten lezen, uiteraard indien ze op kindniveau zijn geschreven. Immers, van de vijf spellingkwesties die het Nederlands heeft[12] kun je 'hand', 'botten', 'hakken', 'lekker', 'jij vindt', 'ik landde' en dergelijke haast niet fout lezen. Alleen 'boten', 'haken' en 'beker' zijn even wennen omdat een kind dat daar niet rijp voor is, die aanvankelijk met een korte klinker leest, dus alsof er 'botten', 'hakken' en 'bekker' zou staan.

5. Wat kun je als bibliotheek doen?

Bibliotheken kunnen ten minste drie dingen doen om zo goed mogelijk bij de lees- en boekontwikkeling van het kind aan te sluiten.

5.1. Bijeenkomsten over de lees- en boekontwikkeling
Een bibliotheek kan over de lees- en boekontwikkeling lezingen en cursussen geven:
- voor ouders;
- voor leid(st)ers van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen;
- voor leerkrachten van de groepen 1-3 en leescoördinatoren van basisscholen.

5.2. De boekencollectie en haar inrichting
Een bibliotheek kan ervoor zorgen boeken op elk ontwikkelingsniveau te hebben. Zij kan die boeken per ontwikkelingsfase bij elkaar zetten (en uiteraard daarbinnen naar onderwerpen onderverdelen, niet omgekeerd!). Men is geneigd te denken dat we de leesontwikkeling kunnen bevorderen door kinderen boeken bóven hun ontwikkelingsniveau aan te bieden en dat aanbod 'op te leuken'. Zo zijn er de afgelopen 15-20 jaar veel boeken voor kleuters ('fase 13-kinderen') op de markt gebracht met voorleesteksten én letteraanbod voor 'letterherkenning'. Een fase 13-kind heeft echter vooral wat aan voorwaardenscheppend lees- en schrijfonderwijs, door namelijk met klanken en vormen te spelen. Een letter heeft immers een vorm en staat voor een klank. Zie verder bijlage I in het internetartikel[13]. Algemeen: *aanbod boven iemands niveau wekt tegenzin, werkt averechts en dient dus vermeden te worden.*

5.3. De bibliotheken samen
Om punt 2, 'Boekencollectie en inrichting', optimaal en landelijk te verwezenlijken, is een indeling van alle kinderboeken naar ontwikkelingsniveau gewenst. Op dit ogenblik speelt het AVI-sys-

Foto: Shutterstock

teem vaak een rol, maar AVI is niet op de lees- en spellingontwikkeling gebaseerd en is slechts een formule.

$$leesindex\ A = 195 - 2l_{zin} - \frac{200}{3}l_{woord}$$

waarbij

- l_{zin} = gemiddelde zinslengte (woorden per zin)
- l_{woord} = gemiddelde woordlengte (lettergrepen per woord)

Deze formule is een heel ruwe benadering van de moeilijkheidsgraden van kinderboeken. Immers, zinnen als 'tes rent' en 'zij houdt' hebben eenzelfde leesindex, maar zijn duidelijk niet even gemakkelijk te lezen. Daarom kunnen de bibliotheken samen bevorderen dat boeken ook naar de ontwikkelingsfasen worden ingedeeld.

Naschrift en bronnen (zie ook bibliotheekblad.nl/bronnen)

1. '6;0' staat voor '6 jaar en 0 maanden'; '6;6' en staat dus voor '6 jaar en 6 maanden' of '6,6 jaar'. Kalenderleeftijden als 1;6, 3;0 en 8;6 zijn heel globaal. Bijvoorbeeld: gemiddeld begint de taalverwerving rond 1;6, maar er zijn kinderen bij wie dat al met 1;1 of nog eerder het geval is en kinderen bij wie dat pas met 1;11 of nog later is. En terwijl het kind gemiddeld met 6;6 leesrijp wordt, zijn er kinderen die al met 4;3 of nog jonger leesrijp zijn, maar ook kinderen die dat pas met 8;8 of nog ouder worden.
2. Voor een uitvoerige uiteenzetting en toelichting zie mijn boeken *Groeienderwijs; psychologie tussen 0 en 3 jaar* en *Naar school; psychologie tussen 3 en 8 jaar*; beide: Delft, Elmar, 2012. Voor een korte uiteenzetting en toelichting zie mijn boek *Van schootkind tot schoolkind; wat kan jouw kind tussen 0 en 8 jaar*? Delft, Elmar, 2017.
3. 7, 9, 10, 11, 13 Dit artikel is een ingekorte bewerking van een veel uitgebreider artikel over de lees-en schrijfontwikkeling van kinderen. Het originele artikel kunt u downloaden van bibliotheekblad.nl/bronnen.
4. We spreken van de sensorimotorische intelligentie die uit sensorimotorische schema's bestaat.
5. Zoals *Milo de kat gaat op stap* van Boekstart.
6. Zoals *Mijn eerste Fiep-boek* van Boekstart.
8. Voor een meer uitvoerige toelichting: zie *Naar school* en ga via 'schrijven' in het register naar de vier reacties.
12. Namelijk: 'hand'/'rib', 'boten'/'botten', 'ik landde/rustte', 'jij vindt' en 'wij landden/rustten toen'.

Meeleesboeken

Zodra bij een kind is gebleken dat het leesrijp is en op school technisch leert lezen, kan het buiten de school (bijvoorbeeld thuis) meeleesboeken lezen. Meesleesboeken zijn boeken waarin de tekst met zwarte letters staat afgedrukt, maar waarin enkele woorden in een andere kleur staan – voor elk leesniveau een aparte kleur. Daarin staat het verhaal zoals gewoonlijk in het zwart, met bijvoorbeeld drie soorten passages:

- Passages in het groen voor een kind dat deze dertien letters in klankzuivere vorm kent: 'e'/'ee', 'n', 't', 's', 'r', 'a'/'aa', 'o'/'oo', 'l', 'g', 'v', 'i'/'ie', 'k' en 'm'. Samen maken ze 80,2% uit van het geschreven woord in het Nederlands.
- Passages in het oranje voor een kind alle letters in klankzuivere vorm kent.
- Passages in het rood voor een kind dat de stomme 'e', 'ij', 'oe', 'ui', 'e', 'ij', 'oe', 'ui', 'ng'/'nk', 'eu' en 'ei' kent.

Voorbeeldzin: We aten eerst taart, dan drop en tot slot kregen we allemaal een ijsje.

Leesoffensief Brabant: samenwerking bibliotheken en onderwijs

Lezers maak je samen!

De Brabantse bibliotheken en Cubiss hebben in 2020 samen het Leesoffensief Brabant (LOB) opgesteld. De alarmerende rapporten over hoe de lees- en taalvaardigheid onder jongeren achteruitgaat waren voor het LOB de aanleiding om tot actie over te gaan. Diezelfde rapporten pleiten voor de belangrijke rol van de bibliotheek in het bestrijden van de dalende cijfers. Veel Brabantse bibliotheken gaven al uitvoering aan 'het leesoffensief', vaak samen met het onderwijs, maar er is behoefte aan een Brabant-brede strategie.

TEKST: COMMUNICATIETEAM LOB • FOTO: SHUTTERSTOCK

Het LOB is een bovenlokale 'paraplu' waarin we als gezamenlijk netwerk van bibliotheken en Cubiss (strategisch) ondersteuning bieden en samenwerken. Het LOB is van, voor en door de kinderopvang, het onderwijs en de bibliotheken. Het richt zich op de hele keten waarin (voor)gelezen wordt: primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo), mbo, hbo en kinderopvang & voor- en vroegschoolse doelgroep (vve), maar ook op gemeentes en provincie. LOB werkt zowel aan de profilering en relatie met (potentiële) partners als aan een sterke infrastructuur als gezamenlijk netwerk van bibliotheken en Cubiss. Als eerste zijn we in 2020 begonnen met de achterkant, met de samenstelling van een werk- en stuurgroep. Deze bestaan uit medewerkers en directeuren-bestuurders van bibliotheken en Cubiss.
Alle Brabantse bibliotheken hebben een gehonoreerde KB-subsidieaanvraag voor het leesoffensief. Door efficiënte en effectieve samenwerking en optimale kennisdeling binnen het LOB halen we zo veel mogelijk rendement uit deze subsidie. Veel aanvragen hebben betrekking op collectie en activiteiten in het vmbo, al dan niet met accent op jongens en/of leerlingen met een meertalige achtergrond.

Manifest

We zijn gestart met het opstellen van een manifest dat ondertekend is door de Brabantse bibliotheekdirecteuren en diverse bestuurders van koepelorganisaties uit vve, po, vo, mbo en hbo die hiermee aan de slag willen. Het manifest maakt het statement om niet te bezuinigen op leesbevordering en leesplezier, maar er juist in te investeren. Vervolgens is de website leesoffensiefBrabant.nl gemaakt. We delen hier goede voorbeelden van samenwerking, cijfermaterialen en interessante rapporten. Op deze website staat ook een duidelijk filmpje waarin we laten zien waar we met alle betrokken partijen voor staan. Het filmpje is te bekijken op bibliotheekblad.nl/bronnen. Op 6 april 2021 vond een strategische werksessie voor Brabantse bibliotheekdirecteuren plaats, zij gingen in gesprek met Cubiss over hoe je een duurzame relatie met gemeenten (lobby) kunt bewerkstelligen.

Die kennis kwam goed van pas voor de volgende stap.

Kennisdelen, samenkomen, netwerken

Hoe krijgen we de lees- en taalvaardigheid onder kinderen en jongeren omhoog? en hoe krijgen we de partijen met elkaar in gesprek? We organiseerden een gezamenlijke aftrap en vijf vervolgbijeenkomsten onder de titel 'Lezers maak je SAMEN! Aan de slag met een ambitieuze leesaanpak'. We hebben tijdens deze (online) bijeenkomsten ruim 700 geïnteresseerden bereikt. De doelgroep bestond uit de strategische lagen van de keten, zoals wethouders en beleidsmakers van gemeentes en bestuurders, en directeuren en managers van onderwijsinstellingen en bibliotheken. Ook andere partijen zoals uitgeverijen, GGD en Schoolschrijver meldden zich aan.
Op 22 april vond de aftrapbijeenkomst plaats met sprekers uit onder andere de Onderwijsraad, de Leescoalitie/Stichting Lezen, Stichting Lezen en Schrijven en gemeenten. Daarna volgden vijf vervolgbijeenkomsten, verspreid door het jaar, waarbij telkens één onderwijstype centraal stond (vo, po, mbo, hbo en kinderopvang in 2022). Elke bijeenkomst werd ondergebracht bij een klein team van specialisten, afkomstig uit de werkgroep. Dat team bedacht het programma. Het nodigde sprekers van verschillende betrokken partijen uit om op strategisch of tactisch niveau hun kennis of samenwerkingsvoorbeelden te delen.

Ambassadeur

We maakten de deelnemers bewust van de kracht van de keten en van ieders waardevolle rol daarin, én we zetten aan tot (lokale) vervolgacties. Bibliotheken, gemeenten, kinderopvang en onderwijs werden opgeroepen om na de bijeenkomst contact met elkaar te zoeken en hun samenwerking op te starten of te intensiveren. De bijeenkomsten geven praktische handvatten aan hoe je samen dingen voor elkaar kunt krijgen. Er hoeft soms maar één enthousiaste leerkracht te zijn die het balletje aan het rollen krijgt. En wat is een offensief zonder een betrokken ambassadeur … Acteur Frank Lammers zet zich met hart en ziel in voor het offensief en deelt zijn positieve en activerende leesboodschap. Tijdens de bijeenkomsten zijn opnames gemaakt. De interviews, de daar besproken rapporten en voorbeelden en cijfermateriaal zijn te vinden op de website van het Leesoffensief Brabant.

Uitwisseling

We stimuleren onderlinge kennisdeling en uitwisseling in het Brabantse bibliotheeknetwerk van lees(media)consulenten en andere educatieprofessionals. Zo delen we leesoffensief-updates en uitwisseling over de KB-leesoffensief-subsidies via de LOB-website en de Cubiss Brabant nieuwsbrief. De bibliotheekdirecteuren krijgen informatie via de stuurgroep en delen deze kennis intern. Het LOB is standaard agendapunt op ieder specialistenoverleg (BoekStart, po, 12+). Er zijn een LOB-biebtobiebgroep, LOB-handtekeningenfooters en LOB-twitteraccount, en in iedere Brabant-nieuwsbrief is LOB een vast item.

Samenwerking OMO en Brabantse bibliotheken

Op dinsdag 2 november jl. vond de bijeenkomst 'Prachtig en Krachtig Taalbeleid' van vereniging Ons Middelbaar Onderwijs (OMO) plaats in de LocHal in Tilburg. OMO is met 68 scholen Nederlands grootse vo-scholenkoepel. De Adviescommissie Taalbeleid onderzocht het afgelopen halfjaar de stand van zaken op het gebied van taalbeleid binnen alle OMO-scholen en vergeleek deze resultaten met de meest recente inzichten uit de literatuur. En wat blijkt? Er is werk aan de winkel. De commissie adviseert de vereniging om breed taalbeleid actief op alle scholen te implementeren: taalbeleid vormt een vast onderdeel van elk schoolplan en er is aandacht voor taal binnen élke vakles, dus ook bij wiskunde of economie. Daarnaast is het van groot belang dat leerlingen veel meer gaan lezen. Om dit te bereiken moet er intensief worden samengewerkt, binnen én buiten de vereniging. OMO ziet hierin een belangrijke rol voor de bibliotheken en heeft na de vo-vervolgbijeenkomst de samenwerking met het LOB opgezocht.
Binnen Nederland is het voor het eerst dat vo-scholen en bibliotheken op deze schaal de samenwerking aangaan.

Hoe nu verder?

In de herfst van 2021 is het meerjarenplan LOB geschreven, gebaseerd op een *Theory of Change* met daarin alle beoogde doelen, ambities, resultaten en activiteiten voor 2022. In het prioriteitenplan LOB 2022 zijn aandachtspunten opgenomen zoals de (financiële) borging van de samenwerkingen. Er wordt gekeken naar een samenwerkingsconstruct tussen bibliotheken en Cubiss waarbij bibliotheken en Cubiss een gezamenlijk investering doen om de LOB-werkzaamheden uit de Actieagenda van bibliotheken en Cubiss extra kracht bij te zetten.
Tweede aandachtspunt is het voorbereiden van het bibliotheeknetwerk op de toenemende vraag die voortvloeit uit het LOB. Denk aan het vergroten van expertise van medewerkers en het inventariseren van de mogelijkheden voor een provinciaal aanbod.

Conclusie?

Er is veel bereikt in het afgelopen jaar, zoals de nieuwe vorm van samenwerking tussen bibliotheken en Cubiss. Alle activiteiten werden door bibliotheekafgevaardigden samen met Cubiss-adviseurs opgepakt. Het was een organisch proces: de betrokkenen meldden zich als vanzelf vanuit de bibliotheken. Iedere doelgroep kreeg een eigen team. Zij bedachten het programma en benaderden de sprekers. Er was een vast communicatieteam per thema. Elke woensdagmorgen was er een kort overleg met de werkgroep. We ontdekten onderweg wat wel en wat niet werkt. 'Als het niet gaat zoals het moet, dan moet het maar gaan zoals het gaat.' Door deze bijzondere vorm van samenwerking hebben we veel van elkaar geleerd en nog beter gebruik kunnen maken van elkaars expertise en netwerk. Deze vorm van samenwerking is zo goed bevallen dat deze in 2022 bij meerdere projecten wordt ingezet.

Naschrift

Het LOB wil alle Brabantse kinderen met een goede woordenschat aan het primair onderwijs laten beginnen, de leesvaardigheid en leesmotivatie van Brabantse scholieren aantoonbaar vergroten, en alle Brabantse jongeren geletterd van het middelbaar onderwijs laten komen. Meer informatie is te vinden op leesoffensiefbrabant.nl.

Een leven lang nieuwsgierig

Honderdste studiekring voor senioren gestart

Het Platform Studiekringen50plus startte eind september de honderdste studiekring in de Bibliotheek Velsen. Een mooi hoogtepunt tijdens de start van de *Week tegen Eenzaamheid*. In vijf jaar tijd is met behulp van het netwerk van bibliotheken het aantal studiekringen van dertig in Gelderland uitgegroeid naar honderd in heel Nederland. Reden om in gesprek te gaan met Yvonne Sinkeldam, adviseur bij POI Rijnbrink en begeleider van het Platform Studiekringen50plus.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO: PLATFORM STUDIEKRINGEN50PLUS

De 100-jarige man die uit het raam klom en verdween, bedacht door de Zweedse auteur Jonas Jonasson, en *Hendrik Groen*, de meest geliefde oudere heer van Nederland, vanwege zijn 'geheime dagboek' waarin hij met actieve medesenioren de club Omanido (Oud maar niet dood) opricht. Twee voorbeelden van boeken over mensen op hoge leeftijd die nog jong van geest zijn én dat graag zo lang mogelijk willen blijven.
Ook voor deze literaire personages geldt dat je door je te *blijven* ontwikkelen buitenspel of aan de zijlijn staan voorkomt. De studiekringen passen naadloos in deze tijdgeest van een leven lang leren en daarmee is ook de verbinding met de huidige taakstelling van de bibliotheken een feit. 'In de Netwerkagenda van het bibliotheekstelsel,' zegt Yvonne Sinkeldam, 'staan de studiekringen zelfs als goed voorbeeld van een Leven Lang Ontwikkelen genoemd. Dit is één van de drie maatschappelijke opgaven uit het Bibliotheekconvenant. Zo'n studiekring is een vaste groep van tien tot vijftien senioren die regelmatig bijeen komt en gezamenlijk een thema bespreekt, voorafgegaan door een "rondje actualiteiten".'

Denemarken

'Het idee van studiekringen voor senioren dateert trouwens al van eerdere datum', vervolgt Yvonne. 'Eind jaren '80 nam Hedy d'Ancona deel aan een studiereis naar Denemarken en introduceerde zij daarna de studiekringen in Nederland als een actieve levensstijl van de medemens op leeftijd.' Met financiële en organisatorische steun van de provincie Gelderland, via Spectrum *(adviesbureau voor maatschappelijke vraagstukken in Gelderland, red.)*, bleven de studiekringen in Gelderland bestaan, terwijl de andere studiekringen in Nederland langzaam verdwenen. 'Toen in 2015 de provinciale subsidie voor het Gelderse platform van de studiekringen verviel, klopte Spectrum bij Biblioservice Gelderland aan, de voorloper van Rijnbrink. Gezamenlijk besloten zij het Gelderse platform te ondersteunen. Deze samenwerking leverde in 2016 een subsidie op van Fonds NutsOhra waaraan de voorwaarde verbonden werd dat het studiekringenconcept breder getrokken zou worden. In plaats van alleen een Gelders platform moest nu uitgebreid worden in heel Nederland, met als recent resultaat de start van de honderdste studiekring in de bibliotheek van Velserbroek.'

Sociaal domein

Als adviseur bij Rijnbrink richt Yvonne zich op de verbinding van bibliotheken met thema's in het sociaal domein. Zo is ze projectleider van het Kennisplatform Gelderland Geletterd en werkt ze samen met de bibliotheken aan de implementatie van de Informatiepunten Digitale Overheid. Ook heeft ze een actieve rol in de programmaraad *De Bibliotheek en Basisvaardigheden*. Haar betrokkenheid bij de studiekringen blijft echter een onderdeel van haar werk waar ze veel passie voor heeft. Haar inzet begint in de startfase: het opleiden van de studiekringbegeleiders. 'We nodigen twee personen per groep uit: vaak een bibliotheekmedewerker en een vrijwilliger of iemand uit de welzijnssector. We organiseren deze trainingen samen met Bibliotheekcampus. De training is vaak op de eigen locatie van Rijnbrink, in Deventer, maar soms ook elders. Na de basistraining krijgen deze mensen nog vier keer begeleiding op locatie. Tijdens de lokale informatiebijeenkomst komt de 'starter', een ervaren en speciaal getraind studiekringlid, vertellen wat de studiekring is en wat deze voor hem/haar betekent. In de eerste drie bijeenkomsten, waarin afspraken gemaakt moeten worden en de groep zich vormt, wordt de getrainde begeleider door de starter gecoacht. Daarna is het aan hem of haar om zelfstandig meerdere studiekringen op te starten, uiteraard in overleg en samenspel met het landelijk Platform Studiekringen50Plus, ondersteund vanuit Rijnbrink. 'Het Platform heeft naast het opzetten van nieuwe studiekringen ook tot doel het contact met de studiekringen te onderhouden. Dat is best nog wel eens lastig, omdat de methodiek uitgaat van een autonome community.
Het Platform bestaat uit enthousiaste vrijwilligers en heeft sinds kort een nieuwe voorzitter. Er is nog een bestuursfunctie vacant, maar het is nu al mooi om te zien hoe met fris elan er ook weer ruimte is om de blik naar buiten te richten. Zo heeft het Platform begin november een regionale bijeenkomst voor studiekringen georganiseerd en daar de vraag gesteld hoe het van meerwaarde kan zijn voor de lokale studiekringen.'

Géén politiek, géén religie

Yvonne: 'Studiekringen hebben geen voorzitter, maar gespreksleiders. Dit is een roulerende persoon, want als gespreksleider ben je toch minder vrij in de gespreksdeelname omdat je focus meer gericht is op het proces.' Het is overigens niet de bedoeling dat de deelnemers hun mening geven, maar verdiepende vragen stellen vanuit hun persoonlijke nieuwsgierigheid. 'Op deze manier ontstaan geen lastige discussies.' Dit is trouwens ook een belangrijk aandachtspunt in de trainingen: hoe blijf je weg van een 'ja/nee'- en 'voor/tegen'-discussie? Een algemene tip luidt: vermijd gevoelige onderwerpen, zoals politiek of religie. Een tweede tip richt zich op veiligheid en vertrouwen: wat in de groep besproken wordt, blijft binnen de groep. Betekent dit dan ook dat de samenstelling van zo'n studiekring nooit verandert? Yvonne: 'In feite bepalen de kringen dat zelf, maar in de praktijk blijkt jongere aanwas vaak een voordeel. Een nieuwkomer die nog maar nét uit het werkproces is, kijkt toch weer met een andere blik dan iemand die al lang geleden met zijn of haar loopbaan is gestopt. Bovendien bestaat 'de oudere generatie' niet als zodanig. Wel zijn de zeventigers vaak anders dan de negentigers. En soms zijn er zelfs vijftigers actief in een studiekring. Die variatie maakt een studiekring extra interessant.'

Brede belangstelling en nieuwsgierigheid

Op de vraag of studiekringen specifiek voor hogeropgeleiden zijn, antwoordt Yvonne: 'De studiekringen zijn juist niet louter bedoeld voor hoogopgeleiden. Iedereen heeft zichzelf gaandeweg het leven ontwikkeld op zijn eigen manier. Het gaat er niet om wie je was, maar om wie je nu bent. Een brede belangstelling en nieuwsgierigheid zijn eigenlijk de enige voorwaarden om te kunnen deelnemen. We streven wel naar een goed evenwicht tussen mannen en vrouwen in een studiekring. Waar we samen met het Platform nog naar op zoek zijn, is meer culturele diversiteit in de studiekringen. Nieuwsgierigheid heeft niets met afkomst te maken, maar met je levensinstelling. Studiekringen houden mensen betrokken bij de samenleving. Zij zorgen ervoor dat ouderen geestelijk actief blijven en zich persoonlijk kunnen blijven ontwikkelen.'

Samen tegen eenzaamheid

Het Platform Studiekringen50plus is aangesloten bij de coalitie *Een tegen Eenzaamheid*, en het is dan ook geen toeval dat studiekring nummer 100 begon tijdens de *Week tegen Eenzaamheid*. 'De ouderen van tegenwoordig zijn over het algemeen mondiger en zelfredzamer dan de oudere generatie van vroeger, maar als er in het leven iets ingrijpends verandert, zoals het verlies van een partner of het ontstaan van gebreken, kun je kwetsbaar worden. Juist dan is het waardevol om deel uit te maken van een vaste groep. Als je een studiekring opzet met alleen maar kwetsbare mensen, lukt het meestal niet om zo'n initiatief succesvol te maken, maar als er een onderlinge band gegroeid is, ontstaan er vriendschappen en een sociaal vangnet. Een mooi voorbeeld daarvan is een studiekring uit Apeldoorn, waarin één van de deelnemers niet meer mobiel is. Hij wordt nu opgehaald door de anderen.'

Studiekring versus bibliotheek

Vanuit het cognitieve perspectief trekt Yvonne met gemak de lijn door naar de bibliotheek. 'Daar staat immers een interessante collectie in de kast die perfect kan aansluiten bij een te bespreken thema.' De bibliotheek is vaak de organisator en de 'gastvrouw' voor de studiekringen, zij stelt een ruimte beschikbaar, zorgt voor koffie en thee, en vaak ook voor een beamer met laptop. 'Andersom kunnen de studiekringen ook meerwaarde opleveren voor de bibliotheken. Als deze zich namelijk oriënteren op de onderwerpen die aan bod komen, weten zij waar de studiekringdeelnemers zich mee bezighouden. Dit is interessante informatie voor de collectie, en zeker ook voor de programmering: wellicht wil een lid van de studiekring een presentatie geven voor een breder publiek. Zo werk je toe naar wederkerigheid en kan de bibliotheek handig gebruikmaken van een mooie groep gebruikers.'

Groei

Voor de nabije toekomst staat de start van circa dertig nieuwe studiekringen in de planning, vooral in Noord- en Zuid-Nederland, omdat deze gebieden nog wat minder dicht 'bezet' zijn. Yvonne heeft er vertrouwen in dat de belangstelling groeit. 'Soms gaan in een bibliotheek tegelijkertijd verschillende studiekringen van start, zoals momenteel in Deventer, waar vijftig geïnteresseerden reageerden na een informatiecampagne. Ook voor gemeenten zijn studiekringen waardevolle initiatieven. Zij hebben er immers alle belang bij dat ook de ouderen zo lang en zo gezond mogelijk zelfstandig deel blijven uitmaken van de participatiemaatschappij. In die context is de bibliotheek een belangrijke sociale en maatschappelijke partner als waardevolle ontmoetingsplek voor ouderen. Een dergelijke meerwaarde kun je gerust opnemen als onderdeel van het jaarplan. Een leven lang ontwikkelen is belangrijker dan ooit voor iedereen, en de bibliotheek vervult daarbij een cruciale rol.'

Meer info of zelf een studiekring starten

Meer informatie over de studiekringen? Kijk op de website studiekringen50plus.nl of kijk voor een beschrijving in de Databank effectieve sociale interventies van Movisie: movisie.nl/interventie/studiekringen50plus.

Wil je zelf een studiekring starten? Meld je dan aan voor de online training op 18 februari 2022 of voor de fysieke training op 20 april 2022 bij Rijnbrink in Deventer. Aanmelden kan via bibliotheekcampus.nl.

KNVI Victorine van Schaickfonds initiatiefprijs naar PLEK 3 Bibliotheek Venlo

Jaarlijks onderscheidt het Victorine van Schaickfonds publicaties, initiatieven en scripties op het gebied van het bibliotheek- en informatieterrein. Dit jaar waren er dertien inzendingen die mee hebben gedongen naar een van de 'Victorines' 2021 en worden er twee prijzen uitgereikt. De prijs voor de beste publicatie op het vakgebied wordt dit jaar niet uitgereikt.

TEKST: VICTORINE VAN SCHAICKFONDS • FOTO: BIBLIOTHEEK VENLO

Initiatiefprijs

De initiatiefprijs van 2000 euro gaat naar het team van PLEK 3, Bibliotheek Venlo. De jury is onder de indruk van de wijze waarop met PLEK 3 op een innovatieve wijze de maatschappelijke rol van de openbare bibliotheek wordt neergezet. De droom van Bibliotheek Venlo dat alle kinderen van 0 tot 18 jaar in Venlo toegang hebben tot rijke informatie, en in het bijzonder ook kwetsbare groepen betrokken worden, is een inspirerend voorbeeld voor de bibliotheekbranche in de meest brede zin. De relatie met het onderwijs als onderdeel van de Gelijke Kansen-agenda van het ministerie van OCW verankert het initiatief stevig in het educatieve veld. Het initiatief laat zien hoe de aanpak van verschillende vaardigheden kans biedt om ook op langere termijn achterstanden op jonge leeftijd te voorkomen en de kansenongelijkheid onder kinderen tegen te gaan. De jury hoopt met de toekenning van deze prijs de bekendheid van PLEK 3 te vergroten, en daarmee de kans om het concept in meer vestigingen van openbare bibliotheken te realiseren te vergroten.

Kinderen ontwikkelen taal en leren hoe ze hun talenten zo goed mogelijk kunnen inzetten. Dat doen ze op PLEK 1 (de sociale omgeving van thuis), op PLEK 2 (de sociale omgeving van school) en op PLEK 3 (een derde sociale omgeving die losstaat van thuis en school). De bibliotheek is een belangrijk voorbeeld van zo'n derde plek waar je spelenderwijs en ontdekkend leert, creativiteit kunt ontwikkelen, gestimuleerd en geïnspireerd wordt en van en met elkaar leert.

Met PLEK 3 werkt de Bibliotheek Venlo aan haar droom dat alle kinderen in de gemeente Venlo van 0 tot 18 jaar toegang hebben tot rijke informatie, ongeacht de betrokkenheid van ouders en opvoeders. We creëren een derde plek voor kinderen die een taalimpuls en/of een impuls met betrekking tot de algemene ontwikkeling kunnen gebruiken. Tegelijkertijd creëren we draagvlak bij de ouders en stimuleren we hun betrokkenheid. PLEK 3 is in 2020 gestart als een pilot, waarbij, naast een aansprekend en doordacht onderwijsprogramma, een goed netwerk prioriteit heeft. Partner in deze pilot is de KB, met subsidie van het VSB-fonds en de provincie Limburg.
Bibliotheekblad schreef eerder over PLEK 3 in nummer 1-2021.

Scriptieprijs

De scriptieprijs van 1500 euro gaat naar Laurie Bastemeijer voor haar scriptie *Required Listening: The effects of using audio- and karaoke books in fiction education at Dutch vmbo schools* (opleiding Book and Digital Media Studies, faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit Leiden).
In deze scriptie worden de effecten van luisteren naar luisterboeken en lezen van papier vergeleken, specifiek binnen de context van het fictieonderwijs op het vmbo. Uit onderzoek blijkt dat leesvaardigheid en leesmotivatie bij vmbo-leerlingen vaak lager zijn dan gemiddeld. De jury is daarom van mening dat de maatschappelijke relevantie van de scriptie bijzonder groot is.

De studie heeft daarnaast ook wetenschappelijke relevantie. Het is belangrijk om te weten of audioboeken leerlingen kunnen stimuleren en ondersteunen, maar ook goed om de valkuilen van audiolezen te leren kennen. De scriptie onderzoekt de (bedoelde en onbedoelde) effecten van het luisteren van audioboeken in plaats van het lezen van papier op het lerend vermogen van de doelgroep in, onder andere, de cognitieve, ergonomische en emotionele dimensie. Hiermee is in kaart gebracht voor welke doeleinden audioboeken wel en niet ingezet kunnen worden bij het lezen op school. Ook het vervolgonderzoek op dit gebied dat Laurie Bastemeijer bepleit, juicht de jury zeer toe. Vooral 'dual channel reading' – het gelijktijdig lezen van en luisteren naar een tekst zoals bij zgn. 'karaoke-boeken' – is een vorm van lezen die nog relatief onbekend is, maar veelbelovend lijkt voor zwakkere lezers.

Ton van Vlimmeren, voorzitter EBLIDA:

‘Je doet jezelf tekort als je niet kijkt naar de mogelijkheden in Europa’

Sinds 2018 is Ton van Vlimmeren, oud-directeur van de Bibliotheek Utrecht, voorzitter van Eblida (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations). Nou kampt de bibliotheeksector niet bepaald met een tekort aan vertegenwoordigende lichamen, dus wat is de toegevoegde waarde van deze bij menig vakgenoot tamelijk onbekende organisatie, die zich met name richt op belangenbehartiging in Brussel?

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Wat deed je besluiten om in 2018 voorzitter van Eblida te worden?
Ton van Vlimmeren: ‘In het bestuur van Eblida is Nederland eerder vertegenwoordigd door Erna Winters (directeur ABC Huis – voorheen Bibliotheek Kennemerwaard) en Charles Noordam (voormalig directeur Bibliotheek Den Haag). Toen Charles richting zijn pensioen ging, zei hij: Ton, het is belangrijk dat we dit werk voortzetten. Ik vind dat jij jezelf kandidaat zou moeten stellen, omdat je beschikt over een uitgebreid internationaal netwerk dankzij je inzet voor de Bertelsmann Stiftung en de Bill and Melinda Gates Foundation. Na enig nadenken heb ik me vervolgens kandidaat gesteld, waarna bleek dat er geen andere gegadigde voor het voorzitterschap was. Op de vraag of ik die post wilde bekleden heb ik toen “ja” gezegd.’

Waarom vind je dit werk belangrijk?
‘Mede vanwege mijn betrokkenheid bij *Public Libraries 2030*, dat gaat over lobbyen in Brussel, heb ik ervaren hoe waardevol het is dat de overheidslagen op elkaar zijn afgestemd en elkaar ondersteunen in een beleid waar bibliotheken van kunnen profiteren. Als er in Brussel iets relevants gebeurt op bibliotheekgebied, kun je dat nationaal en lokaal benutten om de rol van de bibliotheek verder uit te dragen. Brussel wordt steeds belangrijker, zeker ook op terreinen als de bescherming van de democratie, en daar horen bibliotheken óók bij.
Een ander, pragmatischer argument is dat wij als Bibliotheek Utrecht, waar ik toen directeur was, een aantal projecten hebben kunnen doen met Europese subsidie. Zo hebben we, samen met de andere drie grote bibliotheken van ons land, het project *Ouderen in de Wijk* gedaan. Vanuit Brussel kwam 4,4 miljoen euro voor dit doel naar onze bibliotheken. Dat was niet appeltje-eitje maar substantieel geld, en het project heeft veel ervaring en een positief evaluatierapport van het RIVM opgeleverd. Beleidsmatig en financieel is het volgens mij dan ook belangrijk dat bibliotheken beter aangesloten zijn in Europa.’

Met welke verwachtingen ben je drie jaar geleden aan deze klus begonnen?
‘De geschiedenis van Eblida is nauw verweven met het *copyright*. Erna Winters noemde dat een mijnenveld. Ik vond auteursrecht vooraf niet het meest spannende onderdeel van dit dossier, maar ik ben me er wel goed in gaan verdiepen. Mijn grootste verwachting was dat het zinvol zou zijn bibliotheken in Europa beter met elkaar te verbinden en meer van elkaar te laten leren. En ze, in het verlengde daarvan, in Europese projecten te laten samenwerken om democratie en duurzame ontwikkeling te ondersteunen.’

Wat vond je wel het meest spannende dat op je bordje belandde?
‘Het opnieuw vormgeven van onze spilfunctie, die *hub* voor Europese bibliotheken. Dat daagde mij uit. Als voorzitter van Eblida geef je leiding aan het bestuur, het *executive committee*, waarin tien vertegenwoordigers uit het brede bibliotheekveld zitten. Eblida vertegenwoordigt immers nationale bibliotheken, nationale bibliotheekverenigingen, openbare en academische bibliotheken. Ik probeer dat tot een team te smeden dat snel en slagvaardig kan handelen. Een spannend moment was ook dat de directeur van Eblida, in het jaar van mijn aantreden, vertrok. Dus mijn eerste klus was om een nieuwe directeur te vinden. Die hebben we gevonden in de persoon van de Italiaan Giuseppe Vitiello, met wie het bijzonder prettig en vruchtbaar samenwerken is.’

Eblida bestaat uit 110 leden met 65.000 openbare bibliotheken in 34 landen. Hoe krijg je alle neuzen dezelfde kant op? Je moet in Brussel immers met één stem spreken.
‘We proberen steeds de verbinding te maken tussen Europa en wat er in landen speelt, en ook bibliotheken te informeren en te betrekken bij onderwerpen die nog onderbelicht zijn. Een goed voorbeeld van onze getrapte aanpak zijn de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG’s) waar we als Eblida over gepubliceerd hebben en waar we meer algemene webinars over georganiseerd

hebben. Om de slag naar het nationale niveau te maken, hebben we in Letland bijvoorbeeld samen met de nationale bibliotheek, de nationale bibliotheekvereniging, de Letse VNG en drie ministeries (onderwijs, cultuur en duurzaamheid) dit thema voor de bibliotheken concreet gemaakt. Op die manier proberen we per land het nadenken over een onderwerp, het opstarten van projecten en het aanvragen van Europese subsidies te ondersteunen. Wij gaan niet zelf aan de slag in bibliotheken, maar doen alles met de partnerorganisaties die in de landen al actief zijn. Daarmee creëer je een stevig fundament en kun je ook met meer gezag in Brussel spreken. Inhoudelijk ontstaat er een gezamenlijk beeld door de *surveys* onder leden die we doen en door de inbreng van leden uit alle landen in werkgroepen.'

Eblida begeeft zich op een breed speelveld: Europese bibliotheekwetgeving, met inbegrip van auteursrecht en licenties, de bibliotheekimpact op de samenleving, en de duurzame ontwikkelingsdoelen* (sustainable development goals) *in Europa. Is dat niet te breed voor een weliswaar grote organisatie, maar met slechts een klein bureau in Den Haag (drie personen)?

'Dat staat ook op de agenda van het bestuur. Het antwoord kent twee zijden: moeten we meer focus aanbrengen, en dus ook dingen niet doen, of kunnen we meer capaciteit genereren? Eblida kent diverse werkgroepen waarin mensen met expertise uit verschillende landen participeren. Als het gaat om het thema "impactmeting" zit daar bijvoorbeeld Marjolein Oomes van de Koninklijke Bibliotheek in. Met andere woorden: niet al het werk wordt door ons kleine bureau in Den Haag gedaan. Daarnaast zijn we aan het kijken hoe de verschillende bibliotheekorganisaties elkaars werk kunnen ondersteunen en hoe we kunnen komen tot een goede taakverdeling.'

Denk je dan aan krachtenbundeling met onder andere IFLA, 'Bertelsmann' of 'Gates'?

'Het grote gemis is dat er momenteel niet één grote stichting is

Foto: Marjolein Spronk

die het bibliotheekwerk internationaal sponsort. De Bertelsmann Stiftung en de Bill and Belinda Gates Foundation hebben hun bibliotheekactiviteiten beëindigd.
Wel zoeken we inderdaad naar samenwerking. Ten tijde van de Europese verkiezingen hebben we bijvoorbeeld gezamenlijk met vier organisaties een manifest voor Europese bibliotheken opgesteld en onder de aandacht van Europarlementariërs gebracht. Opmerkelijk is dat IFLA in augustus een Europese divisie heeft gecreëerd. Er waren al de nodige Europese clubs, en dit is er nog eentje, maar ik zie het vooral zo: IFLA is als wereldorganisatie van bibliotheekorganisaties voornamelijk op mondiaal niveau actief, zoals met de VN, terwijl wij als Europese club de vinger aan de pols houden in Brussel en mee kunnen helpen om mondiaal beleid te doen landen in lokale bibliotheken in Europa.'

Jouw collega bij IFLA, Barbara Lison, vindt belangenbehartiging van het allergrootste belang. Volgens haar laten bibliotheken, in vergelijking met andere culturele spelers, hun stem lang niet hard en vaak genoeg horen. Wij zijn veel te bescheiden, is haar stellige overtuiging[1].
'Dat is zeker zo. Met Eblida zouden we in Brussel ook vaker dan nu op de trom willen slaan. Al was het maar omdat het ook op nationaal en lokaal niveau doorwerkt als bibliotheken op Europees niveau aanhaken bij mogelijkheden die in Brussel worden geboden.'

Lison gaf ook aan dat ze het betreurt dat Duitsland geen bibliotheekwet kent.
'In dit opzicht zijn in Europa grote verschillen. Er zijn landen met en zonder bibliotheekwet of er wordt gewerkt aan wetsherziening. Als Eblida stellen we een soort groslijst samen van die ingrediënten die in een bibliotheekwet een plek zouden moeten krijgen. Dat gaat over de onafhankelijkheid van de bibliotheek, over vrije toegang tot informatie, over haar bijdrage aan leesvaardigheid en geletterdheid, over het beschermen van cultureel erfgoed, en in toenemende mate over een accent op democratie. In de noordelijke landen wordt de bibliotheek in de wet als huis van de democratie gezien terwijl in een land als Hongarije die juist onder druk staat.'

Hoe gaan jullie daarmee om?
'Wij ondersteunen bibliotheken in dat geval om hun onafhankelijke positie te behouden. Eén van de eerste dingen waar ik als voorzitter van Eblida mee geconfronteerd werd, was het ontslag van een Italiaanse collega omdat zij weigerde boeken over homoseksualiteit uit de collectie te verwijderen. In delen van Frankrijk waar het Front National aan de macht is, wilde men de bibliotheek eveneens aanpakken, dus internationale steun is en blijft in dat opzicht relevant.'

Erna Winters gaf niet ten onrechte aan dat auteursrecht en e-lending goeddeels de agenda van Eblida dicteren. Een pittig dossier met grote verschillen tussen de diverse landen. Hoe hangt de vlag er dienaangaande bij en wat heeft Eblida onder jouw 'bewind' daarin bereikt?
'De afgelopen tijd stond vooral in het teken van de vaststelling van de *copyright directive* in het Europees Parlement. Die moet nu in de verschillende landen geïmplementeerd worden. Eblida steunt de beweging in de academische wereld om te komen tot *open access*. Het zou immers waanzinnig zijn als publicaties op wetenschappelijk gebied die met publiek geld tot stand zijn gekomen niet open en gratis toegankelijk zouden zijn. Als het gaat om openbare bibliotheken en zeker om fictie kun je echter niet zomaar roepen dat dit altijd voor iedereen gratis beschikbaar moet zijn. De puzzel waar onze expertgroep zich over buigt, is deze: de openbare bibliotheken in Europa zijn niet zelden actief in een beperkt taal- en cultuurgebied, terwijl auteurs van fictie in die landen voor eigen rekening en risico creatieve producten afleveren waar een passende beloning tegenover behoort te staan. In Nederland hebben we dat georganiseerd in de Stichting Leenrecht. In andere landen speelt de overheid daar soms een rol in, omdat deze bijvoorbeeld het recht op e-books afkoopt. Ook zijn er landen waar de overheid dat niet kan of niet wil, en waar bibliotheken dit recht vanwege de lage subsidie niet kunnen betalen. Maar ten principale luidt ons standpunt dat dit wel zou moeten. Daarop voortbordurend vind ik sowieso dat er meer verbinding gezocht moet worden tussen auteurs, uitgevers, boekverkopers en bibliotheken. In welk land je ook kijkt: er is sprake van afnemende leesvaardigheid en een slinkend aantal uitleningen en verkopen, dan is het toch evident dat je de handen ineenslaat om meer mensen aan het lezen te krijgen en te houden? Deze discussie is helaas te veel gejuridiseerd – op sommige momenten moet je het natuurlijk ook juridisch afwikkelen – maar er zou beter gekeken dienen te worden naar gesprekken waarin je gezamenlijk tot een oplossing wilt komen.'

In de strategische visie 2019-2022 geeft Eblida aan de impact van het bibliotheekwerk beter meet- en zichtbaar te willen maken. Dat is evenmin een eenvoudige opgave.
'Allerlei partijen hebben daar hun tanden al op stuk gebeten. Als het gaat om de maatschappelijke waarde van bibliotheken hebben we veel *oral history* – denk aan alle vluchtelingen die vertellen welke belangrijke rol de bibliotheek bij hun integratie heeft gespeeld – maar die waarde is heel lastig meet- en zichtbaar te maken. Mede daardoor zijn politici en burgers vaak niet of onvoldoende op de hoogte van de brede werking van de bibliotheek. Ik vind dan ook dat bibliotheken op alle fronten moeten uitventen wat ze allemaal doen. Ik ben ook blij dat tijdens de coronapandemie bibliotheken allerwegen werden gezien als essentiële voorzieningen. Toch moeten we de waarde van de bibliotheek beter en systematischer aantonen. Wij claimen dat bibliotheken een bijdrage kunnen leveren aan het realiseren van duurzame ontwikkelingsdoelen – op het vlak van gelijke kansen, een leven lang leren, geen discriminatie, inclusiviteit – en dus moeten we dat concretiseren door het aanreiken van een instrumentarium waarmee bibliotheken de resultaten op deze gebieden zichtbaar weten te maken. Vandaar de werkgroep die we hiervoor hebben. Er liggen goede mogelijkheden in een gelaagde aanpak waarbij wetenschappers de kwalitatieve effecten in kaart brengen (denk aan: Maurice de Greef en Stichting Lezen en Schrijven over de maatschappelijke effecten van alfabetisatie) en bibliotheken kunnen volstaan met meer kwantitatieve gegevens over het aantal mensen bij wie dat bereikt is.'

Verkoopt Eblida zich voldoende in de eigen bibliotheekwereld? In het laatste jaarverslag is sprake van een lichte ledendaling, en wat misschien nog wel meer zegt: behalve de VOB zijn er in Nederland slechts tien openbare-bibliotheekorganisaties bij jullie aangesloten.

'We moeten inderdaad nog beter en interactiever communiceren met onze leden en beter laten zien wat we doen. Waar wij mee te maken hebben, is dat openbare bibliotheken doorgaans lokaal georiënteerd zijn. Europa is dan algauw een ver-van-mijn-bedshow. Ook de menskracht en middelen om projecten op te pakken blijken voor veel openbare bibliotheken een probleem. Los daarvan is het absoluut zo dat wij ons werk beter zichtbaar moeten maken. Niet in het minst omdat Europa steeds meer een dicht-bij-mijn-bedshow wordt.
Denk bijvoorbeeld aan de mogelijkheden om in Brussel subsidies voor duurzame ontwikkelingsdoelen aan te vragen. In Nederland is dat door een groep Nederlandse bibliotheken, samen met The Alignment House, gedaan onder de noemer Expeditie NL. Hun insteek: wat hebben wij als bibliotheken in onze beleidsplannen staan? Hoe sluit dat aan op het Europese beleid en de Europese fondsen? Op basis daarvan wil men komen tot een succesvolle aanvraag van middelen voor thema's die men toch al wenste uit te voeren. En wat voor ons telt: deze groep vond het voorbereidende werk van Eblida dusdanig belangrijk dat ze nu ook allemaal lid van onze vereniging zijn geworden.'

In het jaarverslag werd ook melding gemaakt van een zorgwekkende financiële situatie.

'De situatie is inderdaad sober – we zijn net een bibliotheek, maar wel stabiel, en het interen op reserves ligt achter ons. Afgelopen jaar hebben we gelukkig afgesloten met een plus, maar dat had ook te maken met minder fysieke activiteiten in coronatijd. Ik denk dat het mogelijk is ons budget uit te breiden door meer te participeren in Europese projecten en meer activiteiten te leveren. Uiteraard zou ik ook graag meer leden werven, maar dan eerder om meer leden te hebben dan meer geld.'

De huidige strategische visie beslaat de periode 2019-2022. Jullie zijn vast al bezig met het kiezen van de speerpunten voor de jaren daarna. In hoeverre verschuiven de accenten?

'De prioriteiten worden bepaald in de Annual Council, de jaarlijkse ledenvergadering in juni. Dat gesprek zal ongetwijfeld in het teken staan van de vraag: blijven we al onze beleidsambities uitdragen of maken we een scherpere keuze? Wat de uitkomst van die discussie zal zijn, valt nu nog niet te zeggen. In elk geval zullen duurzame ontwikkelingsdoelen, democratie, bibliotheekwetgeving en copyright daarbij afgewogen worden.'

De zittingsperiode van de voorzitter van Eblida is drie jaar. Eerder dit jaar ben je herkozen voor de termijn tot 2024. Waar hoop je tegen die tijd met deze organisatie te staan?

'*The proof of the pudding is in the eating*, maar ik hoop vooral dat veel Europese bibliotheken dan succesvol de weg hebben gevonden om aan te sluiten op het Europese beleid ten aanzien van duurzame ontwikkelingsdoelen. Dat ze daarvoor financiële mogelijkheden in Brussel hebben weten aan te boren en dat ze dat niet in hun eentje hebben gedaan maar in groepsverband, zoals Expeditie NL. Nog te vaak denkt men dat de eigen unieke lokale situatie alles dicteert, maar veel vraagstukken zijn in heel Europa in hoge mate hetzelfde. Daarom ben ik ook blij met de samenwerking die bijvoorbeeld is opgestart tussen de Bibliotheek AanZet en die in Milaan. Laat bibliotheken ontdekken wat ze van andere kunnen leren. Als we daaraan als Eblida samen met anderen bijdragen, ben ik content.'

Wat zou je nog willen zeggen tegen de lezers van Bibliotheekblad?

'Veel mensen in dit land menen dat Europa ver weg is. Het tegendeel is waar. Brussel is in menig opzicht dichterbij dan je denkt. Er gaat daar veel geld om, en als je je bibliotheek wilt versterken, doe je jezelf tekort als je niet ook kijkt naar de mogelijkheden in Europa.'

Foto: Eimer Wieldraaijer

Nieuwe rubriek: Bijzondere bibliotheken

De ‘culinaire’ bibliotheek van het Allard Pierson

Het Allard Pierson is het museum en kennisinstituut voor de erfgoedcollecties van de Universiteit van Amsterdam. Met internationaal vermaarde verzamelingen op het gebied van archeologie, boekgeschiedenis, cartografie, grafische vormgeving, Joodse cultuurgeschiedenis, zoölogie en de uitvoerende kunsten is dit een van de belangrijkste erfgoedcollecties in Europa. In de collectie Geschiedenis van de Voeding van het Allard Pierson vind je niet alleen kookboeken vanaf 1593, maar ook menukaarten, receptenfolders en boeken over wijn, cocktails en etiquette.

TEKST EN FOTO: ANNEKE DE MAAT

‘Iedereen kan de collectie raadplegen’, vertelt conservator Charlotte Kleyn. ‘In de onderzoekzaal en online.’ Hoe is de collectie ontstaan, wat kun je ervan leren, en wie maakt er zoal gebruik van? Charlotte Kleyn ontvangt me in het prachtig verbouwde Allard Pierson: het museum en kennisinstituut voor de erfgoedcollecties van de Universiteit van Amsterdam. In de onderzoekzaal halen we een stapel antiquarische boeken op die ze speciaal uit het depot heeft laten halen. ‘Iedereen met interesse voor koken of voor andere aspecten van de geschiedenis van voeding en drank, kan boeken uit onze collectie opvragen’, zegt ze. ‘Je hoeft geen onderzoeker of student te zijn. Je mag de materialen niet mee naar huis nemen, maar als je een inzagepasje aanschaft, kun je ze inzien in de onderzoekzaal en er foto’s van maken om ze thuis verder te bestuderen. Veel van de historische boeken zijn gedigitaliseerd en kun je online bekijken via Delpher.nl en GoogleBooks.nl.’

Conservator Charlotte Kleyn: ‘We willen zowel academici en studenten als het grote publiek, van koks tot en met geïnteresseerden, kennis laten maken met de collectie.’

Zelf deed ze voordat ze twee jaar geleden conservator werd uitgebreid onderzoek in de Geschiedenis van de Voeding-bibliotheek voor het boek 'Luilekkerland' dat ze samen met haar vader schreef. Voor dat boek bestudeerden ze een grote hoeveelheid kookboeken gepubliceerd tussen 1593 en 1980. 'Er zijn toen al heel veel boeken door mijn handen gegaan, maar als conservator kom ik toch nog geregeld voor mij nieuwe boeken tegen. Zo ontdekte ik onlangs boeken over thee en cocktails.'

Geschiedenis bestuderen

'Door eten, koken en drinken te bestuderen, kom je in aanraking met vele verschillende aspecten van de geschiedenis: sociaal, cultureel, economisch en medisch', legt Kleyn enthousiast uit. 'Het is een toegankelijke manier om de geschiedenis te bestuderen. Eten en koken is iets van alle tijden en iedereen heeft wel eens een pan aangeraakt. We willen zowel academici en studenten als het grote publiek, van koks tot en met geïnteresseerden, kennis laten maken met de collectie. Enkele chef-koks, onder wie Joris Bijendijk van het Rijksmuseum, komen hier wel eens neuzen. We willen het publiek de rijkdom van de Nederlandse keuken door de eeuwen heen laten zien. De Nederlandse keuken was helemaal niet zo zuinig als vaak gedacht wordt.'
Om de rijke collectie onder de aandacht te brengen, is er elk jaar een academisch foodsymposium en een Foodie Festival voor het brede publiek. Verder houdt Kleyn lezingen en schrijft ze blogs voor allardpierson.nl. In de vaste tentoonstelling van het museum 'Van Nijl tot Amstel' is er bij het onderdeel Amsterdam Creatieve Stad een vitrine die Kleyn elke drie maanden aan de hand van een thema inricht met kookboeken.

Kookboeken uit de vroegmoderne tijd

Eind jaren negentig kwam het Allard Pierson er enigszins toevallig achter dat het antiquarische kook- ofwel receptenboeken in de collectie had, vertelt Kleyn. 'In 1999 maakte de Koninklijke Bibliotheek, die ook een grote collectie kookboeken heeft, een expositie over kookboeken. Zij ontdekten toen dat zich in de UvA-collectie een aantal kookboeken uit de vroegmoderne tijd (ca. 1450-1800) bevond. De toenmalige hoofdconservator vroeg vervolgens aan conservator Joke Mammen, mijn voorgangster, om nog wat verder te zoeken, en toen vond ze een aantal historische boeken over eten. De basis van onze algemene collectie ligt in de geneeskunde, daarin zijn ook receptenverzamelingen te vinden.'
In diezelfde tijd was culinair bibliograaf en verzamelaar Joop Witteveen bezig met het samenstellen van zijn Bibliotheca Gastronomica, een bibliografie van wat er allemaal in Nederland over koken was verschenen. Hij kwam daarvoor veel bij het Allard Pierson. Witteveen en collega-verzamelaars Bart Cuperus en Johannes van Dam – die alle drie boeken verzamelden over koken, voedingsleer, restaurants en etiquette, samen zo'n 15.000 publicaties – brachten hun verzamelingen onder in Stichting De Gastronomische Bibliotheek en gaven die in 2006 in bruikleen aan de UvA.

Praktische handleidingen voor de huishouding

Kleyn: 'Inmiddels hebben we ook de collectie van het voormalig Culinair Museum Amersfoort in bruikleen, die naast boeken veel menukaarten telt. We hebben het archief van het Voorlichtingsbureau van de Voeding dat in 1941 werd opgericht om 'de gezonde en economische voeding' van de Nederlandse bevolking te bevorderen. En Willem en Coby Heijting, verzamelaars van kook- en gedragsboeken, hebben hun collectie gedoneerd. Deze omvat etiquetteboeken, praktische handleidingen voor de huishouding en kookboeken variërend van handgeschreven receptenboeken tot handboeken voor beroepskoks en banketbakkers uit de periode 1760-1960. Tot slot hebben we nog wat kleine collecties zoals die van Wina Born. We krijgen regelmatig kookboeken en mijn voorgangster heeft flink wat boeken aangekocht. Na de KB hebben wij nu de grootste collectie over voeding in Nederland.'

Medisch boek met recepten

Het oudste boek uit de collectie, uit 1593, is een medisch boek van Carolus Battus met een hoofdstuk recepten. Kleyns favoriete collectiestuk is het 'Het Hollands, of Neederlands kook-boek' uit 1724. 'Dat staat vol met ingrediënten die je associeert met Ottolenghi. Die werden toen hier ook al gegeten door de elite. Denk aan: rozenwater, marsepein, kaneel, gesuikerde bloemen, granaatappel, rozijnen en conserven. Ik heb gerechten uit het boek gekookt: een pistachetaart met snijbiet en oranjebloesemwater, en een taart van artisjokken en room. Ik heb ook een zwak voor de overdadige kleurenfoto's in kookboeken uit de jaren zestig en zeventig. Het is interessant om de trends in de kookboekenfotografie te zien.'

Koken in je buitenhuis

Kleyn laat een klein boekje zien dat in de 17e eeuw in de Noordelijke Nederlanden verscheen: 'De Verstandige Kock'. 'In die tijd trokken de rijken in de zomer de stad uit, waar het stonk. Dit boekje gaf wenken voor het buitenleven. Van tuinieren en bijenhouden tot en met koken, slachten en confituur maken in je buitenhuis. Het heeft de eerste afbeelding van een fornuis – tot die tijd en ook nog lang daarna werd er op open vuur gekookt.'
Andere bijzondere boeken die op tafel komen zijn: het 'Vegetarisches Kochbuch' uit 1929 en een oorlogskookboek uit 1940. 'De vegetarische beweging was in het begin, eind 19e eeuw, meer gericht op gezondheid dan op het tegengaan van dierenleed. De gerechten zijn niet alleen vleesloos maar ook smakeloos, want ze meenden dat specerijen ook ongezond waren. In het 'Oorlogskookboek' staan tips hoe je brandstof kunt besparen, bijvoorbeeld door een hooikist te gebruiken, en hoe je jus en gehaktballen kunt maken zonder vlees.'

Naschrift

Voor studenten en medewerkers van Nederlandse universiteiten is een inzagepas gratis, voor overige geïnteresseerden: € 15,00 per week. Meer informatie is te vinden op allardpierson.nl.

Norbert van Halderen, directeur Bibliotheek Waterland

‘Ik wil nooit met pensioen’

Wie de bibliotheek binnenloopt, komt daar de hele wereld tegen. Dat beseft ook Norbert van Halderen, die na een leven in de Japanse bedrijfscultuur de overstap maakte naar de bibliotheeksector. Hij maakt zich er hard voor een kunstzinnige en duurzame kijk op de zaak.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Hoe is je loopbaan verlopen? Hoe kwam je bij de bibliotheek terecht?

Tot mijn zestigste, een jaar of vier geleden, werkte ik in het bedrijfsleven, als directeur en CEO van verschillende organisaties, voornamelijk in Japan. Rond mijn zestigste was ik bezig met het uitfaseren van een deel van een Japans bedrijf. Toen heb ik mezelf ook uitgefaseerd. Het werd tijd voor iets anders. Ik was ook voor mijn aftreden al bezig met Japans schilderwerk. Daar heb ik mij een paar maanden op gericht, tot ik door de Westfriese Bibliotheken werd benaderd om te helpen de bedrijfsvoering strakker te trekken. Dat begon als een klus van één dag per week, maar werd al snel twee en zelfs drie dagen. De Bibliotheek Gooi en Meer vroeg me vervolgens het Taalhuis aldaar in de steigers te zetten, waardoor ik weer een volle werkweek had. Toen Frans Bergfeld besloot de Bibliotheek Waterland te verruilen voor Probiblio, werd ik door een recruiter benaderd: zou ik hem misschien willen opvolgen? Zo ben ik hier terechtgekomen.

Speelden boeken altijd al een grote rol in je leven?

Ik ben het zevende kind uit een van oorsprong Vlaams gezin. Ik ben al mijn hele leven geïnteresseerd in de geschiedenis van Vlaanderen. In Amsterdam-West, waar ik opgegroeid ben, ging ik naar de lokale bibliotheek. Ik weet nog dat ik een biografie van Julius Caesar pakte en deze zin zag staan: ‘Ik ben overal geweest, maar de Belgen zijn het dapperste volk dat ik ooit heb ontmoet.’ Op dat moment ontsloot de bibliotheek kennis voor mij die mij tot op dat moment volstrekt onbekend was. Ik kreeg toegang tot een nieuwe wereld, zo voelde dat. Toen ik een paar jaar geleden door de bibliotheeksector werd benaderd, dacht ik terug aan dat moment. De cirkel was rond.

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?

Ik ben een faciliterend leider. Ik houd ervan als mensen zelforganiserend en zelfsturend hun werk kunnen doen. Als ik word voorgesteld als directeur, zeg ik: ik ben een van de collega’s, ik moet alleen de tent draaiende houden. Ik geef anderen graag inzicht in hun doelen en de manier waarop ze die zo goed mogelijk kunnen bereiken. Mijn rol voor het educatieteam is bijvoorbeeld om duidelijk te maken dat we scholen moeten laten begrijpen wat de bibliotheek te bieden heeft. We hebben de Bibliotheek op school, we hebben leesconsulenten, maar we bieden slechts een kwart van de scholen het complete programma aan. Ik wil voor meer scholen meer betekenen, zonder de kwaliteit over al die organisaties te moeten verdelen. Daartoe wil ik de school met vrijwilligers een vast programma laten opzetten, zodat ze niet eeuwig afhankelijk blijven van de bibliotheek. In het begin is daar wellicht subsidie van de gemeente voor nodig, maar later moeten ze op eigen benen kunnen staan.
Ik wil, kortom, mijn collega’s uitleggen dat onze doelgroep niet de school is, maar het kind. Ik zie daarin een analogie met het bedrijfsleven. In Japanse bedrijven was ik continu met de mensen die de producten maken in gesprek over de eindgebruiker. Daardoor krijg je een ander product, een andere beleving, en neem je een grotere verantwoordelijkheid voor het eindresultaat. Daar ben ik van overtuigd. Als je bij Toyota komt werken, krijg je in het eerste jaar dat je er werkt bijvoorbeeld één dag de kans om vanuit het kantoor van de CEO uit te kijken over alle auto’s die de afgelopen tijd zijn geproduceerd. De CEO vertelt je dat jij bijdraagt aan het vervoer van individuele mensen, gezinnen met kinderen bijvoorbeeld, die dankzij jou van A naar B komen – ook als je alleen de banden vult met lucht. Iedereen is van belang voor dat eindproduct. Dat geldt ook voor de bibliotheek: ik wil mijn collega’s zich verantwoordelijk laten voelen voor elke leeftijdsgroep die ons bezoekt – van baby’s tot jongeren, van jongvolwassenen tot ouderen. Als ik dat als leider goed over het voetlicht krijg, hoef ik alleen nog maar te faciliteren. Van de vestigingen tot de personeelszaken, van de financiën tot de administratie – daarover moet niemand anders dan ik zich zorgen hoeven maken.

Op welke prestatie ben je het meest trots?

Een rode draad in mijn leven is dat ik mensen ruimte geef om hun eigen waarden in het leven en in een bedrijf te herkennen. Ik vind het enorm fijn als mensen iets bereiken en ik ze daarbij een klein beetje heb kunnen bijstaan. Dat uit zich op allerlei manieren. Ik heb in West-Friesland bijvoorbeeld mogen helpen bij de

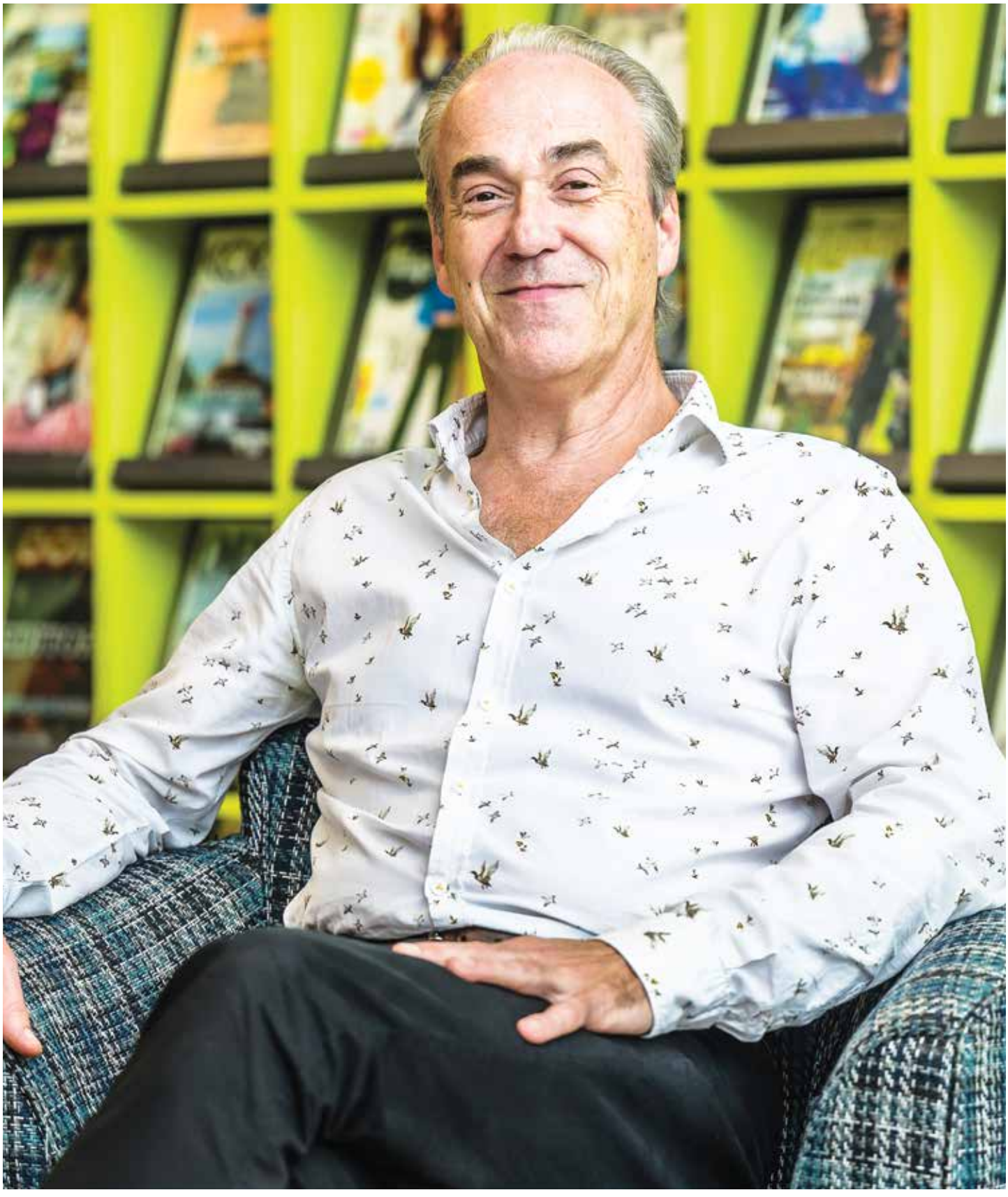

Foto: Pascal Fielmich

Norbert van Halderen: 'Ik ben een faciliterend leider. Ik houd ervan als mensen zelforganiserend en zelfsturend hun werk kunnen doen. Als ik word voorgesteld als directeur, zeg ik: ik ben een van de collega's, ik moet alleen de tent draaiende houden.'

DigiLabs, waarbij ik het onderwijs heb laten zien wat technologie betekent en hoe technologie je verder kan brengen. Maar ik vind het ook mooi om mensen te laten tekenen en schrijven om zichzelf te kunnen uiten, zoals dat gebeurt in de bibliotheek. Soms doe ik zelf mee, met penselen en inkt. Als ik zie hoe trots bezoekers zijn op wat ze hebben gemaakt, krijg ik tranen in mijn ogen. Sommigen van die bezoekers kunnen amper nog iets, maar doen wel hun uiterste best om iets te fabriceren. Als we die mensen de kans kunnen geven om zichzelf te uiten, ben ik uiterst trots op de bibliotheek. Soms ga ik zelf op de bühne staan. Laatst mocht ik in de bibliotheek in Purmerend vertellen over Japanse kunst. In de zaal zaten veel ouderen, met allemaal een eigen verhaal. Ze zoeken naar een mooie invulling voor de laatste jaren van hun leven, omdat ze niet meer de sport uit (kunnen) oefenen die ze altijd deden of omdat hun echtgenoot is overleden, bijvoorbeeld. Ik heb ze aan het papier laten voelen en inkt laten maken. Naderhand kwam een vrouw naar me toe die al haar hele leven worstelde met ADHD, en die ultiem gelukkig was toen ze bij ons inkt mocht maken. Dan is zoveel miljard omzet in een Japans bedrijf ineens totaal irrelevant.

Is werken bij de bibliotheek anders dan in andere sectoren? Wat is het verschil?

Ik heb in het bedrijfsleven mooie dingen gedaan, maar het ging altijd over meer productie, meer omzet. Het is in die sectoren nooit genoeg. Als je een goed resultaat hebt neergezet, krijg je te horen: hoeveel groei gaan we komend jaar bereiken? Die wereld was ik op een gegeven moment zat. In de bibliotheek loop ik soms rond en vraag ik aan bezoekers of ik ze kan helpen. Dan zeggen ze: ik heb niet per se iets nodig, ik vind het gewoon fijn om in de bibliotheek te zijn. Het is fantastisch om op zo'n plek te kunnen zijn. Eindelijk omring ik me met de mensen voor wie ik het doe. Ik hoef nooit met pensioen: ik vind dit werk prachtig.

Zie je nog punten voor verbetering?

Ik heb in het bedrijfsleven altijd bijgedragen aan groei door te innoveren. Die ervaring heb ik meegebracht naar de bibliotheek. Sinds de commissie-Cohen sprak over de maatschappelijke bibliotheek zijn er nog steeds organisaties in onze sector die daar niet goed invulling aan kunnen geven. Het is niet altijd meer duidelijk waar de bibliotheek begint en eindigt; moeten we bijvoorbeeld ook zorgzaken in ons pakket opnemen? De gemeente weet ook niet meer waar onze maatschappelijke verantwoordelijkheid wel of niet ligt. Ik zeg: als je de laagdrempelige plek kunt zijn die je wilt zijn als bibliotheek, waar je altijd binnen kunt komen lopen, ben je waardevol. Alleen dan kunnen we mensen kennis meegeven en helpen in hun persoonlijke ontwikkeling. Dat gaat niet om een diploma, maar om een nieuwe fase van je leven vol vertrouwen in stappen. Denk bijvoorbeeld aan senioren, die dankzij onze sociale partners hulp krijgen tot het moment waarop ze niet meer zo zelfstandig zijn. In de zorg gaat dat anders: pas als iemand niet meer voor zichzelf kan zorgen, grijpt men in. Het voortraject pakken wij op. Wij brengen mensen samen. Dit is de plek van ontmoeting, niet alleen tussen mensen, maar ook tussen mensen met waardevolle kennis. Als wij mensen met een oogprobleem met grootletterboeken de kans kunnen geven zelf te blijven lezen, zijn ze plotseling niet meer die gehandicapte die het niet meer zelf kan, maar blijven ze zelfstandig. Als ik hen zie lopen langs de kasten, ga ik even met ze zitten en drink ik een kop koffie. De overheid moet snappen dat wij met zulke diensten specialist zijn in het behoud van je eigenwaarde. Die vorm van innovatie wil ik bij de bibliotheek nog beter tot zijn recht laten komen.

Ben je meer een denker of een doener?

Ik ben een schepper. Ik creëer graag. Ik maak veel, maar dat kun je niet doen als je niet denkt. Het moet wel ergens toe leiden. We kunnen niet eindeloos blijven praten over onze doelen en vervolgens overgaan tot de orde van de dag. Ik zet een visie neer en formuleer een missie, zodat duidelijk wordt hoe die visie vormgegeven moet worden. Ben je dan een doener of een denker? Dat vind ik een lastige. Ik benader zaken graag breed en filosofisch. Aan de andere kant werk ik graag hard. Maar ben je dan een doener? Ik weet het niet.

Heb je hobby's?

Het merendeel van wat ik doe heeft te maken met kunst. Ik vind het mooi om dingen te maken, met als basis het Japanse tekenen, maar ik schrijf ook graag. Ik ben nu bezig om een roman uit te geven; ik ben in gesprek met een uitgever. Maar ik ben ook mateloos gelukkig als ik in de natuur rondloop. Ik word laaiend enthousiast als de eerste lootjes in de lente aan de bomen beginnen te groeien. Ik vind het geweldig om vogels te zien en te fotograferen. Ik vind het heerlijk om te beseffen dat ik onderdeel ben van een draaiende aarde waarop ik mag leven. Ik hoef niet te stappen of te feesten – ik kijk elke ochtend naar buiten en geef de dag een naam, zoals 'liefde' of 'verlichting'. Ik hoop dat met mij die dag mag gebeuren wat ik heb bedacht. Als ik 's avonds terugkijk, vind ik het mooi om te concluderen dat dat mij ook daadwerkelijk is overkomen. Ik vind het soms lastig te geloven hoe achteloos andere mensen met het leven omgaan – daar is het veel te mooi voor. Mensen lopen een beetje door de stad, zitten te zappen achter hun televisie. Ze denken nauwelijks aan de wereld om zich heen. Ik kan daar niet bij. In die zin begrijp ik ook wel dat er niet zo veel gebeurt met de klimaatdoelen: voor velen van ons speelt de natuur nauwelijks een rol. We komen vaak pas in actie als de paniek al uitgebroken is. Daardoor proberen we iets te lijmen terwijl het kwaad al geschied is. Dat kunnen we veel breder trekken: van klimaat tot zorg, van eenzaamheid tot de woningmarkt. We denken niet preventief genoeg: we voeren de maatregelen pas in als het echt niet anders kan. Kijk naar het verbod op de verkoop van sigaretten of het ontmoedigen van het gebruik van plastic zakjes: tientallen jaren geleden wisten we al van de negatieve effecten, maar toch blijven we met elkaar discussiëren.

Welke rol kan de bibliotheek daarin spelen?

Met mijn werk in de bibliotheek heb ik het gevoel dat ik kan bijdragen aan een oplossing. We hebben in onze organisatie sinds een aantal maanden een verantwoordelijke op het gebied van duurzaamheid. Daarbij gaat het me niet per se om zonnepa-

nelen op ons dak of het isoleren van de muren. We moeten onze boodschap delen met onze bezoekers: we hebben een reusachtig bereik, onder onze leden, op scholen, noem maar op. Wij zijn intrinsiek duurzaam: onze boeken kunnen door meerdere mensen worden gebruikt. We hebben bijvoorbeeld ook een Speel-O-Theek, waar ouders speelgoed kunnen lenen. Aanvankelijk dacht ik dat dat vooral een initiatief zou zijn voor armere gezinnen, maar juist gegoede, jonge ouders zien in dat het zonde is om een puzzel na een paar keer leggen weg te gooien. Die boodschap moeten we breder verkondigen, ook in onze collectie, bijvoorbeeld door boeken over duurzaamheid aan te bieden. Pas dan ben je een maatschappelijke bibliotheek.

Wat je is je favoriete film of televisieprogramma?
Veel televisie kijk ik niet. Ik ga vroeg naar bed. Vaak teken of lees ik. Ik sta elke ochtend om zes uur op. Of het nu zomer of winter is, ik zet een cappuccino en loop mijn tuin in om de natuur te bekijken. Soms leg ik dat ook vast met mijn camera. Als ik op weg ben van mijn huis naar mijn werk, zie ik soms plotseling de zon door het riet kieren of de mist over het land hangen. Soms dient dat ook als inspiratie voor een tekening.

Wat weten maar weinig mensen over jou?
Ik houd enorm van rozen. Ik koop elke week een bos. Als een roos bijna uitgebloeid is, knip ik de kop eraf. Die droog ik in het zonlicht, op de vensterbank. Vervolgens maak ik er een ornament van. In mijn huis staan meerdere schalen, waarop duizenden rozen liggen. Ook mijn kantoor in de bibliotheek ligt er vol mee. Daardoor ruikt het er altijd lekker.

Foto: Uit de privécollectie van Norbert van Halderen

Norbert van Halderen: 'Het merendeel van wat ik doe heeft te maken met kunst. Ik vind het mooi om dingen te maken, met als basis het Japanse tekenen, maar ik schrijf ook graag.'

Collectietips

IJs: een reis over het verdwijnende continent

Auteur: Marco Tedesco en Alberto Flores d'Arcais
Uitgeverij: Wereldbibliotheek
ISBN: 9789028450592

Klimaatverandering manifesteert zich nergens op aarde duidelijker dan boven de Noordpoolcirkel. De prominente Italiaanse glacioloog Marco Tedesco doet in dit boek verslag van zijn waarnemingen op een Groenlandse gletsjer die in hoog tempo aan het afsmelten is. Hij is getuige van een groot smeltwatermeer dat op spectaculaire wijze binnen enkele minuten tijd leegloopt en daarmee bijdraagt aan de alarmerende zeespiegelstijging. Het gletsjerijs is op sommige plekken al zo ver verdwenen dat de morenen zichtbaar worden. Tedesco wisselt zijn observaties af met natuurwetenschappelijke beschouwingen, historische feiten en persoonlijke ontboezemingen, waardoor een prettig leesbaar boek is ontstaan. De bijzondere gewaarwordingen onder Arctische omstandigheden en het bewustzijn dat de waargenomen fenomenen een voorbode zijn van wat de mens in de toekomst klimatologisch te wachten staat, deden hem besluiten om een breed lezerspubliek daar deelgenoot van te maken. Een persoonlijke ervaring van de klimaatverandering die meer indruk maakt dan de vele boeken vol statistieken en diagrammen rond dit thema.

Het boek van de doodgraver

Auteur: Oliver Pötzsch
Uitgeverij: Boekerij
ISBN 9789022594483

Aan het eind 19-eeuwse Wenen komt Leopold von Herzfeldt, een jonge politie-inspecteur uit de provincie, vol zelfvertrouwen in de stad werken. Hij brengt de nieuwste onderzoeksmethoden mee. Dit wordt niet algemeen gewaardeerd. Bovendien is hij Joods en van goede familie. Geconfronteerd met de vermeende zelfmoord van een lid van de Strauss-familie en gruwelijke moorden op jonge meisjes, ontmoet hij de belezen doodgraver Augustin Rothmayer die alles over dood en ontbinding weet en hem bij het ingewikkelde onderzoek helpt. Prettig geschreven, spannende historische detective. Met geloofwaardige en uiteindelijk sympathieke, menselijke hoofdpersonen. De lezer moet wel voorbereid zijn op veel morbide en duistere details. De sfeer van de groeiende stad, de sociale verhoudingen, de komst van nieuwe techniek zoals auto's en telefonie, alles is interessant beschreven.

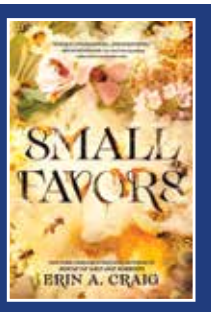
Maanlichtdraak & Monsterschrik

Auteur: Cornelia Funke, illustrator: Daniela Kohl
Uitgeverij: De Vier Windstreken
ISBN: 9789051168501

Bundel van vier verhalen waarin fantasie en werkelijkheid sterk door elkaar lopen, met de nadruk op het eerste. In elk verhaal krijgt de hoofdpersoon te maken met een draak of monster. In het eerste verhaal raakt Flip verzeild in de strijd tussen een draak en een witte ridder, twee figuren uit het boek dat hij aan het lezen is. Het tweede verhaal gaat over een schoolbus vol kinderen die hoog in de bergen wordt ingeslikt door een hongerig monster. In het derde verhaal wordt Leo 's nachts opgeschrikt door een koelkastmonster en in het vierde verhaal gaat Gobo, een bewoner van de planeet Galabrazolus, naar de aarde om een zogenaamd Aardemonster te vangen. De verhalen zijn spannend zonder angstaanjagend te zijn en bevatten veel humor. De kleurrijke, stripachtige illustraties vormen een eenheid met de tekst en versterken de sfeer. Daarmee is het een aantrekkelijk boek voor een brede groep lezers. Over Flip verscheen in 2015 van dezelfde auteur het prentenboek 'Maanlichtdraak', met een andere illustrator. Vanaf ca. 7 jaar.

Small favors

Auteur: Erin A. Craig
Uitgeverij: Random House
ISBN: 9780593425626

Ellerie (ik-persoon) woont samen met haar ouders, tweelingbroer Samuel en zusjes in Amity Falls, een klein dorpje midden in het woud. In het dorp gelden bijzondere regels, opgesteld door hun voorouders, omdat er monsters in het bos zouden wonen. Jarenlang gaat het goed, en zorgt ze samen met haar vader voor hun bijen. Totdat een groep bewoners die door het bos trok spoorloos verdween. Dat is de start van een periode van incidenten in het dorp, de een nog heftiger dan de andere. Ellerie komt erachter wat dit veroorzaakt, maar is niet meer in staat haar dorp te redden. Ze weet de wezens te verslaan, maar kan het leven van haar tweelingbroer niet meer redden. Het boek bouwt subtiel op, waardoor je meegroeit in het onbehaaglijke gevoel dat Ellerie krijgt. Voorin worden de families uitgelegd en staat een lijst met de regels. Een ijzersterk geschreven verhaal, dat eerder neigt naar subtiele, vriendelijke horror dan naar fantasy, en dat je helemaal opslokt. Met een verfrissend einde. Vanaf ca. 15 jaar.

In deze rubriek, samengesteld door NBD Biblion, vind je een viertal recent uitgekomen boeken. Via shop.nbdbiblion.nl/bibliotheekblad zijn de boeken makkelijk terug te vinden. Persberichten over nieuw verschenen boeken kunt u sturen naar redactie@bibliotheekblad.nl.

Bibliotheken Enschede en Haaksbergen stappen over op V-smart

De bibliotheken Enschede en Haaksbergen stappen over op het automatiseringssysteem V-smart (Sambis), en daarmee op Actacom. ‘Een no-brainer’, zegt directeur van bibliotheek Enschede Jan Hoogenberg. ‘Veel minder kosten en even goede, zo niet betere functionaliteiten.’

Jarenlang was Jan Hoogenberg directeur van de bibliotheek Noord-West Veluwe, toen hij zo’n drie jaar geleden overstapte naar het Overijsselse Enschede. Een bibliotheek met zes vestigingen en zo’n 55 betaalde medewerkers. Eén van de opdrachten die hij meekreeg van zijn nieuwe Raad van Toezicht was even helder als uitdagend: bezuinigen. En behoorlijk ook. ‘Om de bibliotheek rendabel te houden en om allerlei andere ambities waar te maken, moest er flink in de kosten worden gesneden’, vertelt Jan. ‘Ik ben van het ondernemende soort en ik ben direct gaan kijken hoe we de kosten terug kunnen brengen zonder aan kwaliteit in te boeten.’

Bezuinigen via automatisering

Uiteraard was automatisering een van de onderdelen waar Jan naar ging kijken. In zijn periode in Gelderland werkte hij, samen met andere Gelderse bibliotheken, met V-smart. Dit uitleensysteem van Axiell was voor deze bibliotheken op maat gemaakt en wordt er Sambis genoemd. Het functioneel beheer is er in handen van Actacom. Jan: ‘Mijn ervaring was altijd erg positief met dit systeem. Het werkt simpel en is overzichtelijk. Bovendien kon ik zo tientallen procenten besparen! Want ondanks dezelfde functionaliteiten is V-smart vele malen goedkoper.’

Verkenning

‘Ik was er dus snel uit’, zegt Jan, maar nu wilde hij andere Overijsselse bibliotheken meekrijgen. Uiteindelijk doet Haaksbergen ook mee. Jan denkt dat bij veel bibliotheken sprake is van koudwatervrees om over te stappen op een ander systeem. ‘Mogelijk uit angst om bijvoorbeeld data te verliezen, of dat het veel gedoe oplevert voor medewerkers, die zich weer iets nieuws eigen moeten maken. En natuurlijk heb je een implementatieperiode van enkele maanden, maar Actacom begeleidt je enorm goed, met onder meer trainingen. En het systeem is vrij eenvoudig. Voor mij wegen de financiële voordelen veel zwaarder dan een periode van verandering.’

Gebruik van Sambis

In Enschede zijn ze erg blij dat ze gebruik mogen maken van Sambis, het systeem dat op maat werd gemaakt voor de Gelderse bibliotheken. ‘We hebben toestemming gevraagd aan Gelderland en ze zijn akkoord gegaan’, zegt Jan. ‘Dat scheelt tijd en geld – anders hadden we V-smart voor onze bibliotheek moeten laten aanpassen.’ Sambis gaat in maart live in Enschede. Vlak voor de migratie volgt er een cursusweek voor alle medewerkers. Daarna blijft Actacom betrokken voor de hosting en het functioneel beheer van het systeem. Jan: ‘Wat mij betreft is het verstandig om dat soort expertise uit te besteden en te delen met anderen. We hebben wel een IT-specialist in huis, maar het maakt je toch te kwetsbaar wanneer je voor dit stuk volledig afhankelijk bent van één persoon.’

Naar een nieuwe huisvesting

Tegelijkertijd met de opdracht om te bezuinigen, kreeg Jan de opdracht om de bibliotheek om te turnen van traditionele uitleenbibliotheek naar bibliotheek met een maatschappelijke focus. Inmiddels is er meer selfservice, en er zijn teams voor programmering en educatie. Als sluitstuk verhuist de centrale bibliotheek binnen twee jaar naar een nieuwe locatie waar ook onder meer een poppodium en theater zijn gevestigd. ‘In combinatie met het nieuwe uitleensysteem zijn we helemaal klaar voor de toekomst!’

axiell

ACTA com Nederland B.V.

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2022

FEBRUARI
MAART

31/01	KLANTGERICHTE INFORMATIEVAARDIGHEDEN	GAAT DOOR
03/02	OPTIMALISEREN VAN INFORMATIEDIENSTEN	VOL
04/02	AVG EN ARCHIEVEN (EN ONDERZOEK)	GAAT DOOR
04/02	FUNCTIONEEL BEHEER	
07/02	STRATEGISCH INZETTEN VAN SOCIAL MEDIA	
11/02	MICROSOFT 365 & SHAREPOINT: SEARCH EN METADATABEHEER	GAAT DOOR
18/02	BASISOPLEIDING GO MEDIACOACH	
02/03	INTERNET ZOEKTECHNIEKEN (BASIS)	
08/03	SUCCESVOL PROGRAMMA'S OPZETTEN VOOR DE BIBLIOTHEEK	
09/03	ZOEKEN VAN BEELD EN GELUID	
11/03	VISUALISEREN VAN KENNIS	
11/03	MAAK HET VINDBAAR	GAAT DOOR
11/03	TOEGEPASTE DATA SCIENCE EN DATA ANALYTICS	
11/03	INTRODUCTIE DATA SCIENCE EN MACHINE LEARNING	
11/03	VERANDERMANAGEMENT	

GO opleidingen
school voor informatie

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380